

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

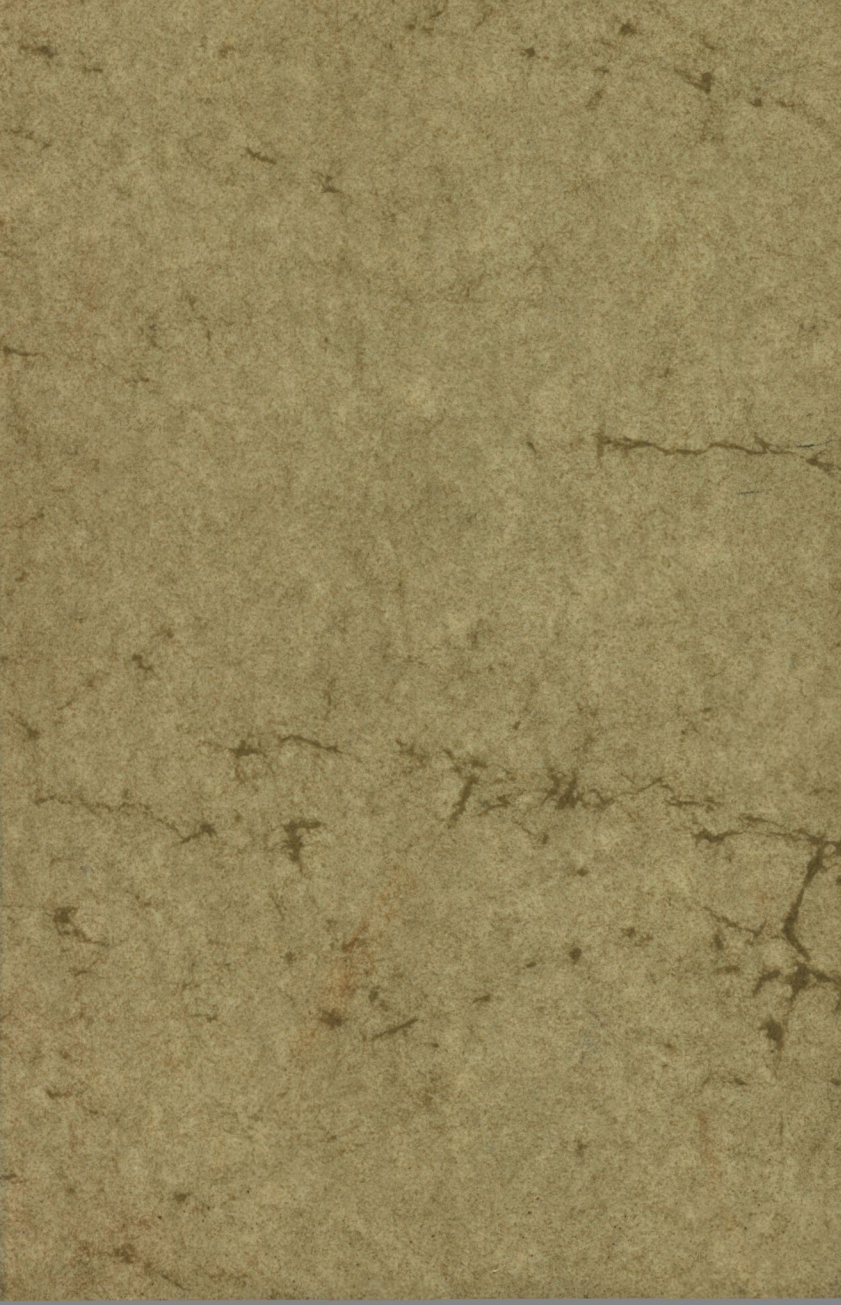
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Lars Wivallius' Självbiografi

Lars Wivallius

SJÄLVBIOGRAFI

BREV OCH PROSASTYCKEN

**I URVAL UTGIVNA
MED KORTFATTAD BIOGRAFI
AV ERIK GAMBY**

**UPPSALA
BOKGILLETETS FÖRŁ**

OMSLAGSTECKNING EFTER LITOGRAFI
AV BÖRJE VESLEN

© Erik Gamby
Printed in Sweden
Reklam och Katalogtryck
Uppsala 1957

LARS WIVALLIUS

I Långbro socken i Närke, en halvmil norr om Örebro, låg i forna dagar byn Vivalla. Den bestod av tre hemman, som allesammans för länge sedan är försvunna. De har uppslukats av storstaden Örebro, där Långbro numera är en stadsdel. Den lilla byn skulle ha varit glömd, om den inte fått ge sitt namn åt vår förste lyriske skald — Lars Wivallius.¹

Han föddes 1605 och var son till Sven Larsson, vilken var fogde hos ståthållaren Jost Kursell på Örebro slott. Sven Larsson hade år 1600 gift sig med Elisabeth Nilsdotter från Vivalla, och familjen övertog den näst största av de tre gårdarna i byn. Den hade ursprungligen tillhört Elisabeths fader. Här växte alltså Lars upp, och dit återvände han åtskilliga gånger efter sina eskapader ute i världen, inte minst när han flydde för danska soldater och svenska länsmän.

¹ Henrik Schück har i: Lars Wivallius, hans lif och dikter, Uppsala 1893—95, utförligt tecknat Wivallius' biografi och för detaljer hänvisas dit. Utom på Schücks bok bygger föreliggande framställning också på rättegångshandlingar, bevarade Wivallius-brev och senare forskningar, varför Schücks uppgifter på flera punkter kunnat kompletteras.

En redogörelse för Wivallius' författarskap kommer att ingå i en planerad volym med ett urval av Wivallius' dikter.

Sven Larsson var en betrodd man, den förnämste i Vivala, och av barnen, fyra söner och tre döttrar, fick åtminstone de två en för tidens förhållanden synnerligen god start i livet. Sönerna Lars och Johannes sattes nämligen i Örebro skola och kunde fortsätta sina studier även sedan fadern 1615 avlidit. Rektor för Örebro skola var Jakob Rudbeckius en duglig och inspirerande personlighet, som säkerligen varit av största betydelse för skalden, vilken senare ritade Rudbeckius' porträtt (nu i Västerås läroverks arkiv). Sannolikt har de båda bröderna avslutat sin skolgång vid katedralskolan i Strängnäs, som hade två högre klasser mer än skolan i Örebro,¹ innan de 1624 blev inskrivna vid Uppsala universitet, Lars i maj och Johannes i juli.² Det var vid ankomsten till universitetet som Lars tog sig namnet Wivallius, medan brodern kallade sig Sveno-Wivallius.

Johannes Sveno-Wivallius studerade teologi, men vilket fack Lars valde är ovisst. När han första gången framträder för offentligheten är det med en gravdikt över en studiekamrat, jur. stud. Johannes Nicolai Sidenius, som i januari 1625 avlidit »av ett förgiftat os, medan han nu som roligast om nattene uti sin säng vilade». Kort förut hade Lars Wivallius undergått godkända prov i retorik och logik, visat sig behärska latinska språket och ha goda insikter i grekiska, vilket allt var nödvändigt för att han skulle intagas på komunitetet, där han som stipendium fick fri kost och logi. Dessa förmåner begagnade han sig emellertid inte länge av. Redan på våren 1625 lämnade han universitetet och reste till Trondheim och for därifrån till Hamburg. Avsikten med denna utländska resa uppgav han senare vara att skaffa sig kunskaper i främmande

¹ Wivallius kallar sig Strengnensis i ett brev till Kristian IV.

² Schück uppger felaktigt att Wivallius kom till Uppsala 1623.

språk, vilket just inte tyder på att hans håg stod till teologin.

Därmed börjar den äventyrliga delen av Wivallius' liv, och man har mycket undrat över orsaken till att han övergav studierna och — medellös som han var — gav sig ut på vandring i det oroliga Europa. Man har gissat på att han begått någon förseelse, som tvingat honom att lämna Uppsala, men något belägg härför finns inte.¹ Kanske är förklaringen enklare än man tror. Många svenskar reste vid denna tid utomlands för att studera, sedan de tillbragt en eller annan termin vid Uppsala universitet. Det var mest adels- och ämbetsmannasöner, och det är inte otänkbart att någon av dessa resenärer lockat Wivallius med sig. Det är med andra ord möjligt att Wivallius redan i Uppsala kommit in i den bekymmersfria tillvaro, som han senare dyrkade, och att han därigenom tappade lusten för studierna.²

I Hamburg lät Lars Wivallius i april 1625 värva sig som soldat åt holländarna, vilka låg i krig med Spanien. Efter åtta dagar fick han emellertid avsked, emedan staden Breda, som skulle undsättas, då föll i spanjorernas händer. Möjligen har Wivallius i Holland träffat Erik Gyllenstierna, vilken från 1622 studerade vid universitetet i Leiden. Den förtrogenhet som Wivallius senare visar sig ha med just släkten Gyllenstierna tyder på att de har varit bekanta. Härför talar också att

¹ Detta kan emellertid bero på att inga handlingar från denna tid är bevarade i Uppsala rådhusarkiv.

² Jag är benägen att till våren 1625 förlägga Wivallius' vistelse på Sjösa gård, varvid han »efter hans fader hade något att fordra för sin lön, därför tog han av en köpman något tyg til en klädning». (Schück, s. 18 f.) Det innebär givetvis att han köpte tyget på gårdens konto och därefter gav sig iväg, vilket han kunde göra 1625, då både fadern och modern var döda, men inte gärna före 1623, då modern dog och han själv var lätt anträffbar. Kanske utgör denna affär inledningen till Norgeresan.

Erik Gyllenstierna aldrig gjorde några anspråk gällande mot Wivallius för det falska namnet skull. Från Holland reste Wivallius över till England, där han gjorde bekantskap med en engelsk adelsman.

Det finns goda skäl att anta att Lars Wivallius redan nu har uppträtt som friherre Erik Gyllenstierna, och att detta är förklaringen till att han ständigt rör sig i adelskretsar och kan dra nytta av den adliga frikostigheten.¹ Den nyförvärvade engelske vännen tog honom med på en resa till Danzig och tycks ha bekostat hans uppehälle också där. Wivallius tog kontakt med adelsmän som hörde till kretsen kring Sigismund, däribland Gustaf Sparre, en son till Erik Larsson Sparre, som avrättades vid Linköpings blodbad 1600. Han träffade också jesuiter i Danzig. En bekantskap som särskilt intresserar är poeten Johannes Plavius.² Tydligen levde Wivallius högt på spänningen mellan det katolska Polen och det protestantiska Sverige. Det är också troligt att Wivallius, som Schück antar, i Danzig har gått över till katolicismen. I varje fall flydde han från staden när de svenska trupperna i juni 1626 närmade sig staden. Han måste, som han själv har berättat i ett brev till Gustaf II Adolf, ta sig ut ur staden förklädd och på en gödselkärra. Att det var sina egna landsmän han flydde för förtiger han dock visligen.

Efter flykten från Danzig begav sig Wivallius över Danmark till Holland. Han vistades en tid i Amsterdam, tydligen alltjämt under falskt namn. Sedan for han vidare till Frankrike och uppger sig ha bott ett helt år i Bourges. Detta kan emellertid inte vara sant, eftersom han redan på sommaren

¹ Om Wivallius och Gyllenstiernorna se Nils Ahnlund i: *Kring Gustav Adolf*, Sthlm 1930.

² Om Plavius se *Allgemeine Deutsche Biographie*, Bd 26, s. 268.

1627 befann sig i Nürnberg. Dessförinnan hann han göra besök i Italien och Österrike. I Wien råkade han ut för ett äventyr, som han har berättat om vid hovrättsförhöret 1631, och som kastar ett blixtljus över hans ogenerade sätt att försörja sig:

Han fick på ett hus se en skylt, där det stod: här är ett gott logi för fattiga och rika. Där gick han in och lät förpläga sig »en dag eller åtta». När värdshusvärden ville ha pengar och Wivallius inga hade, blev han kastad i gäldstugan. Till slut släppte man honom emellertid, förmodligen av den prosaiska anledningen att fordringsägaren i annat fall skulle betala kost och logi för honom, tills han hade uppbringat pengar att betala sin skuld, vilket i Wivallius' fall säkerligen var hopplöst.

Wivallius har också uppgivit sig ha besökt Böhmen, men där har man inte funnit några spår av honom. I det schweiziska Schaffhausen och i Strassburg har han emellertid varit och efterlämnat förbittrade fordringsägare. I augusti 1627 befann han sig i Nürnberg, där han på begäran av bönder från Schaffhausen och en professor från Strassburg kastades i gäldtornet.¹ För att bli fri därifrån skrev han brev till sina förnämna bekanta i Polen: ett på svenska och ett på italienska till Gustaf Sparre i Krakow, ett på tyska till köpmannen Hans Schneidern i Danzig, ett på grekiska till Johannes Plavius samt slutligen ett på franska till själve konung Sigismund. Han skrev också ett brev till hertigen av Montpellier, men vid närmare eftertanke skickade han inte iväg det.² Samtidigt

¹ Om Wivallius i Nürnberg se tryckta handlingar i H. Schück, Bibliografiska och litteraturhistoriska anteckningar, Uppsala 1896, s. 86—97.

² Kanske därför att många studerande från Montpellier vid denna tid var inskrivna vid universitetet i Strassburg där Wivallius nu hade dåligt rykte.

gjorde rådet i Nürnberg efterforskningar angående den förment friherren, vars förbindelser med polska katoliker sannolikt oroaden den protestantiska riksstaden. Man lät också öppna och läsa de brev som Wivallius skrev.

Det verkar som om Gustaf Sparre med anledning av Wivallius' brev skulle ha alarmerat fältmarskalken Herman Wrangel, vilken vid denna tid deltog i det svenska fälttåget i Preussen. I mars 1628 kommer nämligen till Nürnberg i ett brev från Sparre en skrivelse från Wrangel, där det heter att dennes gemål, som var född Katarina Gyllenstierna och syster till den verkliga Erik Gyllenstierna, inte kunde känna igen sin bror på porträttet och därför bad om en handskrift. Hon vore emellertid beredd att betala Erik Gyllenstiernas skulder, därest det verkligen var hennes bror.

Detta brev satte tydligen myror i huvudet på myndigheterna i Nürnberg, och man förhörde Wivallius om släktskapet med Katarina Gyllenstierna. Han förklarade emellertid fräckt att han väl kände Wrangel, som var en förnäm herre, men att Wrangels gemål inte var hans syster utan en dotter till hans farbror. Han mottog också ett brev från Katarina Gyllenstierna.

Först i maj 1628 föll Wivallius till föga och erkände vem han var. Därigenom kom hans sak i bättre läge. Professor Matthias Barnegger i Strassburg avskrev sin fordran och betalade 16 gyllen 15 kreuzer, som Wivallius' fångkost hade kostat. En dyrare affär blev det för bönderna i Schaffhausen, som fick punga ut med 52 gyllen 30 kreuzer. För Wivallius själv medförde förändringen att han kastades i ett sämre fängelse, »in das Loch», som det heter i rådsprotokollet. Han förtröttades emellertid inte. Han bombarderade rådsherrarna med skrivelser och skrev också en levernesbeskrivning, som han överlämnade till sin biktfader, magister Micha, och som dessvärre tor-

de ha gått förlorad. Dessutom skrev han dikter, som hade till uppgift att beveka rådsherrarna till nåd, bl. a. denna:¹

Wie sollt ich, herr, in solchem zwang
und elend ist für handen
dir singen ein frölich gesang
in meinen schweren banden?
Wie sollte doch, mein lieber gott,
in solcher angst, trübsal und not,
dein knecht dir können singen
ein lustig lied, ein freudenton,
wo du mir, arm verloren sohn,
mit hülff nicht willst zuspringen?

— — —

Lass ab, mein herr, von deinem grim,
lass mir dein gnad erlangen,
erhöre doch mein traurig stimm,
hilf mir, armen gefangen,
verlass mich nicht, mein herr und gott,
in solcher angst, trübsal und not,
von wegen meiner sünden.
Ich bin doch, herr, in gross gefahr,
verachtet und verlassen gar,
von allen menschenkindern.

Loben soll ich, mein herr und gott,
den namen dein ohn ende,

¹ Rekonstruktion efter Sverker Ek: Studier i Wivalliusvisornas kronologi, Uppsala 1921, s. 10.

wo du mich hörst in meiner not
und hilfst aus diesem elende.
Ach rett, mein herr, mich doch einmal
aus solcher angst, not und trübsal,
es steht in deinen händen.
Erweiche du den magistrat,
von Nürnberg, dass der auch gnad
einwende mir elenden.

Ich will singen mit heller stimm,
herr, dir allein zu ehren,
ein liedlein schön, wenn ich vernim,
dass du mir tust gewehren
dein hülf und gnad, herr zebaot,
und helfest mir aus meiner not,
denn du kannst alles wenden.
Ja, dein ist selbst der magistrat,
dass du das herz nach deinem rat
lenkest mit deinen händen

— — —

För att påvisa sina kvaliteter demonstrerade Wivallius i Nürnberg också sin färdighet som tecknare. »Jag haver», skriver han i en starkt färglagd skildring, »ritat ett stycke i Nürnberg, vilket ännu där hänger i Rådkunstskammer, för vilket stycke många grevar och friherrar av kejsarens armada bådo för mig, att mig tillgavs allt vad jag var skyldig bliven och blev demitterat av min arrest».

Rådet i Nürnberg dömde den 26 september 1628 Wivallius att av nåd bli befriad ur fängelset, »ehuru han ett skamligt livsstraff förtjänade», på villkor att han inför sittande rådhusrätt

skulle uppge sina brott och nämna vid namn alla dem som han bedragit eller var skyldig pengar, likaså ange hur mycket han var skyldig var och en, och slutligen skulle han lova »att när han idag eller i morgon kom till lycka och förmögenhet» skulle han ersätta alla sina fordringsägare och dessutom betala de tärepennningar som hade utlagts för honom i häktet i Nürnberg.

Det hårda fängelset nere i »hålan» hade inte bekommit Wivallius väl, och fast han efter någon tid av nåd fick komma tillbaka i tornet var hans tillstånd vid frikännandet sådant, att rådet beslöt vidtala en läkare att ta hand om honom, och han fick nådigt tillstånd att vistas hos en borgare i Nürnberg tills han blev i stånd att försörja sig.

Ännu i mitten av oktober 1628 var Wivallius kvar i Nürnberg, men kort därefter har han givit sig av på vandring. Långt hann han emellertid inte förrän han på nytt råkade illa ut. Härom handlar en skrivelse som den 29 oktober 1628 föredrogs i rådet i Nürnberg. Däri berättas nämligen om en person, som i allo liknade den i Nürnberg häktade svensken. Han hade kommit till Bamberg och där sagt att han hade blivit rånad av soldater samt begärt kredit. Han uppgav sig vara utskickad av konung Sigismund i Polen, som hade utrustat honom med ett kreditiv, och en namngiven Nürnbergborgare skulle hålla ett konto för honom. Dessutom berättades i brevet att Wivallius i Bamberg förfört en gift borgarkvinna samt haft en »collition» med en annan kvinna från staden medan han satt i fångtornet. Huruvida han också i Bamberg framträtt under namnet Erik Gyllenstierna framgår inte av brevet men måste betraktas som troligt.

Hur Wivallius klarade sig ur denna knipa är obekant, men i varje fall var han i början av år 1629 i Magdeburg, där han

enligt egen uppgift tillfångatogs av Wallensteins trupper. Han sattes nu i fängelse i klostret i Jerichow och var där ännu i juli. Om sin flykt har han kortfattat berättat i självbiografin; detaljerna har antagligen inte varit lämpliga att återge. Han reste nu till Holland för att sjövägen fortsätta mot Sverige. Utanför Bremen blev fartyget emellertid prejat av de kejserliga, och Wivallius blev fången på nytt, nu af Tillys trupper. Han blev emellertid genast släppt, för att på sätt som han berättar i självbiografin ta sig genom Danmark. Där mötte han i Hässleholm sitt öde.

Ulf Grip, Gertrud Grips fader, som spelar en dominerande roll i Wivallius' fortsatta historia, var son till Christoffer Andersson Stråle, som av Erik XIV fick lov att införa en flygande grip i sitt vapen. Barnen kallade sig därefter Grip. Stråle tog i kampen mellan Sigismund och hertig Karl den förres parti och blev därför 1599 halshuggen. Sönerna Anders och Ulf reste efter faderns död utrikes. Ulf for först till Polen, som Wivallius uppger, och därefter till Danmark, där han gifte sig med Margrethe Daa och därigenom kom i besittning av Björkeberga och det närliggande Hörlinge. Anders Grip fick senare nåd och återvände till Sverige, där han också fick tillbaka faderns gods, av vilka Stensnäs låg vid södra Smålandsgränsen, inte långt från Björkeberga. Ulf Grip hade med sin tolv år äldre hustru endast ett barn, dottern Gertrud, född 1608, vilken alltså skulle bli arvtagare till en anseelig förmögenhet. Wivallius' utsikter att en gång få ärva Ulf Grip förklarar i hög grad hans iver att få äktenskapet med Gertrud Grip erkänt.

Wivallius måste ha varit en i hög grad världserfaren och stimulerande bekantskap, då han i slutet av oktober 1629 anlände till Hässleholm. Han slog också genast an på Ulf Grip,

som för övrigt var en tämligen enfaldig och lättlurad man.

Den skildring av Ulf Grips iver att få till stånd en trolovning mellan sin dotter och den föregivne friherren som Wivallius ger i självbiografen bekräftas till alla delar av de vittnesmål som kyrkoherde Peder i Visseltofta och Ulf Grips eget husfolk 1630 avgav inför rätten i Kristianstad. Kyrkoherdens vittnesmål lyder sålunda:

Ulf Grib lod mig nogle gange med stor modstommelighed og livsfare kalde til sin gård Birkebjerg, ja, med stor hast, og lod sig maerke at hand havde noget synnerligt at tale med mig, som lå stor magt på. Da jeg nu kom der hen, vor der stor fryd og glæde for hånden, så de spillede, sprang og dansede, at jeg stortilgen forundrede mig derpå, og jeg kom dit med stor livsfare over det farlige vand, som er der emellem, kæld og frossen og megit ilde til pas. Og før jeg kunne komme til at varme og hvile mig, da begaerte de, at jeg og ville gøre mig lystig, men jeg undskyldet mig, at min lejlighed ikke var dertil. Og jeg gik hen til Ulf Grib, som han lå på sin seng i stuvén, og spurde hannem, hvad det [Lars Wivallius] var for en person. Thi mig syntes han var såre velkommen og kaerkommen, som han og var i sandhed. Da sagde Ulf Grib, at det var en friherre, kommen og født af kongelig blod og stamme i Sverige, ved navn Erich Gyldenstiern, og vil bejle til hans datter jomfru Giertrud Grib, og han sagde, han også gerne ville give hannem denne sin datter, fordi han kendte vel hans forældre, slægt og byrde, som han var kommen af, og sagde han derhos, at det neppelig kunne ske, fordi det var så naer i slægt og blodsforvante emellem dennem. Da sagde jeg: Ulf Grib, betaenker eder vel i detta stykke, thi det siges I skulle have givet en anden junker eders datter. Da svarit han, at han haver aldrig givet nogen sin datter, og det bekraeftet han med sin højeste ed og sagde, at han aldrig skulle give nogen sin datter uden denne friherre, som nu er kommen hit til os af Guds forsyn at bejle til henne, og haver han kongens egit pas. Ja, hannem vil jeg give min datter og ingen anden, fordi der fattis intet på hannem. Er det med at danse, springe, faegte, etc., da kan han der med, er det med tungemål: italienske, fransøsk, tysk eller latinske sprog eller hvad det nu vare kan. Ja, det fattis intet på hannem. Da bad jeg hannem, han ville endnu betaenke sig vel

og ikke vare forhastig, ja, og at han skulle rådføre sig med erlige og velbyrdige folk her i landet, ja og med voris gunstige husbonde, erlig og velbyrdige Jørgen Urne. Da sagde han, at det gjordis intet behov, det var noch berådt. Han ville, og hun ville ingen anden have i al verden en hannem alene. Dermed tog jeg hjem om morgonen tilige og talede intet ydermere med dennem den gang.

Om Ulf Grips ansträngningar att få till stånd ett parti mellan Wivallius och jungfru Gertrud är oomtivistliga, så klarlägger likväl rättegångshandlingarna från Kristianstad att själva giftermålet kom som en överraskning för Ulf Grip. Denne hade nämligen med Wivallius överenskommit att bröllopet skulle anstå ett år, tills »Erik Gyllenstierna» hade inhämtat sin släkts samtycke.

Ett sådant tillstånd var så mycket mera nödvändigt som giftermålet ur den rika Gyllenstierna-släktens synpunkt sannolikt måste framstå som en mesallians.¹ Detta förklarar också vilken betydelse Ulf Grip tillerkände giftermålet. Han hade planerat att det skulle äga rum på Malmö rådhus i närvaro av spetsarna inom den skånska adeln. Ja, han hoppades till och med att arvprinsen skulle vara närvarande.

För Wivallius var givetvis ett sådant dröjsmål med giftermålet hopplöst eftersom han ingen Gyllenstierna var och bedrägeriet förr eller senare måste upptäckas. Hans hopp stod helt till Ulf Grips enfald och sin egen övertalningsförmåga.

För att nå sitt mål underblåste Wivallius Ulf Grips oro för att Rønne Bille, en dansk adelsman som tidigare hade fått löfte om giftermål med Gertrud Grip, skulle göra sina anspråk gällande. Han förklarade att en enlevering av Gertrud kunde riskeras och lät övertala Ulf Grip att skicka sin dotter till farbroderns gård i Småland, strax innanför den svenska

¹ Wivallius hade bättrat på den gyllenstiernska glansen genom att göra Erik Gyllenstierna till friherre, vilket han blev först 1651.

gränsen.¹ På vägen dit gjorde hon halt vid prästgården i Visseletofta, som ligger alldeles intill gränsen.

I en inlaga till den skånska rätten i oktober 1630 har Gert-rud Grip själv berättat om vad som därefter skedde:

Om mandagen mot aftnen, som var andredagen for Martens møte, sende min fader og moder meg på vejen til Sverrig til min farbroders gård Stenhult og befaldte meg blive udi hofgården om natten og om tirsdagen at drage till Vissletofte der til at bete. Den tid at jeg dit kom bad herr Peder og hans hustru meg møgit at bleve hos dem om natten, hvilket jeg også lovede dem. Den tid medan maltid var holdet kom Erick Gyldenstjerne dit til Vissletofte og bad herr Peder og hans hustru hannom også møgit om at han ville blive hos dem om natten, men han sade seg haste og ville til Hallerød. Herr Peder og hans hustru sig møgit forundrede at han ikke ville blive hos dem og tilspurde meg hvad orsage der var til at han ikke natten over ville blive hos dem, hvartil jeg då intet svarede, mens under aftensmaltid spurde de meg efter både hvad orsag der var til at han så hastede. Da svarede jeg dem at for den fare skyld som jeg udi var for bildernes skyld, som herr Peder både opå breve selv havde set og elders udaf veste, som de meg trutt [truet] og undsaugt havde, for jeg ikke Røner Bilde have ville, at det skulle gå meg som det mange udi Danmark gået havde, at jeg skulle blive tagen utaf dem, som også både herr Peder og hans degn ved navn Søren tilfornerne min fader og moder atvarnet, at de skulle tage seg vare fore, at ikke ske skulle, som de befrøgtede, derfor bad jeg herr Peder og hans hustru at de ville give meg de bedste rad huru jeg skulle bære meg bedst at uti denne sorgen, som jeg også med grædendis tåre for dennem berettede, og sade for endelig at Erich Gyldenstjerne møgit meg bedet havde og havde også sagt seg tøkis bedst at være, efter at han dervedigøn

¹ I ett för Gustaf II Adolf avsett brev till Johan Adler-Salvius 1630 berättar Wivallius inte bara att han lyckats gifta sig med Gert-rud Grip »mitt för näsan på hennes friare» utan också att han vid ett tillfälle har måst strida med fem danska adelsmän och deras tjänare, tillsammans tjugo personer, som hade gömt sig i en skog och med våld ville föra bort jungfrun en söndag när hon skulle fara till kyrkan. Historien är givetvis uppdiktad.

havde fået tilsagen udaf min fader på meg med sit falske og løgenagtige navn og sig falskeligen for den person utgiven for hans kongelige majestæt udi Danmark, og derudigjennom bedragligen bekommet hans kongelige majestæts nadige pas, hvilket han også let min fader, moder og meg se førend han meg begærede og dermed han os skæmskeligen bedrog og kunne vi intet andet en tro, det hans kongelige majestæts nadige pas om formældet, som var hans falske løgn, og jeg intet andet af veste, så længe som vi tilsammens vore, end at han var kommen udaf de rette Gyldenstierner her udi Sverige, og samme navn havde og samme person var han da seg føre angivit havde. Derfor, for den fare, for Bildernes skyld, som jeg udi var, ville han jeg skulle lade vije os strags tilsammen. Seden kunde jeg være hvart jeg ville for dennom uden al fare. Og spurde jeg herr Peder og hans høstru hvad gode rad de ville meg give, om jeg det samtøkke skulle heller ikke, da spurde herr Peder og hans høstru strags at, om det var min fader og min moder vitterligt at det så hastigt tilgå skulle. Da negtede jeg det med min højste ed, at min fader der intet af vidste, mens min moder, svarede jeg, talte jeg det nogit om førend ret som jeg drog ifran hinde, at Erich Gyldenstjerne havde bedet meg derom, mens dog kom jeg hinde først til at sverge ved sin højste ed derpå, at hun ikke ville sige det enten for min fader heller for nogen mennisker. Derefter at di havde hørt dette mit tal, svarede herr Peder og hans høstru, at di ingen bedre rad veste at give meg end at jeg efterfulde bedragerens begæring, som ingen andet då veste end rette Erick Gyldenstjerne var, og sade at dennom tyktis at det var det aldre bedste rad, og derefter bad jeg Karin herr Peders og hindis datter, at di ville følge meg op til Hallerød, at jeg ikke skulle komme med min egen pige alene der op, for folke tal skyld, hvilkit herr Peder strags svarede ja til, at hun gerne skulle gøre. Og om morgenen derefter spurde Karen meg at og sade: om herren ikke møder os på vejen nar vi rider op at, horre [hvordan] skulle vi da bære os at, da svarede jeg, så ville vi følgis at et stække på andre siden Hallerød så megit, at jeg kommer hannom forbi, så må I drage hjem udigen og jeg vil drage min vej til min farbroders gård Stensnes.

Samme morgen tilige som vor Sante Martens dag, vor Karin og hindis datter og jeg vore færdige førend at herr Peder drog til Verom

kiørkie at gøre prædiken, som vi stode på gården at skulle stige på hestene og ride opat Sverige, kom Erick Gyldenstjerne ridendis udi gården, steg af sin hest og gik bort til meg og spurde, horre [hvordan] jeg nu ville med det som at han føre med meg talet haver og sade sig nu talt have med præsten udi Hallerød at han ville vije hanom og meg tilsammen og lovede det at gøre så fremt Erick Gyldenstjerne kunne fli hannem en liden seddel ifran herr Peder udi Vissletofte. Og med det ifran meg og til herr Peder gik han, men Karen og vi andre rede bort. Og retsom vi vore komne udi gården udi Hallerød hinte han os. Da spurte jeg hannom at, om herr Peder gav hannom nogen seddel. Da sade han ja og sade derhos seg have bedet herr Peder udi Vissletofte at ville komme till Hallerød til os nar han havde giort begge prædiknerne, hvilkit herr Peder hannom også lovit havde det også skulle, ty førend at det vor bleven aften kom herr Peder til Hallerød. Og dette skede Sante Martini dag [den 10 november] at vi blive vigt udi Sverige . . .

Nu hade Wivallius alltså kommit en bit på väg. Som han själv berättar i självbiografin blev han emellertid igenkänd i Hallaryd, i det kyrkoherdens son, kaplanen Andreas Petri, vilken 1624 studerade i Uppsala, kunde identifiera honom. Det gällde alltså att handla snabbt innan avslöjandet kom, och i första hand borde Ulf Grip förmås att acceptera giftermålet.

Wivallius vågade tydligen inte själv inställa sig hos svärfadern och berätta vad som hade förevarit. I stället sände han Visseltoftaprästens hustru med ett brev till Ulf Grip, där Wivallius berättar att han »nu igenom Guds försyn och nådige tillhjälp och eders egin faderlige och kärilige samtycke eders käre dotter mig till egin vorden är och sådant igenom det helga äktenskap confirmert är». Prästhustrun berättade sedan inför rätta i Kristianstad att Ulf Grip vid läsningen av detta dokument blev »noget selsom», vilket man inte kan förtänka honom. Hans hustru förklarade att hon »skulle slå jomfru Gertrud på hendis mund, for hun så hastig havde ladit sig

vie ved hannen». Värre blev det emellertid ej, och det äkta paret kunde lugnt återvända till Björkeberga.

Huruvida Gertrud Grip redan vid giftermålet hade klart för sig att Wivallius ingen Gyllenstierna var är väl ovisst. Själv gjorde Wivallius under rättegångarna stora ansträngningar att övertyga om den saken, men mot Gertrud Grips bestridanden i Stockholm kunde ingen bevisning förebringas.¹ Däremot framgår det av vad som skedde efter giftermålet att Wivallius åtminstone delvis måste ha talat om verkliga förhållandet för henne.

Allt tyder nämligen på att de båda hade beslutat sig för att tillsammans rymma ur landet. Gertrud Grip erkände själv inför rätten i Stockholm att det var meningen att hon klädd i manskläder skulle följa med Wivallius till Holland, samtidigt som hon i brev till föräldrarna uppgav att resans mål var Göteborg. Också manipulationerna med de ägodelar som Wivallius senare förklarade sig anse som Gertrud Grips hemgift tyder på att Gertrud Grip vetat att allt inte stod rätt till.

Från Björkeberga anträdde det nygifta paret resan »till Erik Gyllenstiernas gods Limmared i Västergötland». De färdades till häst till Hälsingborg. Väl ankomna dit skickade Wivallius Gertrud Grip tillbaka till Björkeberga med ett muntligt meddelande, om vars innehåll uppgifterna går isär. Gertrud Grip har enligt Ulf Grips vittnesmål sagt att det var risk för krigsutbrott mellan Sverige och Danmark och att han därför borde packa ner sina dyrbarheter och låta Erik Gyllenstierna ta dem med för förvaring på sina svenska gods. Eftersom Ulf Grips gård låg intill svenska gränsen, måste givetvis ett krigsutbrott medföra stora risker.

Han packade alltså på dotterns begäran ner sitt bästa lösöre,

¹ Gertrud Grip inställde sig aldrig till rättegången i Kristianstad.

kläder och smycken i sexton kistor och lät sina egna bönder transportera dem till Hälsingborg. I Hälsingborg lastades kistorna på en bojert, som var destinerad till Holland, Gertrud Grip anställde en tysk piga och beredde sig att följa Wivallius ur landet.

När de skulle gå ombord fick Gertrud Grip tydligen sjösjuka, och Wivallius måste föra henne i land igen. Han om-dirigerade då fartyget till Göteborg och tänkte att de båda skulle ta sig dit landvägen. Själv reste han i förväg för att passa det holländska fartyget, och det var överenskommet att Gertrud Grip skulle följa efter så fort hon hann.

När Gertrud Grip kom till Hvitaryd i Småland orkade hon inte fortsätta utan stannade i prästgården. Hon skickade ett bud efter Wivallius, som återvände i sporrsträck i tanken att ta henne med sig till Göteborg. Gertrud Grip var emellertid så sjuk att hon förklarade sig oförmögen att fortsätta. Till slut återstod ingen annan utväg än att återvända till Björkeberga.

Under den senare rättegången uppgav Wivallius att Gertrud Grip fått ett missfall i Hvitaryd. Med hänsyn till att bara en månad hade förflutit från att de gjorde varandras bekantskap kan uppgiften betvivlas. Prästen i Hvitaryd företedde också ett intyg enligt vilken sjukdomen bestod i att Gertrud fått »sin kvinnliga månadssjuka». Detta förklarar emellertid inte att resan måste helt avbrytas eller att Wivallius och Gertrud Grip stannade i Hvitaryd nästan en hel månad.¹

Hur än har varit förhållandet, så höll likväl Gertrud Grip masken efter återkomsten till Björkeberga. Det är dock påtagligt att Ulf Grip började bli misstänksam, måhända därför

¹ Alldeles uteslutet är väl inte att Gertrud Grip fått något underlivslidande, som skrämt upp henne, men som varken hon eller Wivallius kunnat diagnosticera.

att Wivallius så kort efter besöket på »sitt gods» Limmared behövde låna pengar. Ulf Grip begär sålunda skriftligt på lånet av de 200 riksdalerna, och han låter Wivallius skriva ett P. M. om var han tänker placera de 16 kistorna med lösöre, som han sänt till Göteborg.

På trettondagsafton 1630 tog Lars Wivallius avsked av sin hustru och sina svärföräldrar samt reste över Halmstad till Göteborg. Där öppnade han Ulf Grips kistor, sålde vad som kunde avyttras och deponerade resten på ett helt annat ställe än han uppgivit för Ulf Grip. Därefter reste han vidare till Holland, där han föregav sig skola utverka Didrik von Falkenbergs skydd mot Billesläkten, som var uppbrägt över att han gift sig med Gertrud Grip.

Det var i sista stund Wivallius gav sig iväg från Björkeberga. En månad senare anlände till Ulf Grip ett brev av följande lydelse:

Eders välbördighet Ulf Grip till Björkeberga skall veterligt varda, att den unge karlen Lars Wivallius, som haver givit sig i äktenskap med eders v. kära dotter, är lögnaktig och bedrägelig uti sin sak, så att han är icke den han utgivit sig före, nämlig Erich Gyllenstierna, ty han är ännu uti Frankerike, det jag genom viss och sannfärdig relation vet eder förkunna. Är fördenskull icke Gyllenstierna eller friherre utan en prästeson, född i Nerike i Sverige, och här för en tid sedan illa förhållit och fördenskull skamligen av sitt fädernesland rymt, det jag för den kristeliga kärleken icke Eders v. oförmält kan låta. Intet mer utan Eders v. samt det hela huset Gud befallandes. Datum 30 janu. 1630. Skrivaren är sannfärdig uti sin ord och med tiden skall sig själv uppenbara.

Man kan lätt tänka sig den uppståndelse som detta brev åstadkom, endast några veckor efter att Wivallius hade rest från Björkeberga. Varningen kom från länsmannen i Markaryd, alldeles innanför smålandsgränsen. Vem som har alarme-

rat honom är inte bekant. Schück gissar att det kan ha varit Andreas Petri i Hallaryd, men den vänskap som denne senare visar gör en sådan förmodan osäker. Otänkbart är det emellertid inte att varningen kommer från kretsen kring den verkliga Erik Gyllenstiernas familj, som ju också kände till Wivallius äventyr i Nürnberg och därför lätt kunde identifiera bedragaren, vars äventyr vid denna tid tycks ha varit allmänt kända i svenska adelskretsar.¹

Under tiden hade Wivallius rest till Holland och där sammanträffat med Gustaf II Adolfs hovmarskalk von Falkenberg. Det var tydligen hans avsikt att utnyttja bekantskapen med denne herre, som han väl träffat vid tidigare besök i Amsterdam, antingen det varit meningen att få en rekommendation, vilket han själv antyder, eller att genom Falkenberg få någon post utrikes. Dessa förhoppningar blev emellertid svikna, och Wivallius fick endast befallningen att återvända hem.² Vid ankomsten till Göteborg på förvåren fick han veta att allt var upptäckt och att han var efterlyst i hela landet.

Wivallius gav emellertid inte tappt. Han tog sig fram till Uppsala, där han besökte sin släkting, professorn och domprosten Laurentius Wallius, och bekände i enrum för honom hur det hängde ihop med äktenskapet. Han uppgav därvid att han före vigseln berättat för Gertrud Grip vem han var.

¹ Redan i mars 1630 har Jöran Ekeblad känt till både Wivallius' äventyr i Nürnberg och att han i Tyskland, Frankrike och Danmark har utgivit sig för Erik Gyllenstierna. Sverker Ek: Studier i Wivalliusvisornas kronologi, Uppsala 1921, s. 10.

² Då Wivallius tidigare vistats i Amsterdam under namnet Erik Gyllenstierna kunde han givetvis inte berätta rätta förhållandet för Didrik von Falkenberg. Det är därför rimligt att han endast sökt anställning i den svenska utlandsdiplomatien, vartill han förmodligen inte var kvalificerad.

Samma bekännelse gjorde han för professorn (sedermera ärkebiskopen) Lars Stigzelius. Man kan inte helt frigöra sig från misstanken att Wivallius härigenom velat skaffa bevis i efterhand för att därigenom rädda äktenskapet.

Från Uppsala begav sig Wivallius till Stockholm, där han uppträdde maskerad i en svartbrun peruk för att inte bli igenkänd och gripen. Han uppsökte två gånger rikssekreteraren Johan Adler-Salvius för att söka få anställning i Gustaf II Adolfs tjänst. I en längre supplik erbjöd han sig bl. a. att tjänstgöra som spion och åberopade att han under sina resor i utlandet förstått att klara sig ur diverse svåra situationer. Han framställde till och med äktenskapet med Gertrud Grip som en lyckad kupp mot danskarna.

Adler-Salvius vidarebefordrade ansökningsen till kungen och Wivallius fick order att inställa sig på kansliet för att få sin sak undersökt. Han greps då av fruktan att Ulf Grip genom sina förbindelser i Stockholm hade lagt en fälla för honom och flydde från staden.

Wivallius reste söderut för att vid Kalmarsund söka kontakt med den svenska flottan vilken med svenska invasionsarmén var på väg till Pommern. Förmodligen räknade han med att man utan att närmare undersöka hans förhållanden skulle ta honom med till Tyskland. Väl kommen till Öland lyckades det honom emellertid inte att komma ombord på de svenska skeppen, och ett försök att vid Gotland komma ombord på ett skepp, vars befälhavare var Carl Mörner, som Wivallius förmodligen kände från Holland, misslyckades också. Det återstod honom då ingenting annat än att resa via Danmark, att vid Öresund få tag i ett skepp som var destinerat till Stralsund.

På vägen genom Skåne kom Wivallius på idén att ta kontakt med Gertrud Grip. Kanske trodde han att svärfadern med sin vanliga naivitet och medgörlighet skulle kunna pratas omkull och till slut gå med på att acceptera giftermålet. Wivallius har förmodligen rest över Hallaryd och Visseltofta och nådde ända till Hasslaröd, en halvmil från Björkeberga, då han den 13 juli 1630 blev igenkänd och gripen av konungens fogde.

Wivallius förlorade emellertid inte heller nu fattningen. Han skrev omedelbart ett brev till Ulf Grip och begärde ett samtal med honom och hans dotter. Ulf Grip infann sig omedelbart i Hasslaröd. Han tog hand om Wivallius och transporterade honom till sin gård. Där kastades han bunden till händer och fötter i en källare varefter Ulf Grip reste till Köpenhamn och anklagade Wivallius inför Kristian IV och begärde att få honom avrättad. Han anklagade Wivallius för att ha uppträtt under falskt namn, för att ha tagit hans dotter med våld och »besovit» henne och slutligen för att ha stulit en del av hans egendom.

Överdrifterna i dessa beskyllningar räddade så småningom Wivallius. Konungen uppdrog åt länsmannen i Kristianstad, Jörgen Urne, att undersöka saken och sedan låta rätten ha sin gång. Wivallius blev sålunda transporterad från Björkeberga till Kristianstad, där rättegången började den 12 augusti 1630.

Lars Wivallius referat av rättegångarna är i stort sett riktiga. Överhuvud taget håller han sig noga till sanningen i alla punkter, där det finns bevis för hur saken ligger till. I andra fall är han emellertid inte särskilt nogräknad med sanningen.

Det var för Wivallius ingen svårighet att bevisa att Ulf Grip godvilligt hade trolovat honom med Gertrud Grip. Beträffande lösöret i de sexton kistorna uppgav han att det var

Gertrud Grips hemgift, och att det sålunda i och med giftermålet var hans tillhörighet. Ulf Grip vågade inte öppet berättat att han haft för avsikt att i främmande land gömma undan sina tillhörigheter i händelse av krig, emedan detta i danska öron skulle vara liktydigt med landsförräderi. Han kunde därför inte uppvisa någon plausibel orsak till att han överlät kistorna med deras innehåll till Wivallius. Gertrud Grip uppträdde över huvud taget inte i rätten. När domstolen omsider på Wivallius anhållan begärde hennes hörande, skickades hon av fadern till broderns gods i det svenska Småland och Ulf Grip förklarade att det låg såväl under hans egen som dotterns värdighet att gå i svaromål mot en sådan som Wivallius.

Fast man inte behöver ha någon överdriven tilltro till Wivallius' hederlighet ifråga om avsikterna med giftermålet och bortförandet av Ulf Grips lösöre, så inträffade det märkliga att domstolen av brist på bevis måste frikänna honom för Ulf Grips beskyllningar. Denna dom stod sig också inför landsrätten i Lund, dit Ulf Grip överklagade.

För Ulf Grip återstod efter denna utgång av målet bara utvägen att söka få Wivallius fälld för att han använt sig av ett pass, som var utställt på Erik Gyllenstierna. Här hade han så småningom bättre tur, och Kristianstads rådhusrätt dömde Wivallius till döden. Wivallius överklagade omedelbart inför landstinget i Lund, som upphävde dödsdomen och endast dömde honom till ärans förlust. Sedan Ulf Grip vädjat till kungen förklarades emellertid landstingets dom ogiltig och den tidigare domen stadfästes. Wivallius skulle dessutom föras till Köpenhamn för att där »lida och umgälla vad därom lag och rätt är». Inför dessa dystra utsikter skrev Wivallius sin gripande dödsvisa »Ack ve, ack ve, min jämmer stor»:

Ack ve, ack ve, min jämmer stor
min sorg, nöd och elände.
Ingen människa, [som] på jorden bor,
betänka kan det elände.
Lyckan har sig ifrån mig vänt
och är ogunstig vorden,
mig av sitt hjul slår hon omkull
och tvingar nid till jorden.

— — —

Min mun för sorg ej tala må,
min hand kan ej mer skriva,
all lust måste jag utur hjärtat slå
och all kortsvill bortdriva.
I järn och band, till fot och hand,
måste jag fången bliva.
För en ädel mö måste jag dö
mitt unga liv uppgiva.

— — —

Dantser och springer med lustigt mod
I, mine fiender hädske.
Nu få I en hand full med blod,
I, eder lust att trösta.
Låter eder spel här klinga väl,
låter eder harpor sjunga.
Rätt nu få I Wivallii blod,
samt livet med, det unga.

Rätt nu få I se Wivallium
avhuggas och nid falla
som Liliium convallium
och andra blomster alla.

När blodet rött är vordet dött
I mig då strax förgäta,
sättia mig nid i mullen svart,
där ormar mig uppäta.

— — —

Mig tyckes hela Dannemark
stå med uppräckte händer
och glädja sig så hjärtelig
de få mig i dödsens händer.
Min ovänner samdräktelig
sig nu tillsammans giva
och glädja sig så hjärtelig
att de få mig avliva.

Kort därefter lyckades Wivallius med goda vänners hjälp fly ur fängelset. Han tog sig hem till Vivalla, och efter att ha vilat upp sig for han över Strängnäs till Stockholm. Samma dag som han anlände dit, den 13 juli 1631, blev han emellertid gripen och fördes inför Svea hovrätt för att förhöras.

Anledningen härtill var emellertid inte Wivallius' äventyr med Gertrud Grip utan en helt annan. Kort förut hade man gripit en kyrkotjuv, som bekände samröre med en till katolicismen övergången student vid namn Anders Anundi. Denne hade uppgivit att han i Småland hade träffat Lars Wivallius och de hade avtalat en resa tillsammans. Eftersom regeringen vädrade en papistisk sammansvärjning såg man allvarligt på historien. Wivallius häktades och underkastades förhör, varvid man noggrant utfrågade honom om hans förhävanden sedan han 1625 lämnat Uppsala.

Innan denna sak ännu var utagerad anlände till Stockholm två utsända från befallningsmannen i Kristianstad. En av de

utsända var Ulf Grips rättegångsombud, ridfogden Henrik Jensen, som anklagade Wivallius för giftermålet med Gertrud Grip och för stöld av Ulf Grips lösöre.

Därmed rullades hela Björkebergaaffären upp på nytt. På Wivallius' begäran sändes ett bud ner till Skåne för att hämta Wivallius' rättegångshandlingar, som han deponerat på säkert ställe i Kristianstad, och Ulf Grip rustade sig för att slutgiltigt få Wivallius fälld.

Det skådespel som nu framfördes var på många sätt föga uppbyggligt. Ulf Grip och hans broder Anders sökte inför det svenska riksrådet göra gällande att Lars Wivallius i Kristianstad blivit dödsdömd för giftermålet med Gertrud Grip och för stölden av Ulf Grips lösöre. Lars Wivallius å sin sida kämpade förtvivlat för att bevisa att han blivit frikänd för dessa anklagelser och att dödsdomen gällde passhistorien. För den hade han i Sverige ingenting att frukta. I inlaga efter inlaga redogjorde han för vad som verkligen hade tilldragit sig och för rättegångarna i Danmark. Wivallius' rättspatos och hans uppfattning att Ulf Grip genom sina anklagelser kvalde dom måste mot målets bakgrund te sig befogad. Det är emellertid typiskt för Wivallius' karaktär att han så levde sig in i den förföljda oskuldens roll, att han också själv måste ha trott på det moraliskt rättmätiga i sin sak.

I den förtvivlade situation, vari Wivallius befann sig, försökte han, liksom förut i Kristianstad, på alla upptänkliga sätt fästa myndigheternas uppmärksamhet på sina kvalifikationer. Han erbjöd sig att på olika språk skriva ett arbete om det pågående kriget, att skriva en propagandabroschyr som skulle övertyga Sveriges allmoge om krigets nödvändighet, samt att sätta bibeln på sköna svenska rim och teckna illustrationer därtill. Han skrev dikter till Gustaf II Adolfs ära och långa inla-

gor på vers och prosa som rörde den »förföljelse» som han utsattes för. Han utvecklade en vältalighet och en juridisk skarpsynthet, som vore en bättre sak värd men som måste ha varit ovanliga och tvivelsutan imponerade på många. När intet annat hjälpte framträdde han som siare och spåman: Han skrev ett »Fantasticon», som förutsade att Gustaf II Adolf skulle komma att erövra praktiskt taget hela Europa.¹ Han »drömde» också att någonstans i Tyskland fanns en stor skatt nedgrävd, vilken skulle hittas av honom själv och med en gång rädda Sveriges finanser och penningväsen. Han uppvaktade inflytelserika personer, framför allt rikssekreteraren Nils Nilsson Tungel och fältherren Jacob Pontusson De la Gardie med vackra teckningar — bl. a. ritade han sitt eget porträtt, som det skulle vara en fröjd att återfinna. Över huvud taget hade Wivallius en våldsamt överdriven föreställning om den nationalförlust som fosterlandet gjorde genom hans fångslände. Varken hans utländska erfarenheter eller hans språkkunskaper torde nämligen ha varit särdeles djupgående, även om de imponerade på lekmän.²

Efter hand samlades hos Svea hovrätt i Stockholm en imponerande samling rättegångshandlingar, skrivelser, brev och vittnesinlagor samt inte minst dikter på både svenska och latin, som Wivallius skrev för att demonstrera sina höga kvaliteter och övertyga om det orättmätiga i Ulf Grips förföljelse.

¹ Publicerad av Birger Lövgren i Samlaren 1912.

² Vid rättegången i Stockholm briljerade Wivallius med sina språkkunskaper men blev kännbart avsnoppad av Ulf Grips rättegångsbud, boktryckaren Ignatius Meurer, som fann »dass dieser Wivallius das gute Deutsch schändlich geradebrecht und so unbarmherzig damit umgangen [hat], eben wie man die Mörder in Deutschland von unten auf zu rädern pflegt. Wo er das Französisch und Latein nicht besser kann als das Deutsche, so mag er sich wohl damit verkriechen für denen, die die Sprachen verstehen».

Wivallius' förehavanden på Björkeberga blev i detalj granskade, och Gertrud Grip, som under tiden fått äktenskapet ogiltigförklarat, kom själv till Stockholm och vittnade mot Wivallius. Hon betygade att hon ingenting vetat om Wivallius' rätta börd före giftermålet. Allteftersom det danska rättegångshandlingarna blev tillgängliga för hovrätten fick man en klarare bild av Wivallius' sak, och den 5 februari 1633 avkunnades slutligen domen.

Hovrätten förklarade sig därvid icke befogad att upptaga saken till behandling, ty enligt svenska lagen skulle gärning rannsakas där den var gjord. Emedan dom redan var fälld i Danmark kunde, ansåg hovrätten, inte saken upptagas på nytt, i all synnerhet som Ulf Grip ej i Danmark vädjat till högre rätt. Vidare förbjöd stadslagen att ett avdömt mål upptogs inför nytt forum. Frågan om passet kom över huvud taget ej upp till behandling, tydligen emedan Wivallius ej åtalats härför i Sverige.

Därmed borde saken ha varit avgjord. Men hovrätten hade tydligen fått instruktioner om att ge Wivallius en näsbränna. Sedan man förgäves letat efter en paragraf i svensk lag, enligt vilken Wivallius kunde fällas för att han hade uppträtt under falskt namn, hittade man i den romerska rätten en punkt som härför stadgade deportation och indragning av den dömdes ägodelar. Den paragrafen tillämpade man på Wivallius. Domen skulle emellertid innan den verkställdes underställas riksrådets prövning. Den 29 mars 1633 behandlades saken där, och meningarna var mycket delade. En träffande karakteristik av fallet avgavs därvid av greve Per Banér, som yttrade: »Det är intet tvivel att han [Wivallius] är en skälm, men till livet kan han fördenskull intet dömas, utan till stupone eller att honom brännes märkje i pannan».

Innan rådet blev färdigt med Wivallius hade denne emellertid tagit saken i egen hand. Han hade under det senaste året varit lössläppt mot borgen och inför dessa utsikter rymde han sin kos. Han lyckades hålla sig undan till den 1 juni 1634, då han åter greps. Nu var hans öde beseglat. Den 10 oktober bestämdes att han skulle deporteras till Kajaneborgs fästning och där hållas i fängelse i några år. Inför avfärden skrev Wivallius sin berömda dikt »Varer nu glad mina fiender all»:

Varer nu glad mina fiender all,
nu går det efter eder vilja.
Jag föres nu bort från edert förtal,
Gud vill mig från eder skilja.
Jag föres nu bort nordast i fjällen uti bojor.

— — —
Växer där gräs för vill renejdur,
som i fjällen löpa och springa.
Mig föder väl Gud innan bojor och mur,
fast världen mig länger vill tvinga.
Gud bliver väl hos mig nordast i fjällen uti bojor.

— — —
Livet är kort och tiden görs vrång,
stor hat blant människor alla.
Jag hoppas min tid han bliver ej lång,
jag vill mig Herran befalla.
Gud bliver väl hos mig nordast i fjällen uti bojor.

— — —
Efter mörkt väder öppnar solen sig
och skiner i världen så vida.
Ej bliver det fängsle evinnerlig,
vi skall jag dock sörga eller kvida.
Jag föres nu bort nordast i fjällen uti bojor.

Nu börjas min sorg, nu gråter min vän,
nu le mina fiender alla.
Men min herre gud, du lever ju än,
dig vill jag troligt påkalla.
Du frälser mig hem nordast från fjällen utur bojar.

Kajaneborg ligger vid Ule träsk i det inre av Finland, nära nuvarande staden Kajana. Fästningen har byggts på en holme i Kajana älv och var, då Wivallius anlände dit, ännu ej färdig. På samma ställe hade sedan 18 år Johannes Messenius suttit fången; han blev benådad samtidigt som Wivallius fick sin dom. Om de eländiga förhållanden som Wivallius kom till har han berättat i flera brev till landshövdingen i Österbottens län, Melchior von Wernstedt.

Wivallius' enda möjlighet till räddning var nu att uppnå riksrådets bevågenhet, så att han snart kunde få nåd. Han satte genast efter ankomsten till Kajaneborg igång en frenetisk författarverksamhet, varom man kan läsa närmare i breven till Wernstedt. Han arbetade på en hyllningsskrift till adeln, på en bok emot påven på latin och svenska, skrev på en översättning från franskan av ett antipapistiskt arbete, på en skrift om det tyska kriget, och började slutligen på ett arbete som han kallade Svea rikes ringmur. Nästan alla dessa skrifter har gått förlorade, endast ett större fragment av Svea rikes ringmur är bevarat.

Wivallius' litterära flit lämnade rådsherrarna ganska likgiltiga. De hade tydligen under rättegången i Stockholm blivit vana vid Wivallius' lärda epistlar. Carl Carlsson Gyllenhjelm skrev i ett brev till Wernstedt om hans författarskap, att om han ej hade »något synnerligt annat att förrätta, medan han fångslig sitter, må han sig uti de verk öva, sòm han förmenar

hava med sig någon nytta, så länge han någon lägenhet giv-
ves sådant presentera och i ljuset bringa, på det han ock icke
heller må leds vid tiden och sitta otiosus». En välvillig gyn-
nare fick Wivallius emellertid i landshövdingen Wernstedt,
som intresserade sig för honom, försåg honom med både peng-
ar och skrivmateriel och även förde hans talan inför myndig-
heterna i Stockholm. Den 1 mars 1641 lyckades Wernstedt
slutligen utverka nåd, och kort därefter var Wivallius en fri
man. Hans avsked till Kajaneborg blev en gravdikt, som han
skrev över sin gamle plågoande, fånghauptmannen Erik Rot.
Kort därefter har han skrivit sin »Klagevisa över en torr och
kall vår», där han tolkar sin glädje över naturen på ett sätt
som kanske ingen annan i svensk litteratur:

En torr och kall vår gör sommaren kort
och vintrens föda fördriver.

Gud hjälpe som råer, si våren går bort
och liten glädje oss giver.

Sol varma, förbarma,
hos vädret torrt.

Nu kölden sommaren river.

Gott majregn giv, låt dugga tätt ner
låt varm dagg örterna fukta.

Oss torkan bortdriv, låt frostet ej mer
de späda blomsteren tukta.

Var nådig, var nådig
för dem, jag ber,
som Herran tjäna och frukta.

— — —

Låt dantsa å rad folk, stora och små,
låt färla sommarens färlor.

På blomster och blad, låt tillra och stå
de våta himmelska pärlor.

Låt kvittra, låt tittra
steglitsor små
hos granna svenska sädsärlor.

— — —
Låt gräset bli blött och blomsteren skön,
låt dantsa lilla lekatten,
låt fläkta oss sött, vitt ut uppå sjön,
låt skönt vär blåsa på hatten.

På ängen giv sängen
i gräset grön,
åt dem, som färdas om natten.

— — —
Vi have, O Gud, dig syndat emot,
förlåt oss bristerna svåra,
vi vele ditt bud med bättring och bot
nu följa dagarna våra.

Låt falla med alla
din vredes hot
och dämp allt vad oss kan dåra.

— — —
Giv dem ett gott år, dem lyse sin sol,
som årsens tider vet dela,
dem månen ock gå, i år som i fjol,
att ny och nedan ej fela.

De andra till vandra
till tomma bol,
som aldrig hjälpa sjukt hela.

När Wivallius slapp ut ur fängelset i Kajaneborg var han en man på 36 år, som hade lämnat ungdomen bakom sig. Med

äventyrligheterna var det nu slut. Hans studentkamrater hade för länge sedan nått positioner i samhället; själv var han utestängd från alla högre befattningar, där han kunde nyttiggöra sina kunskaper. Man spårar honom under de närmaste åren i tillfällighetsdikter, varmed han vid bröllop och begravningar sökte väcka uppmärksamhet hos personer av betydelse. Samma uppgift hade förmodligen den nyss citerade visan om »En torr och kall vår». Särskilt tycks han ha förvärvat Magnus Gabriel de la Gardies gunst, vilket 1646 ledde till att han utnämndes till auditör vid hovregementet, där de la Gardie var chef. Redan tidigare hade han utnyttjat sina juridiska kunskaper, och det är tydligt att hans vid otaliga rättsförhandlingar förvärvade lagfarenhet och förmåga att vränga lag nu gav honom det bekvämaste levebrödet.

Vid sidan om sin auditörtjänst verkade Lars Wivallius också som ombud vid rättegångar i Stockholm och landsorten, och när han omkring 1650 lämnade auditörtjänsten för att slå sig ner i Vivalla, där han övertagit föräldrarnas gård, var det väl närmast för att helt ägna sig åt denna advokatverksamhet.

I de många processer som Wivallius figurerar framstår han som hänsynslös och mindre nogräknad med metoderna. Han är densamme som vi känner igen från vandringsåren på kontinenten och från affären med Ulf Grip. Han hade heller inget anseende hos domstolarna, där han förde talan, och det förekom att man uppmanade hans klienter att söka sig ett annat ombud.

Om Wivallius personliga förhållanden efter fängelsetiden är vi litet underrättade. Han gifte sig 1645 med en dotter till krögaren och handlanden Thomas Ellers i Stockholm. Vid ett besök i Stockholm dog han plötsligt den 4 april 1669. Det är

ett talande vittnesbörd om hans ekonomiska förhållanden att änkan inte såg sig någon möjlighet att få honom i jorden utan måste två gånger skriva till Magnus Gabriel de la Gardie om begravningshjälp. Ända till den 29 augusti 1669 stod Wivallius lik i Kristine kyrka i Stockholm, innan den begärda hjälpen kom och han äntligen kunde begravas.¹

Lars Wivallius' litterära verksamhet sammanfaller nästan helt med hans fängelsetid. Undantagen härifrån är praktiskt taget bara begravningsdikten över Sidenius 1625, visan om »En torr och kall vår» samt några bröllops- och begravningsdikter. Till sin egen begravning omarbetade han dessutom dikten »Om döden till de dödelige», som han skrev i Kajaneborg — en svensk dödsdansversion, om man så vill — som med enkel suggestiv kraft skildrar människolivets intighet.

Det har gjorts många spekulationer kring det faktum att Lars Wivallius' lyra tystnade sedan han väl sluppit ur fängelsehålan i Kajaneborg. Bland annat har det framhållits att den långa och hårda fängelsetiden brutit ner honom och för alltid stäckt de krafter som kunde låta hans diktning slå ut i full blomning.

Man kan emellertid fråga sig om ett sådant resonemang är hållbart. Redan vid sin ankomst till Björkeberga hade Wivallius lämnat de ideal som gjorde honom livsduglig i ett samhälle av 1600-tals-struktur. Han var helt upptagen av att finna en kungsväg till rikedom och lycka, och drog sig inte för att härvid använda de hänsynslösaste medel och de skummaste metoder.² Hans föregående liv på den europeiska kontinenten vittnar här emot honom. Det enda liv som förmod-

¹ Johan Nordström i *Samlaren* 1918, s. 135.

² Det är betecknande att han redan 1630 hade en bild av gudinnan Fortuna i sitt sigill.

ligen skulle ha gett honom möjlighet att dikta fritt var den rike och bekymmersfrie adelsmannens, och detta liv skulle han aldrig kunna uppnå genom personliga kvalifikationer, därtill var han alltför ostadig och opålitlig i sin karaktär. Det var väl också dessa egenskaper som gjorde att han valde det spännande kringflackandet framför trägna universitetsstudier eller ämbetsmannens mödosamma flit.

Detta drag i hans karaktär tillhör poetnaturen hos honom, det tjuisar oss och har gjort honom till den okonventionelle och djupt mänskliga lyrikern. Men man frågar sig ändå om inte dessa egenskaper, som så illa kunde inpassas i tidsmiljön, förr eller senare skulle ha lett till hans undergång.

Vi får nämligen inte glömma bort att den tid som Wivallius levde i knappast uppskattade litteraturen som sådan. Att skapa sig en position enbart som poet torde ha varit uteslutet i dåtidens Sverige. På vilken plats Wivallius än skulle ha placerats måste hans notoriska hållningslöshet ha legat honom i fatet. Det är för honom typiskt att hans diktning blommar endast i situationer, då han inga verksammare medel känner för att skaffa sig det han åtrår, nämligen friheten. För att reda sig ur knipan var han beredd att göra vad som helst. Hans känslobetingade subjektivitet och hans naivitet är visserligen förbundna med ett lysande intellekt, men de är också oskiljaktliga därifrån.

När Wivallius slutade som en grälsjuk processadvokat berodde detta inte på att hans skaldebegåvning knäcktes. Det var kanske till slut det mest framkomliga sättet för honom att uppehålla livet, det enda som återstod för honom sedan illusionerna brustit och livets kalla verklighet krävde sin tribut.

Erik Gamby

SJÄLVBIOGRAFI

1.

Jag spør ödmjukeligen, så framt jag nu vore den Gyllenstiern jag mig för utgav, om någon då är eller vore, som mig för en värdsilig rätt något hade på att klaga. Jag haver Gud ske lov icke något rövat eller stulit, icke hor eller mord begångit, heller någon sådan ogärning gjort. Jag haver ock den fri fot att påstå, att jag mig vet uti mitt samvete fri, att jag intet haver gjort, som kan kallas någon otrohet emot Hans Kungliga Majestät, vår allernådigaste konung och herre. Icke heller fruktar jag att någon kan ifrån främmande land komma och klaga på mig, allenast att jag är dem något blivin skyldig och det icke kunnat ännu betala, och när de hava deras betalning, då kunna de intet mer fordra. Är nu detta icke så, att ock den förföljelse som jag i Danmark och Sverige lidit haver är allenast därför att jag haver låtit respictera mig för en högre stånd's föddan än mig med rätta borde? Ja, med ett ord att säga: Välbyrdig Wulf Grip bekände själv i Danmark, då några rättsinnige förundrade sig att han [mig] så tämligen förfolgde och hade dock givit mig sin dotter. Då sade han: Jag ville gärna unne honom gott, fast han än vore så fattig, att han icke hade mer än han kunde gå och stå uti, allenast att han vort utav adel född. Jag beder dock ödmjukligen att man ville detta dock rätt betragta, vad det är som jag nu förföljes före.

Och därför, hög- och välborne nådige herrar, samt alle hög och välvise, försiktige, förståndige hög och välaktade män, som den höglövlige konungslige hovrätt ornera, förestå och bekläda: Med deras nåde och gunstige permission vill jag här korteligen förtälja, varföre jag haver uti främmande land mig en gång eller två utgivit för en högre stånd föddan än mig med rätta borde, och varföre jag mig Erich och av det släktet Gyllenstierna kallade och icke för någor annat.

Jag blev arresterat uti Nürenberg 1628 för något som jag var blivin skyldig efter mig i Frankrike och Italien, och det hade jag lovat att contentera i Nürenberg. Men då de frågade varföre jag icke fick penningar av Sverige, då sade jag att jag var en av den Gyllenstiernas söner som följde med konungen Sigismundo utav Sverige. Och därför skreves därom till Prys-sen.

Men då jag nu förnam att den köpman som lät arrestera mig själv fallerade och lopp sin kos åt Spanien, då supplicerade jag till herrarna i Nürenberg och uppenbarade sanningen, och de fromma herrar demitterade mig med gunst och befallte mig draga genast hem åt Sverige. Men jag kom icke väl till Magdeburg förrän jag blev fången igen på nytt av Wallenstener. Han förmente att jag var en spejare av Sverige och ville ändeligen låta hänga mig. Men översten Altringer bad för mig och jag beropade mig på Nürenberg att man skulle där få veta all min lägenhet. Då de nu fingo veta att jag hade varit några år av Sverige och vandrat, och de förnummo att jag hade någon erfarenhet uti världslige saker, då både de mig gyldene berg att jag skulle bliva Arnheims secretarii och följa med åt Prys-sen. Jag bad om respit att betänka mig och blev satt fången på Closter Jericho uti Alte mark Brandenburg, men i med-

lertid låts jag mig vara sjuk och fick en medicum till mig, och därigenom fann jag på en behändighet att komma därifrån och gick igenom skiltvakten.

Det blev dock därmed intet gjort, utan jag blev samma år igen fången på Weserstrom av Tilli, vilken var likväl begåvat med högre discretion än Wallenstener och befallte att låta mig passera, så framt man intet funne hos mig, som dem kunne vara emot, och däröver drog Tilli bort. Men den capitain som mig tog fången, han ville intet restituera mig mina saker, med mindre jag skulle ransonera dem. Vad kunde jag göra? Jag tordes intet mycket disputera med honom utan var rädd för det Aesopus diktat om att vargen skulle en gång hava svarat tranan: tacka Gud jag bet icke halsen av dig. Därföre nödgades jag att tänka på alle utvägar jag kunde att få penningar.

Och där låg en reformerat capitain uti samma härbärke, som hade tjänat konungen av Danmark nyligen tillförende. Med honom gjorde jag mig bekant och bad han ville vara mig trogen, så ville jag uppenbara honom något hemligt. Han lovade mig [det]. Jag sade: Monsieur, I ser nu huru mig går, och jag töres intet uppenbara dem vad jag är för en. Jag är ingen ringa person av Sverige utan en friherres son och heter Erich Gyllenstiern. Jag beder, hjälper mig [med] så många penningar, att jag kan ransonera mig med, och följer mig sedan till Hamburg, där vill jag contendera Eder med all tacksamhet. (Jag mente så: får du höra att jag är en sådan person av Sverige, så tör du hjälpa mig och följa mig härifrån, ty denna hade ingen tjänst utan var ny tillkommen.) Han svarade: min lägenhet är intet så, men jag vill giva eder ett bättre råd, att I intet hava behov att giva några penningar. Se, här är nu fred gjort emellan kaiseren och konungen av Danmark, och Hans Majestät är

nu strax här hos i Krempe, och de som hava Hans Majestäts pass, de kunna här fri passera. Efter I då äre en sådan stands-person och en svensk född, därför kunde I väl få hans pass.

Se, därför drog jag över till Krempe och fick passet och sände det dit över till Stade. Men det half mig intet, utan när de förnummo att jag skulle vara en friherre av Sverige, då ångrade dem att de mig ock icke behållit hade.

Vad kan jag då göra? Inga penningar hade jag och inga kläder mer än jag gick och stod uti. Intet kunde jag gå till fot och tigga, och ingen torde jag utav de danske bekänna min lägenhet utan måtte capere consilium a tempore, och efter jag hade passet tänkte jag: låt mig draga därmed igenom Danmark. Och måtte så in transitu accomodera mig efter det namn i passet stod.

Men varföre jag kallade mig Erick och icke något annat namn är denna orsak. Jag tänkte: kanske du bliver anklagad, så kan du det med skämtaktighet avslå, ty igenom ödmjukhet och skämt bevekas ofta stora herrar till nåde, och säja: Jag haver sagt rätt, jag Erick Gyllenstierna, ty uti denna voce Erick är en aequivocationis fallacia: är — icke.

Därföre kallade jag mig Er-ick.

Nu oansett jag bekänner, att detta är icke så rättmätigt handlat, så beder jag dock på det ödmjukeligaste om nåde och att man ville med gunst betrakta, att nöd, fattigdom och ungdoms övermod hava detta förorsakat. Ungdomsens fel och brist är det uti sådana fall sig icke kunna betänka och besinna vad efterkommer, utan löpa som en liten båt för ett stort segel till det kommer i kvav.

Men här må någon svara mig och säja: efter du sålunda hade utgivit dig för en Gyllenstierna, att du kunde komma dig ige-

nom, och du hade nu fått passet, varföre drogst du icke då genast hem åt Sverige? Varföre och hurulunda kom du till Wulf Grips gård?

Svar: Jag haver bevist i Danmark och kan det ännu bättre här i Sverige med trovärdige svenske bevisa, att jag drog genast ifrån Krempe, då jag fick passet, åt Lybeck och ville där hava stigit till skepps hem åt Sverige, och jag hade allaredo talt med unge Joechim Danchwart av Nyköping, som då var i Lybeck, att jag kunde komme med honom till skepps, och han betalte för mig något i Lybeck i mitt härbärge.

Men nu hände den tid att välborne Erick Ryning hade haft ett treffen med de kaiseriske skepp för Wismar; därför ville inga skepp löpa ut i Lübeck. Och därtill med så var på samma tid en överstelöjtnant, överste Redwins frände, och capitain Salomon, Salig Munchhoffs måger, där i Lybeck, vilka hade befallat något folk till Hans Konungsliga Majestäts behov och hade nu ingen lägenhet längre där att bliva, penningarna vore förtärde, och intet kunde de komma till sjöss. De finge veta att jag hade konungens pass av Danmark på två vagnar. Därföre rådsloge vi med varandra att draga över land igenom Danmark. Dock droge vi först till Langermunde och förmente att komma till skepps, men vi kommo intet. Därföre simulerade jag mig att vara en Gyllenstiern och halp dem med mig igenom till Helsingör. Där stego de till skips och lupo åt Elbingen.

Och nu hände sig att då vi droge ifrån Köpenhagen åt Helsingör, då mötte oss [svenske ministern] Salig Faegreus och ville draga åt Köpenhagen, och denna överstelieutenant var honom skyldig penningar. Därföre vände vi om på vägen och följde honom till Köpenhagen. Och denna överstelieutenant sade till Faegreo, att han hade kommit igenom med en som heter Erich

Gyllenstiern, vilken hade konungens pass. Se, därför torde jag för passets skuld icke strax uppenbara mig, utan Faegreus befallte mig ock draga in i sitt härbärke i Helsingör, och andra dagen ville han komma efter.

Och när jag nu kom till Helsingör blev strax utropat att jag skulle vara en Gyllenstiern, och då kom välbyrdig Nils Kagg ifrån Holland och kom strax till mig och hälsade mig uti mångas närvaro för densamma. Jag måste låta respectera mig därför. Och då Kaggen såg att jag hade behov av penningar, bød han själv godvillig till att försträcka mig. Jag tänkte hos mig själv: det kommer mig nu till pass, jag vill taga dem och simulera min lägenhet till dess jag kommer in i Sverige, då kan jag uti underdånighet angiva mig hos Hans Konungliga Majestät och söka nåde och sedan contentera det.

Han bad mig följa med sig över till Skåne, till en herregård, heter Hässleholm. Där bodde en gammal jomfru, het I. Anna Masdotter, som var hans släkt. Jag kunde det intet avslå, efter det låg nästan i vägen åt Sverige. Därföre följde jag honom dit. Och efter jag då icke hade mer än en gammal röd skarlakans klädning på mig, därför lånte han mig så många penningar, att jag drog till Malmö och lät göra mig en svart klädes klädning.

Och nu låg min väg igenom Lunden. Där sammastedes var välborne Hendrich Gyllenstierna, landsdomaren i Skåne, och fick veta att jag skulle vara en av de Gyllenstiernor. Därföre bød han mig till sig till gäst och discurerade med mig om utländska saker och fick en behagelighet och gunst till min person och bød mig hem till sin gård och skänkte mig två hästar. Jag förärte igen 20 riksdaler i stallet och till hans folk. Och när jag kom tillbaka till Kaggen förärte jag honom strax en häst med mig.

Nu vet jag att Monsieur Kaggen detta själv kan bekänna, att det är så tillgångit, och att jag än då aldrig kände Wulf Grip eller hans dotter utan samma dagen som vi aktade draga ifrån Hässleholm åt Sverige, då kom Wulf Grips dotter till Hässleholm, och då frågade jag Kaggen vad det var för en.

Han sade: medan jag var åt Malmö, då hade han talt om mig för hennes far, och därför kanske komme hon dit.

Nu vi begynte att dricka och blevo kvar den dagen, ty hennes morsyster, fru Helena Daa, Jöns Bondes till Stensholm, kom ock dit, och då måtte vi lova dem, att vi intet skulle draga åt Sverige, förrän vi skulle vara deras gäster hem på deras gårdar. Och därför följdes vi åt, Kaggen och jag, till Björkeberga. Och det var på en söndag, då vi kommo dit, och tisdagen därefter ville vi draga åt Sverige, och efter Kaggen icke tordes fördrista sig uppenbarligen in i riket, därför tog han en annan väg åt Halland igenom Halmstad, och jag fick honom förbemälte pass, och jag såg det aldrig sedan.

Men förrän Kaggen då skildes ifrån mig, som han ännu kan vittna, hade jag allaredo sänt min dräng och min häst en mil föråt i vägen, och jag ärnade draga och ro över Helge å genast och möta hästen, och jag följde Kaggen till vägs och drog så tillbaka till gården igen och ärnade samma afton att förresa.

Men då begynte Wulf Grip och jag igen att dricka, och jag blev kvar den natten, men prästen drog hem och lagade till och vänte mig till sig den andra dagen. Men om natten sände Wulf Grip hemlig bud till prästen och lät hämta min dräng och hästen tillbaka och bød prästen andra dagen igen. In summa: sedan slapp jag intet därifrån, förr än jag söndagen därefter skulle bliva trolovat.

Han [Wulf Grip] är orsak till att jag då icke kunde komma hem och i underdånighet angiva mig hos Hans Konungsliga Majestät, min allernådigaste konung och herre, med den vetenskap och förfarenhet som jag då hade om utlänska saker, varigenom jag hade kunnat gjort mitt fädernesland en stor nytta och sålunda varit i stor nåde och ynnest där jag nu förfölges. Ja, hade jag då kommit hem, sannerlig jag hade nu varit en förmer dräng än någon tror. Men sådant förhindrade han den tid han böd mig till gäst och tracterade mig, att mitt hjärta blev överväldigat och försigtigheten tillbakasette. Han satte två snarur för mig igenom vilka de mäktigesta och heligste i värden äro blevna övervunna: att begå det som dock deras egna hjerta hava haft vederstyggelighet till. Som var starka dricker och kärlighet. Igenom drick begeck den fromme Lot blodskam; igenom kärlighet konung David både hor och mord.

Sålunda förblindade han mig med kärlighet. Han utsmyckade sin dotter på det allerkosteligaste som han kunde och satte henne hos mig, varigenom jag måste brukas till kärlighet, fast jag hade varit Gudarnas son.

Så lät han mig se sina håvor och sköna lägenheter och förtälte mig att hans dotter hade förr haft över 20 friare, men ingen behagade henne utan jag. Av vilket jag ännu mer förblindades, först för rikedomens skuld, och att jag märkte hon måtte vara en dygdesam piga, efter hon haft så många friare. Allermest yvdes jag därutav att jag hörde att jag var dem behageligare än de förra. Därav kunde jag märka deras stora kärlighet till mig.

Över detta bekände han själv att han hade skinbarligen tillförende sett uti en dröm, att jag skulle bliva hans dotterman. Varutav jag tröstade mig och tänkte: oansett jag icke var av adel född och så rik som han förmente, så vore det dock sålunda av Gud underligen försett. Ty han satt om en afton över måltid uti sin sockneprästes närvaro och sade överljutt: att han hade en gång en dröm och honom tyckte huru han stod i en kyrkia, och prästen talte honom till utav predikestolen, att han skulle vända sig om, så finge han se en som skulle bliva hans dotterman, och då han vände sig om såg han en som var mig så lik som vore jag densamma. Tänkte dock en rättsinnig efter vad jag skulle tänka, när jag såg dottern sitta som en ängel hos mig ved bordet utsmycket och hörde sådana ord av hennes fader. Mitt hjärta måtte ju hava varit av stål och sten, så framt jag icke skulle hava bevekts till kärlighet emot henne. Och samme aftonen sade jag till honom desse ord: Tycker eder, käre Wulf Grip, att min person eder behagar och att jag är eder dotter värdig, så beder jag om henne. Jag fick nappast tala de orden ut förrän han tog och tryckte min hand och sade ja. Men ett är, sade han, som jag fruktar, att om I nu draga åt Sverige och äre icke trolovade, så bliver det intet av, utan eder släkt förhindrar det. Jag sade nej, jag vore väl tillfreds att vi först bleve både trolovade och vigde, så framt honom tægtes. Sedan kunne ingen skilja oss utan döden. Det var allt gott.

Den afton lät han föra mig uti en kammar så beprydat, som skulle jag strax hava beträdit brudesängen, och där haver han beställt sina pigor och tjänare, som skulle dricka mig till jomfruens skål och säja, att ännu var ingen henne kärkomnare än jag. Nu beder jag ödmjukeligen att dock var och en ville detta giftermåls begynnelse, fortgång och ände grundeligen skärskåda

och anse, om icke Wulf Grip haver orsak till allt det som skett är? Och skulle han hava orsak mig nu att förfölja?

Till detta: När han nu märkte att jag hade dotteren kär och sade de orden: Tycker eder etc., sedan ville han intet släppa mig därifrån med mindre jag skulle bekräfta med det helga Sacramentet att jag ville aldrig förlåta henne, varigenom jag sedan var förbunden, att jag icke kunde eller borde förlåta henne.

3.

Söndagen som vi redo ifrån kyrkian och hade varit till Herrens nattvard, då betraktade jag det hos mig vad vårt avtal var förrän vi droge till kyrkian, nämligen att vi ville det utlova och med det heliga sakramentet bekräfta, att vi aldrig skulle förlåta varandra. Då tänkte jag: nu måste jag ock hålla fort. Därföre, på det jag hennes hjärta förnimma kunde, så red jag och talte med henne och sade: min syster, tycker eder uti edert hjärta, att detta giftermål är av Gudi försett, och att vi varannan äre beskärde? Hon svarade: ja, jag haver aldrig fattat någon mansperson så kär uti mitt hjärta, och jag hade ingen ro förrän jag kom till Hässleholm. Mig tycktes vägen var för lång, att jag ock red ifrån min piga, oansett att jag intet visste, att I där vore. Och då jag först såg eder förändrades blodet uti mitt hjärta, att jag intet visste huru mig var — med vad mere hon förtälde mig. Då jag detta förnam, red jag och discurrerade vad rätt kärlighet var, vadan han kommer och vem honom uti människornas hjärta verkar och alla kyska hjärtar tillsamman-

fogar, nämligen Gud som äktenskapet stichtat haver av världens begynnelse.

Frågade henne fördenskuld om jag ock vore så fattig, att jag intet mere ätte än som jag där red uti, om hon ändå kunde hava mig kär. Hon sade: ja. Jag sade: än om jag icke vore av så hög härkomst som I nu förmenen? Hon svarade: Gud vet att jag icke så mycket ser efter höghet och rikedom som efter personen. Hade jag sett därefter, jag haver haft så många friare av danske, rike och höge av adel. Nej, personen är mig kärest. Då sade jag: nu min syster, jag är ingen friherre. Då bekänner jag att hon blev någorlunda illa ved. Därföre slog jag det av med skämt.

När vi nu vore trolovade på den dagen som denne fru Carin Grubb kom dit på Rönne Bildes vägnar, och jag sade till hennes fader, som jag annorstädes bekänner, att jag väl ser att det giftermål ej går fort, ty han hade lovat sin dotter åt Bilden, då bad hennes fader att hon skulle gå ut själv och tala med mig. Jag tog henne vid handen och gick ut och spasserade. Då jag förnam hennes store kärlek, tänkte jag efter: jag ser att I äre alle tillhopa så käre åt mig, att i ock recuserar denne Bilden för min skull, så vill jag ock än en gång skämta åt dottren det samma, ty hon sade ändå till mig att hennes fader och moder hade beslutit att låta vija oss strax som förr sagt är.

Därföre på det, tänkte jag, att när nu uppenbart varder, att jag ingen friherre är, att då icke dotteren hos sig själv däröver klaga skall, att hon alldeles därav intet visste, så vill jag så skämtevis henne min lägenhet uppenbara. Lät fördenskull min dräng sadla min häst och leda honom ut på en sandbacka och piquerade honom och tog henne sedan avsides och sade: Min syster, oansett du har mig kär och jag unnar dig ock gott

uti mitt hjärta, se, så kan dock detta giftermål aldrig gå fort; de danske skole stå däremot för Billen skull. Hon sade: nej, jag vill heller förkläda mig och draga bort med eder. Jag sade: detta kan aldrig ske, ty fast vi det än gjorde, så slå de efter oss, och vi komma i högsta livsfara. Hon sade: min fader och moder hava beslutit att vi skulle nu strax vigas, så kunde Billarne intet sedan göra. Jag såg hon hade mig träffelig kär, då ställte jag mig ännu mer som jag ville draga min kos. Jag sade: min syster, kom ihug vad jag sade dig när vi redo ifrån kyrkian. Se, jag är ingen Gyllenstierna, utan en fogdeson av Sverige. Jag vill nu sätta mig på min häst och rida min väg, ty detta går mig ändå aldrig fort. Hon sade: jag ser väl, att I detta och sådant förevände allenast att komma eder kos. Jag har nu satt mitt hjärta till eder så fast att jag vill hellre dö än jag kan förlåta eder, men görer som eder synes och tackes. Have I det hjärtat, att I så slätt avslå min kärlighet och vad vi varannan svorit hava intet mer akta, så rider ifrån mig, men jag skall likväl tänka på eder och unna eder gott i döden. Och fast det vore sant att I ingen friherre vore, oansett jag väl ser och vet det bättre, utan om I än vore en bondeson, så kan jag nu dock intet vända mitt hjärta ifrån Eder. När jag detta hörde och såg hennes träffelige kärlek till mig, så höllt jag upp och slog det av med skämt och följde henne in i gården.

Och andra dagen drogo vi till prästegården, som jag annorstädes omtalar. Och då hon övertalte prästehustrun att bliva brudesäta, då förundrade prästhustrun sig över det hastige frieri och giftermål, och frågade henne för sig själv, om jag var en hög och rik herre. Nu vad hon svarade och vad prästehustrun mer med henne talte, det vittna de rannsakingar och vittnesbörd, som i Danmark förda äre.

Nu nådige herrar, måtte jag för samvetet skull sanningen bekänna, att oansett jag nogsammt gav henne min lägenhet till känna, så hade hon dock fattat en sådan kärlighet till min person, att hon intet efterfrågade utan hållt det allt för skämt och förmente hos sig själv att jag var en Gyllenstierna, och att jag sådant allenast sade, att jag kunde komma min kos. Till dess den dagen som vi vore vigde om aftonen, då vi sått till bords, då sade capellanen i Hallared till mig. Min herre, I äre träffelige lik en som har studerat med mig i Uppsala för någre år sedan, han het Wivallius, och de säja att han är en överste hos kejsaren, hava I intet känt honom utanlands? Då stötte jag på henne med foten och sade: Jo män, jag känner honom grant. Men han är mig icke alldeles lik, han har stort skägg och eljest är han huggen över kinbenet i Paris. Därmed tystnade det, och jag begynte på ett annat tal. Se, detta kan den prästen ännu vittna, han heter Andreas Petri.

Men när vi nu kommo uti nattstugun och kommo uti sängen, då bekänner jag att jag låg och suckade. Hon frågade varför jag bedrövat [var]. Jag sade: Min hustru, jag haver därtill stor orsak. Se Doctor Herlitius, han har spått mig detta giftermål, och huru underlig mig skulle gå. Ja, om jag icke hastade utur Danmark, så komme jag i stor livsfara. Hon frågade hurulunda? Då sade jag: Nu, min hustru, nu vill jag se edert trogne hjärta emot mig, nu står mitt liv i edra händer. Om I ären mig falsk, så kunne I komma mig på högsta fall i Danmark. Se, I veten huru ofta jag vilde draga min kos ifrån eders faders gård, och jag haver intet sluppit. I vete ock väl, hurulunda jag haver sagt eder att jag icke är den herren som eder fader förmente, men I trodde mig intet. Nu se, jag är den samme Wivallius, som herr Anders omtalte, och han känner mig grant igen. Vad

ville I nu göra? I ären allaredo min äkta hustru. Äre I mig nu trogen och haven I mig nu så kär som I förr saden, så för-råden I mig intet.

Då bekänner jag väl att hon grät, men jag discurrerade med henne vidlyfteligen. Hon resolverade sig att vi skulle strax draga därifrån och skynda oss åt Hälsingborg och det första skepp vi finge skulle vi stiga på och löpa åt Tyskland, Holland eller Engeland. Hon sade ock själv: efter det så är, så begärer jag ej heller att vara i Danmark. De danske herremän, synnerligen Billernar, de skole spe mig för detta giftermål. Därföre skyndade vi ock fort och drogo först hem till hennes fader.

Och när vi voro på vägen åt Hälsingborg, då ställte jag mig alltid bedrövat och suckade. Hon frågade mig om jag hade eljest någon hemlig sorg. Jag sade: Nej, allenest jag fruktar att förr än jag kommer av landet med eder, att någon känner mig, så står jag i fara. Kommer ihug vad i Sverige hände med den som gav sig ut för en greve, oansett detta giftermål är annorledes tillgått. Gud förlåte edra föräldrar, ty om jag nu komme illa ut, så äre de därtill orsakan. Hon tröstade mig själv. Och, nådige herrar, detta är det tal som hon senest här inför rätten annorledes ville vränga. Men vem är det icke kan märka, att så framt jag icke hade uppenbaret henne min lägenhet förr än vi droge till Hälsingborg, vad hade jag haft behov att tala med henne sådant sedan eller ställa mig bedrövat, ty hon var ju då allaredo i mitt våld, hon var ju då skyldig att följa mig vart jag ville, och hade jag henne min lägenhet icke förr uppenbarat, förrän giftermålet blev consummatum, så hade jag nu varit en narr, om jag hade något tecken givit till någon misstanka, då jag var på vägen att färdas min kos. Jag hade ju därmed förrätt mig själv. Så enfaldig hade jag aldrig varit,

att jag ju hade kunnet ställa mig lika lustig och förtegit allt, till dess jag hade haft henne utur landet, det kan ju en rätt-sinnig väl eftertänka.

Ja, oansett hon nu intet törs det tillstå utan beflitar sig om att neka därtill, och jag väl vet att hennes *nej* enfaldeligen så stor kraft haver som mitt *ja*, så binda dock henne sakernas umständigheter, ja, hennes eigne ord, som hon sade till prästehustrun, item den Andreas Petri, Ja, detta som nu efterföljer. Ty när vi vore komne till Hälsingborg så sade jag till henne: Min hustru, vem vet om vi någon tid få gunst hos edra föräldrar, ty så snart som de förnimma att jag icke är Gyllenstier-na, då kunde de nog samt se, att I hava visst min lägenhet, efter vi så hastade med alla saker. Hon sade: När vi komma till Tyskland, så vill jag skriva hem och klaga över dem, att de så hasteligen hava givit mig bort och icke bättre efterfrågat eder lägenhet. Dock så vill jag ställa dem därhos för ögonen att I äre den person som jag väl är nögd med, och I kunde väl bliva adelsman med tiden.

Detta var gott. Jag sade: Min hustru, vart skola vi då taga vägen med två tomma händer? I Holland är jag skyldig, an-norlands är oss främmande, Tyskland är fullt med krig. Hon sade: Min fader sade till mig: Min dotter, tag med dig åt Sverige allt det jag dig i lösöre givit haver, på det du icke kommer till Gyldenstiernas släkt med två tomma händer, och de kunna dig det förtryta. Därför vill jag nu draga hem i hastighet och påminna min fader detta, så får jag väl vad jag begärer. Hon gjorde ock så. Hon drog i hastighet hem och kom igen med de lösöregods som nu påklandras. Då nu godset var kommet till Hälsingborg sade hon: Jag har lovat mina föräldrar att om de något behöva av det de mig givit hava, så skall

det dem gärna stå vederreda. Därföre på det de icke annat märkia än att I ären Gyllenstierna och att de icke förvita mig om godset sedan de få annat förnimma, så skriven dem ett brev och tackar dem. Det gjorde jag ock, jag skrev honom [Wulf Grip] ett vänligt brev till och sade: det gods han oss tillsände samt vi båda såsom hans barn och allt vad vi förmå skulle alltid vara honom till tjänst och bästa, när han begärar. Hac fuere verba honoris qua non obligant. Sedan lät jag giva hans bönder en tunna öl för deras omak.

Och sedan frestade jag en bejert och lovade honom 100 riksdaler att han skulle taga oss och godset och föra till Amsterdam. Men när godset var inskeppat och om aftonen, när vi skulle låta ro ut till bord, kom en sådan hastig storm att vatt-net slog över färjan. Och hon [Gertrud Grip] förfärades, att jag måste igen till lands. Då blev jag mycket bedrövat att vi icke kunde komma till sjöss, hon låg till säng en hel dag. Då samrådde vi att efter godset var i bojorten, då skulle min dräng draga föråt, och jag handlade med skepparen att han ville löpa omkring åt Götenborg och möta oss där. Därföre gav jag honom sjuttio riksdaler, allenast att vi kunde komma ifrån Danmark. Och vi skulle draga över land neder åt Götenborg. Jag drog per posta föråt att möta godset och förskaffa oss skepp åt Holland, att allt var rede till dess hon skulle komma efter, Jag beställte härbärge för henne i hele vägen.

Men hon vant intet längre än till Hviteröd prästegård i Småland. Där blev hon illa sjuk och sände strax min dräng neder efter mig till Götenborg. Då jag det fick veta, blev jag ännu mer bedrövat, att jag inte visste vart jag skulle vända mig. Jag red natt och dag ifrån Götenborg, att jag kom till henne och förmente att få henne med mig. Nej, det kunde intet lyckas, hon förmåtte intet. Då bleve vi både bedrövade.

Omsider avtaltes vi sålunda: Efter vi se, att vi nu intet kunne komma till följes åt, se, så skulle jag föra henne hem igen till hennes faders gård och sedan säga för hennes fader att jag hade hört i Sverige att Billen hade anlagat mig i Stockholm, och eljest var min släkt mig ogunstig för giftermålet skuld. Därföre ville jag draga åt Holland till herren Didrich Falkenberg och imellertid förfäkta min sak genom skrivelser, och på det att ingen skulle sedan kunna tänka, när det bliver uppenbart att jag ingen Gyllenstierna vore, att hon då något därav hade vetat, så ville hon bliva hemma hos sin fader, och hon ville säga för sine föräldrar att hon varit på Gyllenstiernas gård Lam-mared. Det gjorde hon ock. Hon sade så för sine föräldrar, oansett hon aldrig var där.

In summa: hon övertalte sin fader att låna mig de 200 riksdaler, och sedan rådde hon mig själv därtill, att på det hennes fader i framtiden icke skulle kunna neka till att han mig sin dotter ju godvilligen givit haver, så skulle jag något föregiva, att jag kunde få hans skrifteliga bekännelse.

4.

Jag föregav och sade: Käre Wulf Grip, jag fick veta i Sverige att denne Rønne Bille, som I här i Dannemark eder dotter skulle hava tillsagt och gåvor av honom därpå tagit, han skall hava skrivit till den danske agent i Stockholm och gjort honom fullmäktig att klaga mig an hos Hans Majestät och säga, att jag hade varit här och tagit bort hans trolovade jomfru, och jag

tör nu intet draga genast hem, ty min släkt är mig emot och ogunstig för detta giftermål skuld. Därföre beder jag: giver mig en skriftelig bekännelse, att I have givit mig er dotter och ingen annan, så vill jag draga åt Holland och tala med herr Dieterich von Falkenberg, att han företräder min sak, och jag må följa honom in.

Nu detta var gott. Han länte mig tu hundert riksdaler och lät sine egne bönder följa mig till Halmstad, att jag kunde komma fort åt Holland, och han gav mig sin bekännelse sålunda:

Jag Wulf Grip till Bjerkeberga gård och Hövdinge hovgård med samt min kära hustru, den ädle och välbyrdige fru Margaretha Daa, bekänne och göre härmed vitterligit, att efter ett gott beråd och av en god vilja have vi givit till äkta den ädla och välbyrdige Erich Gyllenstiern vår älskelige käre dotter, den ädle och välbyrdige Gertrud Grip och ingen annan, vilket vi kunde och ville bestå, om det behov görs, och allt är skett med hennes morsystems fru Lena Daas närvaro, samtycke och vetenskap, vilken ock därtill rådde. Allt så i sanning är, have vi detta med egne händer skrivit och underskrivit och med vårt signete undertryckt. Datum Birkeberga den . . . Decemb. 1629.

Datum haver jag förgätit samt någre ord, men desse vore hans formalia, vilket han med sin egin hand skrivit hade och mången här i Sverige haver sett. Men då han fick mig fången i Danmark, då låg det brev i min våtsäck, och det tog välbyrdige Wulf Grip bort, och jag såg det aldrig sedan. Vad gäller [att] han lade det icke här fram, utan de brevlappar som huvudsaken intet angå, dem blomerar han? Nu jag hoppas att detta skall sufficera emot hans anklagan och begäras, att jag skall dem nämna som brevet sett och läsit hava, så kan jag det ock väl göre.

5.

Därpå drog jag ock åt Holland och talte med Salig Falkenberg. Och han befalle mig draga genast åt Sverige, så framt jag visste mig intet värre hava gjort än det. Det är en sak som väl kunde försonas. Varföre såge de sig icke bättre före?

Efter den tröst som jag av hans härlighet fick, drog jag genast hem åt Sverige, men när jag nu kom till Göteborg, där hade välbyrdige Wulf Grip allerede varit och beställt att låta fånga mig och förhindra min resa åt Stockholm. När jag dock likväl trängde mig igenom, drog jag genast åt Uppsala och talte med min frände Doctore Wallio och bekände för honom i tromål huru giftermålet haver gått och huru jag och min hustru hade avtalt att jag skulle söka gunst hos konungen. Då kunde hennes fader intet uträtta, helst efter han henne mig godvilligen gav. Han rådde mig till, [att] jag skulle genast draga åt Stockholm. Jag ock så [gjorde] och gick till Doctoren Salvium, och han presenterade i ödmjukhet mina supplicationer till Hans Konungsliga Majestät, och jag fick ett nådigt svar och hade då väl kunnat kommit med Hans Konungsliga Majestät ut och sedan mig så förhållit, att jag nu vare i stor ynnest. Och hade väl kunnat så stor tjänst göra som Gripen aldrig gjorde.

6.

Då haver han här låtit om mig vrängeligen allehanda utgiva och ville tage mig fången, oansett det intet var Hans Majestäts

befallning. Dock så hade Salig Lars Skytt låtit fånga min dräng och jag märkte att mina missunnare gingo där efter, att de kunde komma mig på fall. Och jag tänkte: nu haver hans Konungslige Majestät sig föresatt en viktig resa och vill alla dagar förresa. Bliver jag nu fången, så hålla mina fiender tillhoppa, och de danske skriva ock hit och komma mig i högsta fara. Därföre drog jag först ner i Småland och låg där ved den ölandska sidan och förmente att jag skulle akta på och komma mig på något skepp med ut och sedan falla för Hans Majestät. Men skeppen löppe förbi, allenast jag fick veta att Monsieur Carl Mörner skulle ligga ved Öland och tage proviant och drog fördenskuld dit. Men han var sin kos. Ja, jag kan få vittne av Öland att jag ville åt Gotland och se om där var ingen lägenhet att komma efter. Men vinden var emot, och jag var in under Gotland och måste dock tillbaka. Då tänkte jag att jag ville resa igenom Danmark och först besöka dem som vore övervarandes över detta giftermål och taga deras skrifteliga vittne och möta sedan i Pommern.

7.

Men först ville jag hava förklätt mig och draga i hemlighet till Wulf Grips gård och tala med min hustru. Se, då blev jag förrädd och fången av en konungens fougte och bönder.

Nu densamma natten skrev jag ett brev till henne [Gertrud Grip], det lades sedan här in i rätten. Det beder jag, Eders Nåde och Härligheter täcktes igenomse och eftertänka, oansett jag måste simulera för hennes faders skuld.

Betraktom här, Nådige herrar, om jag icke hade dragit ett

troget hjärta till henne, och om hon icke hade visst min lägenhet till förrenden, jag hade intet fördristat mig så djärveligen att löpa mine fiender i munnen. Jag hade väl kunnat bliva ifrån Danmarks gränser. Men en rättsinnig kan detta eftertänka.

8.

Han [Wulf Grip] befallte sökia hos mig, om jag icke hade uti mina kläder falska brev emot Danmark, och dock visste han väl att jag den tiden kom utav Sverige! Han lät handla med mig likasom hade jag blivit funnin ibland rövare. Han lät skruva båda mina händer i handklovar, att jag pep som en matk. Köttet sulnade över järnen, och blodet bolnade under näglarnar. Och lät sedan ovanuppå slå en järnbult om båda mina fötter och kastade mig uti ett illaluktande fängelse på sin egen gård, där jag måste liggia ynkelig bunden som ett vild-djur.

9.

Se, när jag nu satt på hennes faders gård fången, då kom hon till mig till fängelset en gång allena och sade: Ach Jesu, huru oförsiktigen haven I handlat att I droge hit igen tillbaka. Men efter olyckan haver varit så stor, så beder jag eder för Guds skull säger intet att jag haver eder lägenhet visst. De hava allerede mig det förekastat. Ja, de säja att vi måtte visserligen i

förtid haft någon sammangång, efter vi med alle saker så hava hastat. Jag beder: lider heller för min skull något och görer eder flit att I kunnen mig med rätten vinna. Men säger I att jag haver därav visst, så förfölje de mig och göre mig arvelös, så hava både I och jag en evig sorg. Akter intet, fast [jag måste] för anslag skull vara eder gran. Gud vet dock mitt hjärta, hon sade, på det jag kan komma mina föräldrar utur de miss-tankar, så vill jag låta fråga eder uti min faders bönderes närvarelse, om jag hade ock något därav visst, så håller dock fördolt och säger nej. Så får jag gunst. Nu jag lovade henne detta och sade: Jag vet väl vad jag skall för rätten tala och svara.

Därföre blev jag ock alltid vid det argument som de danske domar äre på grundade, och hållt alltid med henne och agerade saken emot hennes fader och vant rätten, som domarna utvisar.

10.

Först klagade han [Wulf Grip] mig an i Danmark och föregav att jag skulle hava tagit henne med våld och tvungit henne till att vijas med mig. Men då honom det fast annorledes blev bevist och övertygat, att han haver sagt att Gud av himmelen hade mig till honom sänt och ingen annan vore hans dotter beskärd utan mig, och allt sådant var Guds försyn och vilja. Då sade han: ja, han haver igenom djävlskonst förblindat mig och mitt hus, att vi måtte hava honom käre, vilket är gräseligit att höra och emot Gud och all rätt att säga det man icke kan bevisa.

Han haver ock mangasteder utspritt om mig att jag hade en spiritum familiarum, ock att jag vore en Jesuit och den ärgeste papist. Gud döme allt detta som vet allt bäst: jag befaller det Gud som hämden bör hava och tänker på David, som väl hade kunnat gjort Saul skada, men han hållt sin hand tillbaka.

Han skrev till Christianstad i Danmark att man skulle rannsaka hos mig, så funne man en liten ring, som vore en liten djävel uti, som lärde mig allt vad jag skulle tala, svara, göra och låta. Ack Jesu, du rättfärdige domare, hvad är detta annat än att tillmäta den onda andan den helga andes gåvor. Som judarna sade till dig att du hade djävulen och att du utdrevst djävlar med Belsebub. Dig o Herre befaller jag allt sådant att döma. Du ser allt i mörkret förborgt är, du vest mitt hjärta.

En gång kommo några prästmän till mig efter hans vrånga utgivande och skulle disputera med mig. Och jag märkte att de vore som de som kommo till Kristus med skattpenningen: därför visste jag intet bättre utan frågade dem efter över skriften, vars den var. Jag frågade vad de hölle av mina gåvor uti talande, svarande och skrivande, om de vore goda eller icke. De måtte bekänna: ja. Då sade jag: Ja, I gode män, så går hem och läser skriften bättre över, ser vad Paulus och Jacobus säja om gode gåvor, vadan de komma.

Som han såg att detta icke tog lag, då kom han fram med ett brev, som han fordrade att besmycka sig med, lika som hade det giftermål skett utan hans vilja. Då svarades honom för rätten: Wulf Grip, rätt nu bekände I själv att I have honom allt gärna och frivilliigen givit, men I förmente att han var en herman. Och nu före I ett annat tal. Det kan ingen rätt lida.

Då beviste jag ock honom att så blev emellan honom och mig avtalt, att på det icke någon skulle vexiera honom, att han

icke med större solennitet hade gjort bröllop, därför skulle jag skriva det brev lika som hade ju hans fru allenast visst därav! Då steg ock hans socknapräst och hans hustru och barn och hans egna bönder fram och vittnade, att han själv så hava ville. Och se rätt: Prästens hustru, som var brusäta, hon sade: Huru skulle I käre junker icke härav veta, gäve I icke oss så många tunnor råg för vårt omak? Hade I ock icke själv fått henne guld och silver till brudeskrud, hade hon icke den ring att vijas med som I bleve vigde med eder hustru med? Vore icke eder egna bönder, som förde dem bort och hem till eder igen? Gåve I icke dem sedan det gods? Och befallte I icke min man att göra förbön för dem på predikstolen? Är icke detta nog? Då kunde han intet där emot.

Då han såg att han härmed intet kunde vinna, sade han. Ja, han haver sagt att här skulle komma krig emellan Danmark och Sverige, och därför sände jag det gods till honom. Då beropade jag mig på hans egna bönder och tjänare, att de skulle träda fram och svärja vad han sade till dem, då de förde godset till mig. Då bekände de att han sade sålunda: Jag är numer en gammal man och min hustru sammaledes och jag haver icke mer än det ena barnet, därför ville vi förära henne något lösöre till, sängekläder, tenn, koppar och mässing, vad mig icke mer behöva, på det hon ock icke kommer till Erik Gyllensternas släkt med två tomma händer.

Jag beropade mig ock på det brev som jag skrev honom tillbaka ifrån Hälsingborg med dem som kommo till mig med godset, vilket lades där i rätten och blev skärskådat, däri jag brukar hövliga ord och säger som fransosen säger: Monsieur, ce que vous m'avo donné sera toujours à votre projet, qua verba sont houdria et non obligant. Som till exempel: Om en förärte mig en häst i dag, så måtte jag väl för hövlighet skriva

eller säja: Min vän, den häst du mig sänder skall alltid vara och stå hos mig till din tjänst. Jag menar fördenskuld icke att jag vill giva honom den strax igen, när han begärrar, utan det är en politisk tacksamhetshövlighet att säga: min vän, vad du mig sände skall vara dig till tjänst, hos vad jag eljest gott någon tid kan förmå dig till vilja för din gode affection. Eller som man skriver i svenskan: Monsieur, dig skall allt vad uti min förmögenhet någon tid kan finnas vara tillredes så länge jag lever. Sådane hövlighetstal och ord obligera ingen. Som jag skriver: Det gods I mig sänder skall alltid vara till eder tjänst, när I dem begära. Jag kunde ju för tillbörlig hövlighet skuld icke annat skriva, ty jag hade ju hans dotter. Men jag var icke skyldig fördenskuld att giva honom det igen.

Nu beviste jag ock honom samma gång att då godset mig tillsändes, då lät han bedja mig, att jag skulle fråga herr Commissarien Faegreus om det tal som det gemene folk hade någon sandfärdig grund påbyggde. Då drog jag över til Helsingör och Wulf Grips tjänare följde mig och frågade därom. Och Salig Faegreus svarade så, att man skulle det intet akta, det var man ett löst tal, som förorsakades därutav, att då befallades något folk för Hans Konungsliga Majestät, som marscherade åt gränsen, och den enfoldige allmoge hade därom allehanda att snacka. Säig därför till junker igen att efter jag ser att Gyllenstierna är hans måger, därför om något sådant vore på färde, så skulle jag väl varna honom. Och detta skrev jag Wulf Grip tillbaka.

Huru kunne han då med sanning sitt vrånga föregivande bevisa. Ja, hade de danske befundit mod mig att sådant hade varit sant, Danmark hade länge sedan stoppat mig i jorden. Men de märkte väl att Wulf Grip sökte allt det han kunde förevända att förfölja mig med.

Då lade han en liten sedel in i rätten, därmed han ville övertyga dem att godset hörde honom till .Då befands att när jag kom tillbaka ifrån Gotenburg och ville draga åt Holland, då länte han mig 200 riksdaler och sade til mig: efter vi vore alle dödelige människor och mig kunde hasteligen en olycka påkomma på en sådan resa, därför på det min slägt måtte betala det efter mig, därför bad han mig om en handskrift på de tu hundert riksdaler. Jag slog före vad jag kunde och sade: Ack, skulle min slägt det få se att I icke betro mig så många penningar utan handskrift, se, eder dotter som är min hustru, hon skall vara god för mig. Då bad han, på det icke min slägt skulle taga det till misstycke att jag ville ställa handskriften, som skulle jag betala så många penningar till en borgare i Christianstad ved namn Peder Ankar. Och på det, så framt mig något vedkomme, icke det gods skulle komma uti någon annans händer, utan min hustru efter mig hava nytta därav, därför bad han jag ville skriva tillminnes var jag ville i Sverige låta försvara det.

Nu, vad kunde jag göra, sådant kunde jag icke avslå, utan måste så under ett namn Erik Gyllenstierna giva honom en handskrift till Peder Ankar på de 200 riksdaler. Och frågade så om han var känd eller kände någon i Göteborg. Han sade han kände Nils Borgieson. Jag sade: Ja, då ville jag förvara låta godset där, att om mig något vedkommer, så måtte de där få det igen, och skrev så därpå en memorial. Men märken detta: Om nu godset icke hade varit mig givit utan lånt (om penningarnar vore, eller ock eljest handfått till att förvara, så måtte nu följa att han fastmer hade begärt utav mig, därpå min bekänelse och handskrift, och jag hade måst specificera vad gods det hade varit, som jag specificerade vad mynt han mig länte. Eller ock jag hade måst skriva det allt uti en handskrift, ty det

skreves allt på en timme, som uttryckeligen ses kan av dess dato. Ja, huru skulle han betro mig det gods, som mera värt var, utan handskrift? Och om jag nu hade varit den Gyllenstiern och hade fört det gods hem till min gård och hade blivit död på den resa, skulle väl min slägt på den memorial, som icke det ringesta står specificerat uti, hava låtit följa honom något gods, ty annat är en memoriel och annat är en handskrift. Skulle de icke hava svarat: bevisa oss vad gods och huru mycket han haver fått, och om du icke haver det honom givet? Se, därför blev ock sålunda dömt i Danmark: att efter befandes att allt var sålunda tillgångit, därför var jag intet skyldig att veder-gälla honom mer än de tu hundra riksdaler, som han mig lånt hade. Dem skulle jag honom betala, eller han begärte själv (som uttryckeligen står i domen) att jag skulle vara den för-ordning underkastat, som lyder om adelsmänd i Dannemark, de som sätta sig i större gäld än de kunde betala.

Därpå svarade jag för rätten: ja gärna, de 200 riksdaler är jag ock skyldig och vill honom dem betala, så snart jag får min hustru igen, ty hon är mig en gång givin, och med hennes för-äldrars vilja, ja och samtyckte med mig lagligen vigd, och vi äre fördenskuld för Gud och människor tu ägta folk.

När han nu såg att allt vad han sökte intet bistånd hade, utan det blev honom allt annorledes bevist, då gick han tvärt ifrån huvudsaken och kom fram och sade att en ved namn Jens Mand, en dansk boende i Gotenburg, skulle hava sagt att han hade sett mig låta utgrava Wulf Grips signete. Se, då märkte var man för rätten att det var idel avundsanklager, och han kunde icke det ringaste bevisa. Då svarade ock honom väl-byrdige mand Jörgen Urne, stathållere där sammanstädes: Ja, denne Jens Mand är den rätte man att vittna på någon. Han haver själv så ställt sig här i landet, att han aldrig tör hit i ri-

ket. Landsdomaren svarade: Ja, ett vittne är intet vittne, ty ett vittne har ingen gånge, varken uti värdsilig eller andelig lag. Och dömde mig fördenskuld fri från alle hans tvetal, så när som på de förbemälte tu hundert riksdaler. Dem skulle jag honom betala.

11.

Se, när detta nu som sagt är i Christianstad dömt blev, då drog Wulf Grip till landsdomaren och stämde dessa borgmästare och råd med deras dom inför högre rätt. Ja, han klagade och förgav att välbyrdige Jörgen Urne och borgmästare och råd skulle hålla med mig och göra honom orätt.

Då vi nu komme till landstinget, blev saken där igen alle på nytt översett och alla vittnen förhörda och måste offentligen göra deras jurament inför rätten. Ja, saken kom inför bispnen i Lunden och där kom Jörgen Urne och en hop med prästmän och landsdomaren och såge saken över. Och då de sågo att Wulf Grip hade allt vrängeligen anlagat, därför kunde de borgmästare och råds dom icke emotsäja, utan han blev all omskrivin och mer förklarar med alle omständigheter och undertryckt med landstingssignetet och landsdomarens egit secret. Ja, välbyrdig Jörgen Urne han blev mycket förtörnat på Wulf Grip att han hade sagt att han skulle hava gjort honom orätt och hållit med mig och sade Wulf Grip: Om jag ville, då skulle du svara mig inför Hans Majestät, varföre du först haver med osanning berättat Hans Majestät att han skulle hava tagit och besovit din dotter. Ja, du lade din egin hand i rätten i Christianstad och [haver] skrivt att han hade ställt sig i vägen för henne och

tvingat henne att vijas med sig. Och allt sådant haver du nu intet kunna bestå eller bevisa, utan måtte själv bekänna att allt är skett med din vilja. Och över detta haver du sagt osant på mig och borgemästare och råd och nästan skylldat oss och våra domare att vi hade funderat dem på osannfärdig grund.

Se, då teg Wulf Grip stilla och drog hem till Bjerkeberga igen och klagade sedan intet mer utan begynte då i hemmelighet uppägga andra, att de skulle begynna en ny anklaga emot mig. Och därtill lejde han en ridefogde vid namn Hindrich Jöenson, att han skulle på konungens vägnar tage orsak emot mig för det passet skuld och lovade fogden stor betalning, om han man kunde komma mig i jorden.

Denne var utav Judae Iscariots släkt, girig efter penningar, antingen han kunde vinna det med rätt eller orätt. Och eljest förtröt honom övermåtta att han icke skulle vinna emot mig den förra anklaga, efter han var Wulf Grips procurator och inbillade sig att vara en mäktig funke uti rättegångsaker. Ja, han sade första dagen han skulle gå i rätt emot mig: Hej, jag är gången i rätte här i vårt rige både med herremänd och andra, och jag fann ännu icke min like udi rätte ad procedere. Vad, skulle jag nu ikke övervinde denne svensking? Det vore mig en evig skam.

Se, därför begynte nu han att klaga mig an för bemälte pass. Därföre excuserade sig först borgemästare och råd att de hade ingen befallning av Hans Majestät att döma därom utan allenast vad Wulf Grip anklagade. Dock, ändeligen dömde de mig därför i koningens nåde och onåde, vilken dom jag sände neder till Köpenhagen och supplicerade därhos till Hans Majestät om nåde. Då efter när en sak bliver enorm hembuden att döme, en då måtte antingen döma till eller ifrån, ty det står dock nåde

och onåde i koningens händer, därför blev uti cantseliet i Kopenhagen uppå min supplicationer och dom sålunda skrivit:

Borgemästare och råd skola först giva en endelig dom udi sagen. Och jag fick ock veta, att några danske som unte Sverige icke mycket gott, de have så lagat att min supplication intet hade kommit för koningen, utan en ved namn Ivar Wind, som var konungens secreterare, han sade: Nej, den karel kand idag eller morgon komme ihug ad vi have honom fangen, och eljest är han väl först uti våre rätte och vet huru står till uti vårt land. Han haver varit hos de förnämste herrer av riket och hört deras discursur, det vore bättre att vi nu strax toge hovit av honom.

Över dette så hade Wulf Grip ock förärat något till den överste borgemästare i Kiöpenhagen, vilken var i stor anseende hos konungen, han var mig emot. Därföre befalltes att borgemästare och råd skulle döma om det pass en ändelig dom.

Men nu besvärade de sig att de annorledes icke kunne döma, efter de icke funno den ringesta punkt eller artikel därom uti all deras lag och rätt, synnerligen efter jag passet icke själv hade skrivit eller gjort eller den ringaste bokstav däruti raderat eller föränderat, utan passet var mig givit efter Hans Majestäts befallning, och därtill med så hade jag icke taget passet och dragit där med till någon av Danmark fient emot Danemarks land och rike, utan av nöd det begärat och hulpit mig därmed hem i mitt fädernesland. Därföre sköte de saken ifrån sig till landsdomaren och föregåve att de kunno icke annorledes däri döma. Landsdomaren sköt det ock ifrån sig att efter findes uti Danemark lag, att ingen sak må vädjas inför högre rätt förrän han först är ändeligen dömt ved underrätten. Därföre kunde han ock den sak icke döma. Detta stod länge. Och då blev mig av gode vänner sagt, att Hans Majestät ändå aldrig sett mine supplicationes, utan de vore förhindrade. Jag skulle

ännu en gång supplicera. Då var där en överstlieutnant i Christianstad, en discret cavallier och heit Wolf Hieronimus Kratz en Meissner, vilken gick ofta till mig uti mitt fängelse. Han bad ståthållaren för mig att jag skulle få sända ännu en gång till Hans Majestät. Då ritade jag konungens abcontrafactur och supplicerade där hos och fick en soldat där av staden, som drog åstad. Och Hans Majestät fick en nådig affection till mig.

Då Wulf Grip detta märkte gick han om på alla vägar att komma mig uti adelens ogunst, drog fördenskuld till Hindrich Witfelds, krigscommissarium i Skåne, och lät honom se en copia som han fand i min våtsäck, varutav de ville sluta att jag skulle hava ombudit mig i Sverige att vara en spejare på Danmarks rike. Och härmed hängde han en del i Skåne på sin sida, vilka strax skrämde borgemestare och råd och sade: Hej, vi se fulld att I äre mer svenske än danske, med vad flere truggeglosser de dem förkastade, att de ändeligen måste döma mig till döden.

Och se, denna är den dom, som Wulf Grips fullmäktige haver här inlaget, vilken jag beder på det ödmjukeligste att ville grundeligen skärskåda, så befinder man [att] han grundar sig uppå ingen annan ting, utan besmyckar sig, säjandes: efter Wivallius haver under ett förvänt namn förvärvat sig konungens pass etc, och låtit respectera sig här i Danmark för det han intet var, etc., och därutav berömt sig hos Hans Kungliga Majestät av Sverige, etc. Se, där låg avundsmatken, därför skall han dö. Ach Jesu, vad är detta för en consequence?

Är detta icke lika som judarna gjorde Christo? De ville gärna taga och döda honom, men de hade ingen orsak, därför ställde de fram mot honom falsk vittne, som skulle säja, att han hade hädat Gud och talat lastelige ord emot Gudstempelen. Ja, den hedningske domaren Pilatus måtte själv bekänna, att han

fann ingen orsak emot honom som döden var värd. Då sade de honom: Pilatus, om du icke dömer honom till döden, då bliver du icke kejsarens vän. Därav förskräcktes han och dömdo Christum och tog sedan vatten och ville tvätta utav sig den rättfärdige mansens blod.

Så gjorde här borgemästare och råd. De sågo väl uppenbarligen att de kunde med rätta icke döma mig ifrån ära eller liv för den anklaga skuld, därför sköte de saken ifrån sig och sade: tager I och dömer honom. Men när de hörde desse ord: hå, vi se I äre mer svensk änd dansk, item om I icke fullkommer vår vilja och dömer honom, då skole vi skånska adelsmän alla hålla tillhopa och klagat eder för konungen och reksens råd, och I skole få evig ogunst! Därföre vore de banga och fruktade mer för människor än för den aldrahögste och dömdo mig till döden. Men dock beskyller jag ingen därför än en av rådet, Peder Buncker, vilken var Wulf Grips värd och eljest var han mig mycket ogunstig att jag råkade svara honom en gång för rätten och sade: Peder Buncker. ingen rätt lider att I som är min fiende skole sitta i rätten med och döma mig. Och därför måste han stå upp och gå avsides. Sedan traktade han natt och dag efter min välfärd.

Men denna dom sände mig borgemästare och råd i mitt fängelse, och han blev aldrig publicerat eller avläsin för rätten, utan de befundo själv uti deras samvet att de hade tagit mitt blod på deras hoved, både mig därför själv att jag skulle stävna dem med den dom till höger rätt, vilket jag ock gjorde. Det förtröt denne Peder Buncker, han ville möta mig samt den fogde och samlade på sin sida en hel hop av dem, som kunna skända med munden, och vi kommo för landsdomaren i Lunden.

Men jag tackar Gud att när de hörde min protestation emot deres domar och process uppläsas, då kunde de icke svara där-

till det ringaste ord, utan måste med halvneslig skamfuldhet säga: Ja, vad vi hava gjort, det hava vi måst göra, vi hade heller sett den sak hade oss aldrig blivit hemfundin att döma.

En var där av deras medbroder, som var mäktas trotsig att skända med orden, över det att jag en gång tog hästar hos honom på konungens pass. Och jag hörde av en, att han skulle själv en gång hava stulit en häst i Jutland. Därföre svarade jag honom: Min vän, I bekänna ju själv att jag fick hästar av eder uppå konungens pass. Det är sant. Se, jag stal inga hästar då utav eder! Han teg stilla och kom intet mer fram.

En annan brukade ock skändelig mund uppå mig, och jag fick veta att en målat galge var byggd för hans fader. Jag svarade: Min vän, jag tackar Gud att jag är en ärlig svensk av ärlige föräldrar. Det blev aldrig någon galge byggd för min fader. Se sålunda nödgades jag att betala dem och fördriva förgift med förgift.

Då nu dessa icke mera torde, bleve mig någre av den danske adel mycket hätske. En vid namn Hindrich Witfeld, han svarade mig för rätten: hör du svensking, vore jag domare, du skulle i morgon vara dödat. Jag frågade om han var min anklagare eller domare. Vore han min anklagare, då skulle han stiga upp och klaga mig an, vore han av Gud och den högsta överhet betrodd att bekläda domareämbetet, då skulle han framläggia den ringaste punct av deras lag, som kunde kända mig ifrån ära eller liv. Ja, landsdomaren själv, då han hörde dessa ord, han tog lagboken och fick åt honom. Men denna förtörnades över mig bitterligen.

Nu den gången uppsatte landsdomaren saken uti sex vickor och jag fördes igen fången till Christianstad och supplicerade strax till landsdomaren och påminte honom någera domare-exempel och därhos käre fru, Pilati hustrus exempel. Därföre

drog landsdomaren över till Kopenhagen och jag supplicerade därhos till Hans Majestät och de unge herrar och riksens råd. Då frågade Hans Majestät landsdomaren varföre han gjorde icke en ände med den rättegång emot den svenske fånge. Landsdomaren svarade: Nådige konung, ville Eders Majestät befalla, så vill jag stadfästa den dom som borgemästare och råd i Christianstad senast över honom dömde för det pass. Men eljest finner jag ingen sak emot honom som döden värt är.

Då haver Hans Majestät därpå icke svarat ett ord, utan landsdomarens egin tjänare sade mig senast jag fördes igen till Lunden, att Hans Majestät konungen skulle en gång över måltid hava sagt: Vad skall vi göra med denna svenska fånge? Han har dock likväl icke stulit eller rövat eller slagit någon ihjäl i vårt land, och det pass have vi låtit give honom. Varföre såg vår tjänar sig icke bättra före, som på hans vägnar det pass av oss begärte? Och här draga många igimmen vårt land och plåga våre undersåter och göre sig pass själv. Vi have tänkt, efter vi se av hans skrifter och höre av andere, att han skall vare en försökt ung karl och have ett slugt huvud och förstår udlanske språk: lät oss sände honom med våre skepp åt Västindien på en av våre fästningar. Då svarade någere: Nådige konung. Han är en illistig karl och därtill en svensk, han kan med tiden sätta store herrar i hären tillsammans. Se här låg juten, jag säger ormen, i gräset förborgen.

Jag hörde detta och gjorde min högsta flit att jag kunde man komma för konungen. Jag beropade mig på den högsta rätt av Danmark, att jag måtte komma dit. Men då mine fiender det hörde, tänkte de: kommer han för konungen, då får han nåde. Eljest var Nicolaus Heldvardeny mig gunstig och intercederade för mig hos konungen att Hans Majestät skulle begära att se och höra mig själv. Hans Majestät befallte det.

För vilket jag supplicerade till landsdomaren och fick det svar: Ja, han vill heller låta gå en stämning över sig av konungens själv än stadfäste den dom, och därför sände han borgemästarens dom tillbaka. Då blevo mina fiender vrede och unte mig intet längre det förra fängelset, utan uti högtiden skärtordag afton kastade de mig uti en kista mitt på torget, allmogen till spectakel. Uti högtidsdagarne, när andra besökte herrans tempel, då måtte jag liggia bunden till händer och fötter. De sprungo och glädde sig över mig och gingo fram om mig, mig till spott, och sade: vad må den svensking sjunga för en mässa för sitt altar?

Jag kunde där varken gå eller stå utan låg bunden till händer och fötter, runna tio veckor som jag aldrig stod på min fot, utan låg där i sådan en illaluktande stank, som hade jag varit en hund. Ja, om en osjälig best hade sålunda legat så länge, han hade längesedan dött av elände. Det hade mig ock hänt, så framt icke någere barmhärtige människor där i staden hade sig över mitt elände förbarmat och mig i hemmelighet någon vederkvickelse tillsänt. Där sattes skiltvakt för dörren natt och dag och förböd så strängeligen att ingen människa skulle få gå och tala med mig, ej heller skulle man tillåta mig papper och bläck.

Och jag tager Gud till mitt vittne, att jag detta ändå icke hade aktat, vad spott de mig gjorde och vad nöd jag led. Strumperna vore av järn om fötterna igenomrostade, och skjortan om händerna all sönderslitin. Detta passte jag ändå intet uppå, hade jag man kommit för deras konung. Men jag märkte att de ville intet släppa mig dit. Ja, de skämdes icke att dikta den gräseliga lögn upp och säja, att alla människor, helst kvinnspersoner, som jag man finge se, de skulle hava mig kär. Och det var allt djävulskonst därmed jag omgick, och allt vad jag talte,

skrev och svarade, det hade jag aldrig av den heliga anda. Jag töres intet tala härom. Håren må resa sig upp på alla ärlige kristene, som detta höra och betänka. Jag säger det uttryckeligen, och vill det bestå inför den högste rätt, att om jag hade varit en jude, turk eller hedning, de danska hade gärna släppet mig med gunst, men efter jag var en svensk, därför måste jag vara deras spectakel. Vad gjorde de en svensk för någon tid sedan? Han råka man slå en annan ett mundslag på bryggian för Kjöpenhagen slott, och oansett konungen lovade han skulle få gunst, dock blev han om morgon bittida dödader för än någon därav visste. Jag tör här intet mer tala, skulle jag icke rädas för sådane exempel. Synnerligen när jag såg att de utan all rätt vilde hava mig i jorden, som hade jag varit en hund. Jag hemstäl- ler det var och en ärlig svensk om att döma.

Till detta så vill jag här bekänna överljutt, att då den danske agenten drog här av Sverige kom han igenom Christianstad. Vad ord han där hade, det tör jag intet säja, och vad han oss svensk- om gott tillskynnar, det vet Gud bäst, och jag kunde väl coniec- tur, därom giva. Men det hörer på en annan ort. Han sade ut- tryckligen aldrig förrän han kom neder till Kopenhagen, till Hans Majestät och Riksens råd, då skulle han så laga att be- fallning skulle komma som skulle stoppa mig i jorden. Nå, där- före bekänner jag att jag tänkte: haver Hans Majestät varit mig härtill någet nådig, så bliver det nu intet. Många hundar äro harens död, och då såg jag mig om huru jag kunde emot de- ras vilja väl komma därifrån, att icke mine fiender skulle hava mig alldeles efter deras onda vilja dem till ett spectakel. Och vilken rättrådig svensk är som sig här utöver förundra [kan]?

Jag säger uppenbarligen att detta var en Divina liberatio, ty jag låg så hårt fången och hade skiltervakt för mig, och ingen fick gå till mig uppenbarligen, utan de som handlade med skil-

tervaktens att gå till vägen och ropa åt mig. Jag hade så länge och eländig där legat, och dock kunde jag gå, och Gud sparade min hälsa uti sådan illaluktande stank. Gud bevekade en av soldaterna som skulle vara mig trogen och lät göra nyoklar åt mig, efter som jag dem för honom avritade, och sedan släppte han mig ut om natten. Gud hjälpte mig igenom skiltvaktens på vällen och torrskodd över gravarnas, och strax jag kom ut för stadsbryggian stodo där två hästar i timmer bundena tillsammans, lika som den alderhögste hade sagt: så här haver du två hästar, en för dig och en för din stallbroder. Jag red dem vid pass två milar, sedan fick jag en sjö, och där rodde vi över och kommo åt skogen. Strax därefter kommo femtio soldater av staden på alla vägar och skogar efter mig och blev befallat i alla kyrkor att lysa, att ho som fördrister sig att hjälpa eller förvara mig, han skall hava förbrutit ära, liv och gods..

De satte med folkskall efter mig i alla skogar och alla vägar, lika som efter djur. De bödo penningar över penningar, ho som kunde få mig heller skjuta mig neder. De följde mig efter in i Sverige, och hade jag igenom Guds nåde icke blivit bevarat strax den andra dagen, så hade de fått mig igen, ty jag var fyra dagar i skogen och orkade intet gå, utan led hunger och drack vatten. De rede om mig med spänste bösser i handen, och jag låg rätt utmed sidan med dem i en buske.

12.

Det var på en söndag strax efter jag [kom ut ur mitt] fängelse i Danmark. Då kommo där någre [danskar över] gränsen till en rekyrka i Skattele [=Skatelöv?] gäld och [lovade en] riksdaler ut, om någon kunde förråda mig [uti deras] händer igen. Strax därefter som folket [kom] frå kyrkan, kom jag

till fots gående inom [gränsen] och uppenbarade strax min lägenhet för några svenske [och] bad dem, att de ville betrakta vad trohet vi var[andre] skyldige vore och därför vara mig med en häst behjälplige till deras kyrkioherde, att jag oförhindrat sedan måtte [draga] här upp åt landet. De ställte sig först med orden något beredvillige och togo mig omsider på en ekestock och ville föra mig genast åt prästegården. När vi kommo ut [på] sjön ställte jag mig som jag sov, att jag måtte höra deras samtal. Då hörde jag dem le sig emellan och säga: Är icke denne en dyr fisk? Jag teg stilla, så länge vi kommo till landet. Då begynte jag något skarpare att tala med de gode bröder och förnam så att de ärnade föra mig till den rekyrka, som [=där] de danske såte och drucko. Sapienti sat. Var icke detta ett tecken av deras otrogne hjärta emot en svenskfödd person? Om jag hade varit en hund av Sverige, så hade de dock bort haft medlidande med mig.

13.

Här blir allt för långt att skriva vad behändighet jag måste bruka att ungå dem [danskarna] sedan jag kom ut. De blygdes icke ved att säga här in i Sverige, ved körkan ved gränsen, att fast jag än stod mitt på Stockholm gatu, de skulle ändå hava mig. De sade det väl grövre, jag tör deras ord ej eftersäja.

Men jag tackar Gud den alderhögste, som mig utur deras händer halp och förde mig oskadd hem till mitt fädernesland. Skulle nu ock icke blodet vara tjockare än vattnet, skulle jag nu icke i mitt fädernesland större nåde finna än jag i Danmark fundit haver, efter jag dock så trösteligen mig hit hem begav. Lika som barn som undflyr tuktomästarens hand och söker hjälp hos sin moder?

BREV OCH PROSASTYCKEN

1.

Ädle och välbyrdige Ulf Grip, hjärtans käre fader och svåger.

Jag tackar honom för all god benägenhet och mycket gott, som han mig alltid gjort och bevist haver, vilket jag med all sonlig och kärlig tjänst gärna förtjäna och förskylla skall, så länge jag lever. Eftersom, käre fader, nu igenom Guds försyn och nådige tillhjälp och eders egin faderlige och kärlige samtycke eders käre dotter mig till egin vorden är och sådant igenom det helga äktenskap confirmert är, oansett sådant hastigt, dock ligväl ärligen och uti gudsfruktan begynt ock fullbordat, hoppas fördenskuld och kärligen beder, sådant måtte utav honom uti faderlig benägenhet upptagit bliva, och häruti med min kärlighet, fursektighet och trohet berömma och betrakta, att nu mer ingen människa häri mig förtänka eller förhindra kan, Dock beder jag eder sonligen, att I ville bliva och vara min och min käre sisters benägna fader och förlåta oss detta, att vi utan eder vetenskap sådant så hastigt fullbordat have, men dock är sådant skett uti närvaro utav gott och ärligt folk, både svenske och danske. Och sannerlig om I ville rätt betänkia huru många höge och låge personer nu uti denna tid och eljest i förra världen hava givis tillsammans med mindre process och huru gott detta är för myckin bekostnat, att jag nu haver gjort

det med 7 eller 8 ducater, det I eljest under 1.000 inte have kunnat göra efter edert förhavande. Nu jag hoppas att I ingen skam hava utav mig eller någon tid skole hava. Bliver min fader, så bliver jag eder son och trogne tjänar, så länge jag lever, och kommer i dag eller morgon ännu en gång till eder, förrän jag drager något vidare, att jag kan giva eder en god natt.

Ade 1629 den 13 november. Wessletotta hasteligen.

E. käre son så länge jag lever

Erich Guldenstern

friherr till Nynäs, m. p.

Brev till Wulf Grip den 13 nov. 1629.

2.

Sonlig och kärlig lyckönskan med offerirung all trogen tjänst tillförende.

Hjärtans käre svåger och fader Ulf Grip! De orsaker, varföre min hjärtans käre hustru så hastigt kommer tillbaka, och vad mera vi hava här beställt, kan han utav henne förnimma. Han bekymra sig inte om inge saker; jag skall allt sålunda beställa, att han min trohet väl skall glädjas åt. Jag haver talt med agenten om alle umständier, och han haver lovat mig all bistånd och hjälp, om så är att något contrari påkommer, vilket vi med Billenar inte hava att frukta, men med det andra, som min husfru honom säjandes varder. Det är farligt och sker

förrän vi det tro. Dette jag honom utav sonlig trohet icke haver kunnat förhålla, och befaller oss Gud på alle sidor. Hastigt av Hälsingborg den 22 novembris 1629.

Eder käre son och tjänare
Erich Guldenstern.

Hälsar min käre moder med sonlig tjänst.

Brev till Wulf Grip den 22 nov. 1629.

3.

Hjärtans käre svåger och fader.

Vad han mig tillsänt haver skall med Guds hjälp honom till bästa förvaras och, när han sådant begärandes varder, honom tillskickas, på vad ort han vill. Nu kan Nils säja honom vad agenten haver lovat honom till trohet för min skuld och huru han sig eder person med allt vad eder tillkommer vill låta vara befallat, och haver lovat att när någon oro uppkommer, så vill han tillförende eder avisera och eder till sig taga, att I med lämpa skole därifrån komma, att I eder inte skola om något bekymra. I denna natt gå vi i Guds namn till skips åt Gotenburg och hoppas med hast att överkomma, ty vi hava gott skepp och god vind, och så snart vi komma över, så skall jag skriva eder till igien och låta eder veta, vad eder kan vara till bästa. Vad jag i Sverige för eder person mig skall bekymra, skall tiden väl utvisa. Jag haver skrivit min vetter landsdommaren till för eder rustning, och vet väl att han sådant görandes varder. Nu haver jag väl myckit att skriva, men tiden är för kort, ty

vi måste rätt nu till skeppet. Och befalla oss allesamman på alla sidor Gud den allsmäktigeste till långvarig lycka och salig sammankomst igen. Hastigt av Hälsingborg 1629 uti novembris.

Eder trogne son
Erich Guldenstern.

Hälsar m. k. Moder med många 1.000 goda dagar och nätter, både på min käre frues och mine vägnar. Ade.

Brev till Wulf Grip, den 30 nov. 1629.

4.

Monsieur Docteur Jean Salvius, mon tres digne Patron.

Jag haver nu varit i farlighet (säjandes med Paulo), i fiendehänder, i fångelser, i sjödsnöd, ibland rövare, ibland falske bröder (Gud bättre alltför många, för vilkas skuld jag som oftast haver såt mig uti stor fara, dem till att hjälpa). Jag haver ibland utländske folk, som aldrig mig hava sett, ej heller mitt tungemål förstått, varit uti stor fara, de dock sig utöver mig förbarmat hava och ymkat att göra mig något ont, efter de hava sett mina utav Gud meddelte kvaliteter. In summa: en försökt man, som därtill ock penningar nog haver haft, han kan allena betänkia, vad jag haver måst utstått, som utav mitt fädernisland icke en riksdaler fört haver och dock tämmelig farlig resa gjort. Nu måtte väl någon svara: Ja, han haver mångon bedragit. Men jag svarar: hurulunda? Jag haver Gud ske lov aldrig någon något ifrån stulit, ej heller någon ihjälslagit eller rövat eller med något våld mig något tillfogat, och (däröver jag mig mest gläder) kan ingen bevisa, att jag någon tid något

haver förrädeligit gjort emot min allernådigste herre och konung eller hans berömlige regiment.

Det är visst att jag haver med listig tal och utav nödtvungna söta ord ibland allehanda nationer mig uppehålli, men det undrar jag, att man icke kan betänkia, att därtill hörer en sonderlich hardiesse och prudence. Visserlig kan en bonde mig sådant intet eftergöra, jag tiger stilla en adelsman, som alltid haver legat hemma på mishögen (dock talar jag intet om deras stånd) och vill nu mig förakta och förfölja, efter jag haver fått ett adelsgifte. Haver jag icke ock samma potentiam och hoppas att underdånigst förtjäna actum hos Hans Konungsliga Majestät, min allernådigste herre och konung, vilken jag mig allenast uti nådige händer befaller? Jag bekänner väl och ångrar mig, att jag så mångom förtörnat haver, men bedes om nåde både hos Gud och människor och lovar så att vilja i framtiden förhålla mig, att man om mig skall tala såsom man [om] Manasse gjorde efter hans fängelse. Därutöver kan man väl se, att jag troligt vill bota mina härtill bedrevna olovligheter, efter jag söker Hans Konungsliga Majestäts nåde och gunst, på det jag mitt giftemål någorlunda åtnjuta kunde, och om min allernådigste herre och konung nådigst begärar, vill jag Hans Majestät det förskaffa, som kanske mig ingen om tror. Men Gud bätter, jag fruktar mig, att mina förföljare skola övertala Hans Majestät och jag sålunda undertryckt bliver, som dock mig allenast på Hans Majestäts höga gunst och nåde förlåtit haver och mig därför uti mitt fädernesland begivit.

Monsieur Patron, jag hade ärnat först att draga till Engeland och förskaffa mig intercession utav samma konung, men efter Monsieur Dieterich Falkenberg mig tröstade, drog jag genast åt Sverige. Signor Monsieur Patron, i går haver ståthållaren sökt mig, men jag vet icke, om sådant Hans Majestäts befall-

ning haver varit, därför haver jag mig utav vägen hållit. Visste jag att Hans Majestät begärte mig, så skulle jag strax genast mig presentera, ty jag haver därhos den äran att ingen kan berömma sig att hava mig frampint, oansett de hava mig med listighet efterslagit, utan jag själv offererar mig Hans Majestät, min allernådigste herre och konung, i livet och döden. Ack, Hans Majestät haver så mångom nåde bevisat. Skulle jag, som dock ingens liv eller välfärd skadat haver, icke nåde njuta? Det vilje Gud icke, efter hans Gudomelige Majestät mig dock så underligen uti mång fara hulpit haver, och kanske till mitt fäderneslands bästa. Spero enim S. R. M:tem interdum et mei consimilibus egere servis, qui fide, constantia, taciturnitate ac prudentia illius mandata aut foris aut domi expediant aut Republicae negotia curent.

Ack Monsieur Patron. Jag beder ödmjukelig att han bevisar mig den stora bevågenhet och låter mig någon tröst veta, och om I råda mig därtill, vill jag i dag underdånigst presentera mig och procumbera för Hans Majestät.

Jag hörer att i går hava de tagit min pojke fångin och kanske söka mig.

Brev till Johan Alder-Salvius, april 1630.

5.

Ädle och välbyrdig Ulf Grip, uti tillbörlig vyrde käre svärfader.

Jag kan honom sonligen icke förhålla att jag nu är kommin ifrån Hans Konungsliga Majestät vår allernådigste herre och konung, att efter jag Gud ske lov uti Hans Majestäts nåde och gunst är upptagin, haver jag mig hit till Eder velat begiva

uti den sonlige tillförsikt, att jag hos eder gunst bekomma kan. Oansett jag icke den samma är för den jag mig för eder utgav med namnet, så är jag dock en sådan person som kan förvärva det jag icke haver ärvat. Och om jag än skulle dö, så dör jag dock för den trohet skuld som jag till eder dotter drager och henne skyldig är, ty för Gud är hon min äkta maka, som med min person (och icke med namnet) ärligen vigd är. Är fördenskuld till eder min kärliche bön och begäran att I ville bevisa mig den gunst och faderlige affection och med eder käre dotter eder i morgon hit till Hasslarö bemöda, att jag i vänlighet med eder tala måtte. Sådant skall eder icke ångra, och jag är och bliver så länge jag lever eder käre son

Lars Wivallius.

Jag beder att I velen hälsa eder käre husfru M. K. fru svigerinna med min sonliga tjänst. Jag hoppas ock hennes gunst att bekomma.

Brev till Ulf Grip den 13 juli 1630.

6.

Det klager min anklager Ulf Grib, at jeg skal have hannem hans dotter igennem et uret navn bedragit. Svarer jeg, at jeg således Hans Majestæts pas måtte bekomme, og ikke for Ulf Grib skyld, om til hans dotter at fri. Det er og et gammelt ordsprog: han er ikke däre som megit tilbyder, men han som det tager imod. Jeg spør om en bonde så enfoldig er, som sin dotter forlover, til at han hende bortgiver før han grandgiveilig ved hvem han hende giver? Derfor bør Ulf Grib intet i det-

te blive hørt, da han nu først vil sig undskylde, dog han mig sin dotter haver givet, og hun derfor Gud og mig og ikke hannem mer tilhører. Thi om det i faderens magt står, af mange friere for sin myndighed en at udvælge, den dotteren dertil værdig kender, at han hendis ægte mand kan være, så måtte og følge, at det i lige måde en fader bør sådanne vigtige sager ikke så hastig og let uden tilbønlig forsigtighed tractere, og ikke nogen frier før tro og give, end han først om hans condition og lejlighed sig forhørt haver, og ret erfaret hvo han er, hvorfra og af hvad forældre, den han til sin dottermand antage vil, fornemlig når han tid og rum og lejlighed noksom dertil haver. Det er (som man plejer at sige) om end børnene vare ti, dog faderen er den ældste. Nu er han den ældste, så kan han og bedre sit barns nytte og bedste forse og betragte end barnet selv. Thi alderdommen kan af forfarenhed bedre råde og dømme end ungdommen, som mere af begær end af fornuft sig regere lader. Dertil er og kærlighed en blind dommer, som ofte ungdommen forfører. Kærlighed er og så ubevægelig, at den hverken med ord eller gode råd sig bevæge lader, men den som vorder af kærlighed indtagen er ligesom døv og blind, at han intet skötter om hvad han skal udstå eller hvad det hannem koste må, alene at han det må bekomme. Til dette er og drukenskab sådan en ting, som en al forstand og eftertanke, navn og stand ligesom berøver. Som mig den gang skete. Jeg var drukken, og efter ungkarlis gemene brug gav jeg udi drukenskab at forstå, at jeg samme dotter havde kær. Ja, det kom og så vidt, at vi begge hinanden i hemmelighed lovede, med hinanden i ægteskab at leve og dø. Sådan vort tilsagn haver mig hendis forældre den anden dag foreholdt. Og in summa: da jeg af frieri en gang mærke lod, have de mere til mig end jeg til deres dotter friet. Når jeg nu begyndte min tilstand at betænke

og hvad derpå følge ville og søgte allehånde anledninger med læmpe derfra at komme, mens de ville ikke slippe mig, uden opholdt mig med listige ord og tale. Jeg tager herr Peder i Visseltofte til vidne, at Ulf Grib efter hannem i løndom skikkede og hannem sådant åbenbarede, at han det vidne kunne. Så haver han mig i mit foretagende selv styrket.

Efter samme giftermål numere intet ugjort kan gøres, mens siden vi hinanden ægtekendt have og hun frugtsommelig er worden, så er jo ægteskabet fuldkommit. Dertil kan og ej nogen misforståelse eller irrung, nogens kvalitet eller kvantitet, ægteskab adskille. Siger ikke Kristus: den som skilles fra sin ægte mage uden for hor, han gør hor, og den som tager den forladte, han gør og hor. Tilmed kan han og ikke sige, at han hende mig ikke godvilligen givit haver, med alt hvad jeg med hende bekom, derfor er hun mig given. Så må følge at hun mig tilhører og min egen er.

Er hun min egen, hvem kan hende da med rette mig fratage? Er mand og kvinde et kød, hvem kan hende fra mig skille, uden Gud alene ved den timelige død. Men her måtte min vederpart svare: hun er ikke med mit navn Wivallio men med det navn Gyldenstiern forlovet. Dertil svarer jeg at Gyldenstierns person var ikke til stede, meget mindre han efter hende friede. Men min person, ja, densamme min person, som jeg da var og nu er, med hvilken Ulf Gribs dotter og ved ægteskab er bleven et kød. Derfor spør jeg, om iblandt os kristne en ny orden er opkommen, at navnet og standen og ikke mennesket skal veje mest, når man en til sin ægte mage begærer at udvælge, eller om man mer navnet og standen respectere skal end den menneskelige person som Gud til sit billede skabt haver? Dertil er ikke mennesket af Gud skabt for navnets skyld, men navnet er mennesket, ligesom andre dyr på jorden, givet, at man hver

derved adskille og nævne kan. Ere de begge naturlige mennesker, som hinanden ægteskab tilsige, så må det følge, at de hinanden derfor elske, at de ere mennesker. Elske de hinanden, fordi de ere mennesker, så kan vist navnet hverken gøre til eller fra. Kan navnet hverken gøre til eller fra, hvorledes kan da det, dette mit giftermål, tilintetgøre, at denne gang jeg ikke mit rette navn åbenbarede, helst efterdi jeg var elsket for min persons skyld og ikke for navnet jeg da havde? Sagde og Adam, der, han først så kvinden: se jeg vil give dig et skønt navn og kalde dig Eva, og siden tage dig til ægte for dit skønne navns skyld? Nej, han glemte den gang navnet og sagde hastigt: Se det er ben af mine ben og kød af mit kød, thi navnet eller standen have hverken kød eller blod. Hvorledes kan det nu følge at et blot navn og verdslig højhed, som ingen substantia men tilfældige ting ere, skulle kød og ben adskille kunne? Derfor bliver endnu videre spurgt, om et menneske (såfremt man ret betragte vil hvad ægteskab er og hvo det indstiftet haver) mig min ægte hustru afsige kan, eller dømme at samme ægteskab af Gud ikke forset er, efter hun af adel og jeg uadel født er. Ere ikke adel og uadel mennesker, ligesom jeg? Eller mener nogen at en adelig person for Gud mere agtet er end jeg? Jeg er jo såvel Guds billede som en adelsmand. Eller haver Gud nogensteds i sit ord ægteskab imellem adel og uadel forbudt? Siger ikke skriften: hvad Gud haver tilsammenføjet skal intet menneske adskille? Nu, efter ingen kan derimod, men må bekende, at Gud mig og Ulf Gribs dotter ved ægteskab tilsammenføjet haver, hvem vil sig da forstå et sådant stort Guds værk at adskille? Ja, om nogen os adskille vil, så bliver ægteskabet alligevel for Gud, at vi begge et kød ere, om jeg end var i Ostindien og hun her i Danmark. Thi der står skrevet, at Gud ved ægteskabet ville betegne sin store hemmelighed, at ligesom mand og kvinde vare

et kød, så er og Kristus et med sin hellige menighed. Det måtte mig min vederpart videre svare. Ja, efter i Danmark konning Christina recess, cap. 36, ægteskab imellem adel og uadel forbudt er, derfor om end sådant mit giftermål af Gud forset var, så måtte det dog derfor gå tilbage. Herudi giver jeg mig lydigt om hans kongelige Majestæt og hans lovlige landsret begærendis vorder. Men jeg vil udi underdanighet bede om nåde med ydmyg undskyldning, at jeg på den tid af sådan ret intet vidst haver, mens det siden forfarit. Jeg concederer og at vel udi andre lande i verdslig lov for visse årsagers skyld giftermål imellem adel og uadel forbudt er, men ikke desto mindre siger jeg dette og er aldellis i den mening og det visse håb, at om jeg end den allerringeste iblandt menneskenes børn havde været, og det havde alle verdslige love forbudt — ja, og hele verden der imod stået, og Gud det alene så forset havde — så havde jeg dog Ulf Gribs dotter til min ægte hustru bekommit, om jeg end havde været en ædelmand. Exempel haver jeg her i Danmark, thi der er jo adelsmænd, som til hende haver friet. Over alt det havde jeg ej heller bekommit hende, når jeg betragter hendis person og herkomst, om jeg end ti gange mig for en adelsmand havde udgivit, så fremt jeg ellers af væsen og kvalitet en bonde havde været. Derfor må det følge til beslutning: om dette giftermål af Gud ikke havde været forset og af hendis forældre godvillig concederet og tilladt, så var det ej heller så vidt kommit som det nu er, at hun min ægte hustru var vorden. Men nu have alle omstændigheder dertil af Guds skikkelse så måttet skikke, at det så ske måtte. Derfor er hun mig og jeg hende af Gud beskåret, håber derfor at ingen kan os adskille. Og som til det sidste kan ingen vide, hvorfor Gud det så haver villet have, eller hvad han behager af mig at gøre, hvad lykke eller ulykke han mig forset haver. Haver Gud ikke

magt en ringe at ophøje og en høj at nedsætte? Hvem ved om jeg ikke med tiden en stor tjeniste Hans Majestæt og Hans Majestæts lovlige kongerige kunne præstere, som aldrig Ulf Grib gjort haver eller gøre kan.

Sandelig efter han mig så plat foragte vil, kan jeg ikke andet end min mening ret udføre. Man stille os begge imod hinanden og betragte derhos hvad det er som et menneske nobiliterer, og probere siden hannem med mig og judicere begge vores kvaliteter. Man vil og ikke glemme hvem han tjener, eller han isine dage næsten tjent haver, om han Danmark eller Sverige tjener. Jeg frygter man vil hannem hverken varm eller kold finde. Jeg mener han tjener sig selv. Ja, om det gik på livet løs, derfor os Gud nådeligen bevare, skulle man se om man hannem ikke med flagermusen, som Aesopus skriver om, kunne ligne. Sandelig havde Ulf Grib det lidet forsøgt, lært og udstået, som jeg (dog uden berømmelse at tale) uværdig har erfarit. Ja, om han alene forstod hvad min ringe person meriterer, han skulle endnu betænke sig før han mig såledis foragte og forfølge skulle. Det er ingen kunst i vuggen at arve noget, mens ved egen persons kvaliteter at erhverve. Det er ingen kunst at ligge hjemme og plage bønder, det kan en bonde. Gud ved jeg ikke gerne så talede, mens det er naturligt at defendere sig. Jeg er dog for Gud vorden hans svoger, den han sin dotter givit haver. Skulle han mig forfølge? Skulle han ikke betragte hvem hans næse afskærer, skænder hans ansigt? Han ved vel at han mig sin dotter godvillig givet haver og jeg hende ikke med magt har taget. Jeg haver og ikke stjålet, mens han haver godvillig selv tilskikket og foræret mig alt hvad jeg af hannem bekommit har. Dertil skulle han og betænke om han med retten kunne mig hende afvinde (det jeg ikke håber, om og min lige). Jeg vil se nogen chevalier (som han sig indbilder) der hende siden

efter mig ægtede. Ja, om han mit liv mig kunne afvinde (som jeg ikke håber), hvem skulle sådan hans gerning berømme. Jeg er vel ingen af adel, mens min fader var en landsfoged. Jeg kan mig og ikke af stort godt berømme, mens Gud haver mig så mangan vej igennem fremmede lande ført, som mig af mangan ud af nød frelst, og mit brød af ungdom nu snart i 6 år i fremmede lande rigelig beskårit. Han ved at jeg længe-siden ønsket haver at dette giftermål ej var sket. Mens efter det sket var, og jeg for min samvittigheds skyld, for den ægteskabs tro jeg min ægte hustru skyldig er, haver jeg hendis person ikke kunnet forlade, mens mig siden i fjor ved 300 mil bemødit om lejlighed og nåde, og for 3 uger siden mig igen hid begivit i stor fare, at jeg og her kunne nåde erlange, og siden min hustru til det sted føre, som jeg hende med æren kunne nære. Havde og i sinde straks mig igen til hans Majestæt af Sverige, til Stralsund, at begive, og hans Majestæts tjeneste under soldatesca at opholde. Mens jeg blev af min svigerfader ilde antagen. Han lod mig binde hænder og fødder, at jeg så det røde kød, og kaste mig fængsel, at jeg ikke kunne ligge eller sidde. Er af den såledis, der mig skulle promovere og hjælpe, på det yderste forfulgt. Mens jeg håber på Guds og Kongens nåde, at hvad jeg ellers med det urette navn og anden ungdoms brøst haver syndet, må mig nådeligen forladit blive.

Hvad Ulf Grib belanger, så fremt han sig ikke accomodere vil og mig for dette giftermåls skyld noget ondt tilføje lader, appellerer jeg denne min sag og citerer Ulf Grib for Guds strænge dom, som dette giftermåls begyndelse, fortgang, årsag og ende bedst ved. Der skal han svare mig, og jeg befaler mig og min sag Gud, og dør gerne for den troheds skyld, som jeg min kærteste pligtig er. Hun gør og det samme, thi hun haver mig det og lovit, at hun ingen verdslig ting, ja ikke end hen-

dis egit liv, så kær skal have som mig, den Gud hende til ægte mand givit haver. Hun kunne det og ej med god samvittighed gøre, eftersom hun ved at Gud det så forset og hendis fader mig hende godvillig givit [haver],. Disse vare hendis sidste ord, som hun mig grædendis sagde på hendis faders gård, da jeg fængslet er hidført, og sagde jeg skulle give mig tilfreds og ikke tvivle på hendis tro hjerte. Hun vil gøre imod mig som hun på den yderste dag ville forsvare, der ingen persons anseelse, adel eller uadel, mens hver får løn for hvad ondt eller godt haver gjort. På disse hendis ord vil jeg gerne lide hvad man mig pålagt vorder, ja villigen dø, før jeg hende forlade kan og skulle se, at en anden det skulle have, hvad Gud mig givit haver. Men efter min død vil jeg Ulf Grib og hans anden en nagende maddike i hans samvittighed være.

Försvarstal inför Kristianstads rådstuvurätt den 12 aug. 1630.

7.

Høje og lave, herrer og riddere, adel og uadel, fruer og jomfruer, mænd og kvinder, fattige og rige, borgere og bønder, alle samvittighaftige fromme kristne, som bo og bygge under Danmarkis rigis krone. Jeg ønsker eder og alle eder af Gud den allerhøjeste al fred, yndest, glæde, fryd, lykke og velsignelse, både til liv og sjæl, og beder ved Jesum Kristum vor eneste midler, igenløser og saliggører, hvilken os alle foretræder hos sin kære himmelske fader og vender alle voris sager til det bedste, at I ville med nåde og gunst optage, mærke, forstå, interpretere og udlægge dette efterskrevne, ehvor I det læser

eller hører læsis. Sådant vorder Gud behagendis, de hellige engle sig over glædendis og jeg, eders medkristen, på den yderste dag for alle Guds udvalgte engle berømmendis.

Enhver betænke dog dette hos sig selv: en person, som er kommin af ærlige folk og kommer at vandre i fremmede lande, hannem falder hans rejse ofte igennem fjender, ofte igennem venner og uvenner, at han tit og ofte uformodeligen, imod sin vilje, geråder i en modgang og ulykke, at hannem og mangler tit penninge og andre livsophold, og han vil, ja måtte, dog alligevel fort til land og vand. Hvad skal han da gøre? Når han betragter sin ære og gode samvittighed, da undflyr han den hob, dertilmed begavet af Gud med dygtighed og andre duelige kvaliteter. Da blues han at løbe og tigge sig igennem landet. Til at blive stille på noget sted er ikke heller hans lejlighed, dertil så bliver han og siiden på sidlyktone for gæld arresterit og fangin. Arbejde haver han ej lært, grave orker han ikke.

Hvad skal han da gøre? Sandhed rækker ikke til for hannem i alle veje. Siger han sandhed i værtshuset: at han har ingen penninge, da får han hverken æde, drikke eller losament, men måtte ligge med en hungrig mave under en bar himmel. Siger han sandhed for postmesteren, da får han ingen hest men måtte løbe til fods. Har han en god klædning og ville hende sætte i pant, da får han ej dens halve værdi. Sælger han og bort klæderne, da bliver det sidste værre med hannem end det første, thi siden bliver han hos ingen respecteret, om han ankommer som en sjusket hund. Discrete folk og sådanne mænd som forstå sig på en persons kvaliteter, dem finder man ikke i hver landsby, og bonden giver ikke en bid brød for hundrede ord latin.

Jeg tror ikke at endnu nogen kom vel igennem verden som

altid sagde sandt. Om han end havde Fortunati pung, så skulle han dog ræddis, at man tog livet af hannem for den pungs skyld. En høj standsperson måtte ofte give sig ringere ud end hans stand fordrer, og en bonde måtte ofte tage herremandsklæder an, at han kommer igennem. Ak, dulce bellum in expertis: de som have forsøgt ondt og godt, de foragte ingen fattig karl, som af nød og ung uforsigtighed falder. Man siger i et gammelt sprichord: man kan lyve mens aldrig stjæle sig igennem et land. Og nød bryder jern, og nød tvinger en hund at stå i bånd, som meget gerne ville være løs. Det sige alle politici: *ex duobus malis semper minus est eligendum*, af to onde ting som man ikke kan undfly, skal man altid udvælge det mindre, og sålunde det maius [— — —] *dissimulendo transire*, minus autem prudenter (ut sic dicam) *practicando tandem effugere*. Men der hører forsigtighed til. Thi når ild og vand står en for øjne og fjenden er efter en, og man kan ikke undfly — står man stille, da giver fjenden ingen quartier men siger: hug ham ned, springer han i vandet, så drukner han; Moses er ikke altid tilstede og fører hannem igennem det røde hav; løber han i ilden, da brænder han sig — da spørs der, om da ikke behøves forsigtighed at finde i hastighed en udvej at undfly med livet. Var det da ikke godt, i hastighed at kunne vende sig om og tale med fjenden, at han døden undfly og endelig fjendens hånd undkomme måtte? Skulle vel ikke da den allerhøjeste i verden, ja den allerhelligste pave i Rom, da antage det middel som han ellers ikke gjorde for sit hele pavedømme? Jeg siger intet, jeg ved vel hvad jeg mener.

Gud ved at jeg mig dog for store og grove synder haver tagit vare, så meget som menneskeligt og muligt haver været. Men det bekender jeg, at jeg undertiden haver måttet være en herremand, undertiden en bonde, undertiden en tigger. Gud

ved hvorfor jeg mit navn haver forandrit og det kongelige pas igennem Danmark forlangte og mig på vejen in transitu højere ladit respectere end min stand var. Havde jeg dragit gennem Danmark og stjålet og røvet og myrdet, som Gud bedre mangen gør, da havde jeg fortjent og kommit på stejle og hjul, havde jeg gået i landet og tigget, det havde været mig en skam at jeg mig i verden såvidt havde forsørgit. Gud ved allerbedst hvad jeg nu for hertes sag og bedrøvelses tårar i dette mit hårde fængsel ikke kan skrive.

Ak ædle, velbyrdige, strenge, mandhaftige herrer, forlader mig dog hvad jeg af nød og ungdoms uforstand mig imod eder forset haver, betænker dog, jeg haver ikke noget røvet, alt menneskeligt hvad sket er. Stræber dog ikke så hårdt efter min ære og mit liv. I ere dog ikke tjent med en håndfuld blod. I ere dog og blive, med Guds hjælp, de samme herrer i samme autoritet og reputation som I haver haft altid. *Nobile vincendi genus est ignoscere victo.* I have større ære og berøm deraf, at I af barmhjertighed forlade mig, end med ubarmhjertighed tage min ære og mit liv af mig. *Melius est hominem probum corrigere quam tollere e medio.* Jeg sværger ved min Gud, som mig skabt, frelst og helliget haver, at om mig denne gang bliver gunst og nåde indvendt og givet, at jeg vil beflitte mig til den danske kronens æretjeneste, i alle mine livsdage til ydmyg æretaksigelse, at hele verden skal erfare den nåde, som mig er bevist. Prøver man derpå — gør jeg det ikke: eders hænder ere lange, I få mig vel igen, straffe mig da efter min fortjeneste. Gud den allerhøjeste høre min bøn nådeligen og bevæge eders herligheds hjerte til barmhjertighed og nåde med mig, at min blomstrende ungdom måtte af nåde forskånet være.

Öppet brev, skrivet i Kristianstad 1630.

Gud den allermægtigste, som haver alle kongers hjerter udi sine hænder og vender dennem efter sin guddommelige vilje hvor han vil, han bevæger Eders Kongelige Majestæts hjerte og sind imod mig, at Eders Kongelige Majestæt mig fattige fange med højl. gunst og nåde nådigst er, nådeligst forglemmendis min brøst, jeg mig imod Eders Kongelige Majestæts højhed forset haver. Alenest ihugkommendis og af indfødt mildhed og fromhed, betragtendis at dog alle mennesker af jord skabte, svage gjorte, ja støv og aske ere, som dog snart irre og fejle kunne, fornemligen de unge mennesker, som gerne til al yppighed tilbøjelige ere, og mere af bevægelse end af fornuft og forstand regeris, hvilke end også formedelst uforfarenhed, for de vide ikke bedre, geråde tit udi stor overmod. Og derover føre dennem selv udi stor ulykke og larm, fordi de mene, at det er ret, og de ere trygge, og aldelis ingen fare at være for hånden. Thi det er ungdoms brøst og last, ikke kunne styre og regere sig selv, som Seneca siger, og, in summa, der er ingen iblandt menneskens børn uden fejl og brøst funden. Ja, end de allerhøjeste i denne verden befinde deres menneskelige brøst og fejl, at de ere svage og snare til at synde. Derfor og Gud den allermægtigste mennesket nådig er og beviser sin barmhjertighed både høje og lave, udi himmelen og på jorden, efterdi mangan af menneskelig svaghed utvidendis synder, formenendis en dyd at gøre af nød og trang, som jeg (Gud bedre) den gang gjorde, der jeg under et forvendt navn det kongelige pas af Eders Kongelige Majestæts vice secretario begærede og bekom.

— — —

Ak, allernådigste Herre og Konning! Jeg formente og af

nød en dyd at gøre. Jeg var forgangen høst udi Amsterdam og begav mig der på et skib, som ville løbe ad Bremen. Men der vi komme på Westerstrom bleve vi af de kejslerlige folk visiteret og skibet til land bragt, at skipperen måtte bekende hvad folk han havde inden skibsborde. Eller han skulle have forbrudt skib og gods. Derfor forrådte han mig og sagde, at jeg var en svensker, hvorfor de forment at jeg var en spejder og toge mig fangen og förte mig ad Ståde og toge min kuffert og ransagede mig. Men efterdi der ingen falskhed eller brev hos mig faudtes, lode de mig løs igen. Men min kuffert beholdt den capitain, som tog mig fangen. Eller jeg skulle give hannem 30 rigsdaler, hvilke jeg ikke kunne give. Derfor bekender jeg, at jeg tænkte på den list, hvorledis jeg og min kuffert kunne løs bekomme. Og der lå udi mit herberge en capitain, som havde tilforn tjent Eders Kongelige Majestæt. Med hannem gjorde jeg mig bekendt og lod mig udi hemmelighed mod hannem mærke, lige som jeg var en friherre af Sverige og hed Gyldenstierne. Og bad hannem om han ville være mig tro og forskaffe mig mine sager løs og følge mig så til Hamborg, så ville jeg derfor give hannem en god foræring.

Men der han det hørte gav han mig det råd og sagde, at Eders Kongelige Majestæt var den gang udi egen person i Krempe. Så efterdi jeg var en svensker, og Eders Majestæt for hans Majestæts skyld af Sverige alle hans undersætter nådigst affectioneret og bevågen var, skulle jeg mig omse, at jeg Eders Majestæts pas kunne bekomme. Så kunne jeg få mit gods igen, efterdi Eders Majestæt da allerede med de kejslerlige fred gjort havde.

Derfor tog jeg over ad Krempe og gik til velbyrdige Stig Pors og sagde jeg var en svensker og hed Gyldenstierne og bad om det kunne være muligt at bekomme Eders Majestæts pas på

en vogn eller to gennem Danmark, hvad han og gjorde, og spurgte mig ikke noget videre.

Der jeg med passet havde bekommet, sendte jeg det straks over til Stade og skrev samme capitain til. Men der den capitain, som tog mig fangen, forstod at jeg skulle være en Gyldenstiern, angrede han at han ikke mig med beholdt, og så havde jeg derfor ikke godt deraf. Jeg turde og ikke længer blive udi Krempe, men kom straks på en vogn til Lybæk (der var og den gang med mig i følge en af eders Kongelige Majestæts drabanter, som brev førte til en af de fyrster af Mecklenburg). Men der skete den gang en træfning mellem de svenske og de kejserlige for Wismar, hvorfor i Lybæk ingen skibe turde udløbe, og ingen penninge havde jeg at fortære. Der var og på samme tid en svensk øverstløjnant, så og en capitain i Lybæk, som folk der besoldet havde for hans Majestæt af Sverig. De ville og til skibe ad Sverig, men de kunne ikke. Dennem lod jeg og dette pas se og fortalte dennem alle omstændigheder. De gave mig det råd, at vi med hverandre skulle rejse gennem Danmark og bruge samme pas, hvilket vi og gjorde. Og fulgte hinanden så til Helsingør. Derfor måtte jeg mig på vejen efter passet accomodere og mig for en Gyldensterne respectere lade.

End bedre mig at jeg så dårligen gjort og mishandlet haver.

Uanset Gud den allermægtigste ved og kender at jeg ikke formente, at det så meget på sig havde skulle. Thi jeg passet til ingen anden ting brugte, uden alenest som sagt er. Hvorfor jeg, fattige fange, på det ydmygeligste til Eders Kongelige Mæjestæt supplicerer om nåde, at denne min ungdoms ufor-sigtighed af høje gunst og nåde, nådeligen måtte tilgivit blive. Jeg skal næst Guds hjælp herefter mig så anstille og forholde, at det aldrig Eders Kongelige Majestæt eller noget menneske angre skal, at mig en nåde vederfarer.

Men belangendis hvad Ulf Grib mig for Eders Majestæt haver anklagit, at jeg skal have hannem hans dotter bedragit og besovit, så haver han sådant dog Gud ske lov ikke kunnet bevise. Men jeg haver hannem med sandhed og sandfærdige vidnisbyrd bevist, hvilket han for retten og ikke kunne benægte, at han mig hende med alt hvad jeg med hende bekommit havde frivilligen givet haver, derfor jeg og på det ting, først i Christianstad og siden på landstinget i Lund, for hans vrang tiltale er frikendt vorden. Hvorfor jeg Gud den allerhøjeste og Eders Majestæt med samt den lovlige danske lov og ret på det underdanigste og ydmygeligste takke og love vil, så længe jeg lever. Og vil derfor have mig, fattige fange, udi Eders Kongelige Majestæts høje beskyttelse og nåde, nu og altid på det underdånigste befalet.

Brev til Christian IV, 1630.

9.

Jeg ønsker eder, kære Peder Polsen, med eders kære hustru og hele kære hus al lykke og velbefindende til liv og sjæl og takker eder på det allerhøjeste for al trohed og trofast bevågenhed, som I mig udi mit langvarige fængsel og store modgang i Christianstad i så mange måder gjort og bevist haver, hvilket jeg med al æretaksigelse ihukomme skal, så længe jeg lever. Og takker Gud den allerhøjeste, som mig udaf mine fjenders hænder hjem udi mit kære fædreland igen hjulpit haver ved sådan underlig og mer end dristig behændighed, hvilket jeg vel ved at mine forfølgere fortryde, i særdelighed det brev, som jeg imod dennem skrev efter mig i mit fængsel. Men Gud være lovet evindeligen. Jeg vil intet komme mere til eder i Danmark og fri, det var mig et surt giftermål dette. Gud give at det

aldrig var sket, for alt det bøgeri og bekymring, for al den plage og vedermøde jeg derfor lidit haver. Og det som aller-
værst er, uanset både Danmark og Sverige vel vide at jeg
længe siden er fridømt både på byting og landsting for al
Wulf Gribs tiltale, og at han ikke i det ringeste haver vundit
mere end 200 daler jeg hannem skyldig er, alligevel haver hans
anhang her i Stockholm taget arrest over mig, at jeg atter igen
for samme sag her indespærret er, foregivendis at jeg sagen in-
tet vundit haver. Derfor have mine herrer af Rigsns råd
gunstelig efterladit mig at affærdige denne brevdragere (dog
i hemmelighed, at jeg det vide må) ad Christianstad og der
tage bevis hvorledis sagen er afløbet, at deres velbyrdigheder
må kende sagens grundelige berettelse og hvorledis ret er måtte
ret vederfare. Nu vide I, kære Peder Polsen, samt hele Chris-
tianstad nøje alle sager, hvorfor jeg haver været fangen i Dan-
mark og hvad de have vundit på mig, og at den sidste dom som
borgmester og råd i Christianstad den krigscommissari måtte til
vilje dømme for det kongelige pas skyld, at den dom efter min
citation blev på Lunds landsting underkendt og ikke billiget,
og at jeg haver 2 undertrykte domme mod Wulf Grib. Men
efter jeg ikke haver dem her med mig uden jeg måtte give dem
til forvaring med samt alle de andre mine skrifter, og ej kun-
ne få dem så hastelig med mig, og mig nu megit magt derpå
ligger. Derfor er til eder min megit venlige bøn og begæring,
det I ville gøre mig den store tjeneste og i hemmelighed tale
med denne person og tage alle mine domme og skrifter, både
små og store, og forsegle dennem ind udi noget og sende mig
det med det allerførste uden nogen forsømmelse straks med
denne brevdragere, og lade det intet menneske i verden vide,
og lade eder denne gang for intet menneske mærke, at I have
fået brev af mig. Hilser og ingen på mine vegne, at I og mine

skrifter ikke blive forrådte. Siger den person, som haver mine skrifter, jeg skal vel ihukomme med taknemmelighed den troskab som mig af dens hus bevist er. Ellers må I vel lade Jørgen Apoteker alt dette vide. Han haver altid været mig tro og lader ham dette læse og siger han skal skrive mig til med denne brevdragere alt udførligt, hvorledis det i Christianstad afløbit er med det som i vel vide, at jeg kunne undslippe gennem deris vagt og rømte og over volden, og de sendte så mange mænd efter mig og lode alle bønder spejde efter mig, og jeg kom dog gennem Guds hjælp i behold. Lader I mig vide, hvorledis forløbet er med Wulf Grib, om det kongen haver befalet Tage Tott og herr Anders Bille at efterspørge og hvad der ellers er nyt. Endelig at mig troligen måtte tilkomme alle mine skrifter, og at ikke en lille seddel deraf bortkommer. Jeg tror eder derom.

Med det allerførste vil jeg eder igen tilskrive vidtløfteligen og flere mine gode venner. Jeg beder eder, kære Peder Polsen, at I og Jørgen Apoteker skrive mig et vidnisbyrd, så megit i vidste om Wulf Grib og mine retterganges udførelse, at jeg kan det lade [— — —] ad mine herrer Rigsråd.

Er dette ikke en närrisch ting som Wulf Grib sig indbilder at han mener at den lovlige svenske ret skal reformere og ikke dømme og kende, ligesom han ville appellere den sag hid til hofretten og klage på landsdommeren i Skåne, at han ikke dømte mig efter hans vilje. For exempel om en dansk blev fangen her i Sverige for nogen sags skyld, som i Sverige var hændt og gik Sverige an, og kommer siden her til rette derfor og bliver fridømt, og kommer siden herifra til Danmark igen, og de danske ville tage deris egen landsmand fangen for det han dog her i Sverige fridømt er. Derfor beder jeg gerne om at jeg måtte få mine skrifter, og om muligt var at I kunne forskaffe mig

en copi af byskriver Peder Monsen på beslutningen som landsdommeren haver givit om Wulf Gribs anklage alene, så er min sag her klar, og tror mig visselig jeg skal eders umag og store velgerning I mig beviset haver aldrig forglemme, men eder efter al evne contentere.

Siger Jørgen Apoteker han skal hilse alle gode venner som han vel ved.

Lader mig vide hvad Hendrich Jensen nu siger, om han nu vil hænge op sig, så fremt han ikke finge mit blod. Jeg skrev i det brev jeg lagde efter mig i mit fængsel: om han var en ærlig mand, den lastervogel, da skulle han inden 3 ugers dag møde mig her i Stockholm og klage mig her for retten. Her er Gud ske lov mit fædreland, og her er og en god Christelig ret, som i Danmark, men det lader man intet hos os at man står så og bruger mund og sender hinanden til rette, og at man står så letfærdelig og giver sig fanden for rette, som Hendrich Jensen gjorde i Danmark.

Gud lade alle mine gode venner gå vel og, kære Peder Polsen, lader mor hilse i hemmelighed Salig Hans Barnekows frue, og sender I bud til Londen, til min verd Magister Petri og lader hilse hannem og hans hus, og i særdeleshed landsdommeren med husfru og jomfru Dorothea Krus, for al den gode vilje og bevågenhed de mig bevist have. Jeg skal med det første skrive mine gode venner hver i særdelighed til, hvilken nu intet kunne ske for denne hastighed skyld.

Den . . . juli 1631.

Eders trovillige
L. Wiewallt.

Reverende DNS Petri in Wisseltolfte et DNS Petri in Hallaryd, amici et fratres plurimum colendi. Jeg takker eder for alt

godt og lader eder venligen fornemme at jeg Gud ske lov nu er uskadit kommen hjem udi mit fædreland igen, uanset mine forfølgere mange det ej gerne så. Og efter endnu, som I kunne se udi det øvre, som skrivit er, er af Wulf Grib anklaget om mig her i Sverige, og min sag nu alene hænger derpå, om jer er fridømt for Wulf Grib's tiltale i Danmark eller ikke, derfor beder jeg eder at I give mig eders vidnisbyrd, hvad eder om denne sag vitterligt er, i særdeleshed, kære herr Peder i Visseltolte, beder jeg en copi af eders og eders hustrus vidnisbyrd imod Wulf Grib og hvad I ellers vide, og at I ville sende eders dreng ind til Peder Polsen i hemmelighed med dette brev, og at han tager svar derpå og bestiller alle sager som I af skrivelsen forstå, og hilser eders kære svoger Otto Købmand og kære børn og alle gode venner, med mange 1.000 gode dage og nætter. Jeg skal før end I tro contentere eders umag. Lader mig vide hvad I have nyt, på alle sider.

Herr Peder i Halleryd skal dette først læse og besørge det til herr Peder i Visseltolte og tage svar derpå og tage til sig hvad som kommer fra herr Peder i Visseltolte og Peder Polsen i Christianstad og forskaffe det altsammen til Brodde i Markeryd og forsegle det vel ind, at det med kongens post kommer hid til Stockholm til den som posten selv ved.

Brev till Peder Polsen i Kristianstad, juli 1631.

10.

Det är intet djur i världen så förgiftigt skapat, det har ju någre dygder där hos, och intet så oförnuftigt blivit, det kan jo taga sig vara. Förgift fördriver förgift, och där åsnan faller en gång, dit på det rummet går han intet gärna. Där man skjuter åter en fågel en gång, han kommer inte gärna mere dit, och

intet djur tager mere över sitt hovud än det drage, som säjes om en åsna i Hispanien, som skulle hava sagt: no portomas que puedo. Nu är jag en förnuftig människa, som Gud sker lov mig vide för människors rätt fri för stor missgärning. Skulle jag nu penitus vara därför comtemendus seu e medio tollendus; at jag haver rasat något i min ungdom och är blivin en italian, fransos eller dansk, tysk eller ängeländer, polack eller hollander skyldig, som dock minste part veta var jag var född, enten jag var en jude eller grek. Detta haver jag ock något förr lärt, att kanske mången drager av Sverige och förtärer allt det han haver, och kommer igen, vilken icke skulle respondera kunna allt det jag med förstånd kunde proponera. Jag är nu kommin dit jag begärrar och länge åstundat haver. Härifrån hoppas jag ad komma till den eviga boning. Jag säger, mina herrar, jag menar, att lika som det är omögeligit och emot naturen att kunna bliva gammal förränd en haver varit ung, likaså är det ock besvärligit att bliva rättelig förständig, spaker och stilla förränd mand en gång har utrasat, det må vara litet eller myckit, i sin ungdom. Men den som då icke återvänder och bättrar sig när han är kommin något när ad virilitatem, hos den är ingen bättring att förvänte. Därföre skulle man fara nådigst med en qualificeret ung person, likasom med en ung häst, som är av god art. Oansett han springer någre skackler sönder, så bliver han dock tandem god och mange penningar värd. Hac spe totis vos viribus supplicabundus obtestor, ut insuper mihi gratiam vestram sitis conduplicaturi.

Om jag nu vore hos Hans Konungsliga Majestät, vad gälder jag ville lura en kejsersk, där som man inte tror mig om. Om nu mina herrar skulle (vilket jag genom Gud beder att icke måtte ske) till de danske mig tillsända, ack, Gud väl vet jag, vad de skulle sige och gläde sig. Men jag räddes att en plats i

Sverige saknade mig en gång, likasom foten saknade, om ett litet stycke blive huggit av den minste tån. Mine herrar ville med nåde min dristige discours upptaga och därutav märka vad mitt hjärta eftertränker och mig den nåde unna, att jag måtte få hit i mitt fångsel ett halft ark rent, fint pergament och andra requisita. Då vill jag med pennan utrita Hans Konungsliga Majestäts conterfaite och hela detta krigs innehålld efter eigen invention, som aldrig är förr sett. Fundament sänder jag ödmjukelig här ad ostendere, vilket är illa ritat, efter jag intet annat havde att rita på än groft papper.

Brev till Riksrådet, aug. 1631.

11.

Det är ett gammalt ordspråk: aldrig är blodet så tunnt, det är dock tjockare än vatten. Detta haver jag betraktat och därför sökt beskärm och försvar emot mina förföljare, de danske, billigt uti mitt fädernesland Sverige, uti det hopp, att en fader risar sitt barn alltid med större barmhärtighet än en oskylder. Ack, låtom därför icke Dannemark däröver sig glädja och ett vardagsordspråk göra efter deras förra inrotade sedvana, att man dem tillvilja skulle, med mig här i mitt fädernesland Sverige onådigt förfara för en sådan sak skuld, som är sannerlig (om man henne ved dagsljuset beskåda vill) icke värd att omtalas. Jag tror näppligen, om en dansk hovde det i Sverige gjort, att de danske skulle sig därom myckit bekymra. Gud giveatt den danske natur emot vårt fädernesland vore var man så kunnog, som han mig är, man skulle dem passlig ära göra. Se, är icke härav att se, vad affection de emot oss draga. När de fattige, enfoldige bönder ved gräntsen komma av Sverige dit ut med

humle, tjära eller något annat, där att förvända till deras nödtorft, så hava de falskeligen och skälmisk tagit och förfalskat vårt svenska mynt och strukit där kvicksölver på, med vad skälmeri de eljest kunde göra på annor mynt, och bedraga därmed de fattige folk, och när man dem frågar, varföre de det göra, giva de enom med ett falsk åtlöje ett spotteligt svar, säjandes: det är gott nog åt en svensking, det är deras egit mynt varföre have de sådant mynt etc. Ja, när marknadsdagar är, så giva sig 4 eller 5 tillsamman, och en tager med våld något ifrån bonden först och låts därmed löpa, att när bonden honom efterföljer, då stiga andra fram och försnilla den fattige man vad han haver. Sapiienti satis. Jag befaller mig uti all ödmjukhet uti Eders Nåders och Härligheters gunst, ödmjukeligen bedjandes om en gunstig lindring på närvarande fängelse. Jam sane ex carceris hujus squallore quasi contabesco. Jag haver dock legat ett helt år fången i Danmark och kom där ynkelig ut och orkade näpligen hit til Stockholm förrän jag blev här fångsligen förhaftat på nytt igen. Och är här uti ett värre fängelse fången än jag någon tid tror att Eders Nåder och Härligheter hava befallat, där mig sannerligen grubar både natt och dag, icke allenast för fängelses kvalsamhet, utan här hava tillförende legat store ogärningsmän, rövare, mördare, upprorsgörare och tjuver, att här spöker nästan natt och dag. Jag fruktar att dess värre, förmedelst sådant inetäppande med krafterna, mig och mitt förstånd antingen försvagas eller penitus till fantasi förvandlas. Jag haver begärt av vaktmästaren att jag måtte om dagen understundom få gå fri på Smedjegården som de andra fångar, som dock på deras liv många brottsliga äre, mandråpare, tjuvar och andra, men mig måtte icke sådant efterlåtas av den välbyrdige mand Lars Skyt, lika som jag skulle flyga bort utur händernar på honom, vilket jag Gud ske lov ingen or-

sak till haver, ty jag ihugkommer det nådiga svar som Eders Nåder och Härligheter mig gunstigast täcktes att giva, att om man icke kunde bevisa mig något otroligit emot mitt fädernesland, så vore många (av medlidande till min ungdom och av Gud givna kvaliteter) gunstig bevågåna mig med förbön att hjälpa, att jag en önskelig nåde hos min allernådigste herr och konung och uppehålle uti mitt fädernesland bekomma måtte, för vilket jag Eders Nåder och Härligheter på det ödmjukeligaste betackar, och beder att de uti samma gunstige affection alltid continuere ville och mig den nåde unde, att jag en lindrigare fängelse måtte bekomma, så vill jag något rita och avmåla, som Eders Nåder och Härligheter intet skall onådigt behaga. Mätte jag om dagen gå lös på Smedjegården och om natten inneläsas. Jag vill mig så uti mitt fängelse förhålla, att Eders Nåder och Härligheter därav ett nådigt behag draga skola.

Brev till Riksrådet, aug. 1631.

12.

Oansett jag icke vet om ock hos honom nu kunde med gunst upptagas, att jag så ofta honom med mina mödosamma brev överlöper och dock intet av honom förtjänat, att hans gunst mig skulle med någon favorabel hjälp securera. Dock hoppas jag att hans discretion för mig denna gång hos honom intercederandes varder, att han mig sin tjänare tillvilja [måtte], detta efterföljande hos hans nåde fältherren gunstigen tala och intercedera ville, nämlig:

Jag offererar här med all convenevol respect och ödmjuk

reverents till hans grevliga nåde och excellence detta lilla stycke som jag haver adumbreat med en penne min egin sorgelige statur uti den minsta form som med lämpa ens persons liknelse kan någon tid avritas, med ödmjuk bön att hans grevliga nåde och excellence ville dock därav allenast se och märka specimen ingenii mei och därhos nådigast mig upptage och försvara mot mina förföljare, som deras ödmjuka och trogna tjänare, på det jag dock en gång måtte komma till stadga.

Jag svär ved min Gud, som mig har skapat, återlöst och helgat, om hans nåde mig sålunda vill upptaga, att jag mig skall ombeflita, att innan en kort tid skola deras excellencer säja: oss ångrar intet, att vi oss om hans person med nåde upp- och antagit.

Jag säger med få ord: Hans nådes livsarvingar och hus skola igenom min trogne flit och äretjänst hembära ett evigt namn.

Ti är uti mitt hjärta, och haver där nogon tid varit, en blodsdroppe, som min aller [nådigaste] herre och konung och käre fädernesland icke haver troligen menat och ännu menar så länge jag lever, så döme mig Gud evinnerlig.

Monsieur secretaire. Se lager så att hans nåde befaller att mig tillsändes ett ark pergament, att jag må rita ett stycke efter min egin fantasie och mig må unnas den nåde, att det samma må komma för Hans Konungsliga Majestät, och Hans Konungsliga Majestät ville av hög gunst och nåde förödmjuka sig och anse och betrakta det arbete, som däri skall komma, och låta det se åt utlanske förster och herrar, som hos Hans Konungslige Majestät ära, och låta dem judicera: om jag nåde värdig vore.

Brev till Nils Nilsson-Tungel den 9 sept. 1631.

På det Eders nåder och härligheter nu må nådigast förnimma vad det är som jag senast skriver, att jag mig vill om beflita till att förrätta till mitt käre fäderneslands bästa, om jag märker nådig lindring på närvarande förhaft, ärosbefördelse och försvar emot mina fiender, de danske. Så haver jag nu för gott ansett, något därav här med ödmjuk trohet för Eders nåder och härligheter hörsamlingen att uppenbara och bekänna.

Oansett många av mina missunnare kunna sådant lätteligen av illvilja och avund till mig hos Eders nåder ogh härligheter i värsta måtto interpretera och utlägga. Ty, Gud bättre, allt för mycket kunnogt är, att i världen intet så tjänstligen och väl menat, intet så gott och ståndhaftigt gjort, intet så väl och berömligen sagt och handlat, jag tiger att intet så probabile uti uppenbar skrift utgår, som dock icke, antingen utav galen oförstånd straffat eller genom avunds hat föroglimpat varder. Och tröster jag mig här med, att när jag haver Guds den allrahögstes, hans konungliga Majestäts, min allernådigaste herres och konungs, samt Eders nåders och härligheters nåde och gunst hos mitt goda samvet, så frågar jag litet efter vem mig är emot! Efter jag befinner mig av naturskyldig trohet vara pligtig att tala, säga, upptänka och göra allt vad jag kan se, som kan lända minom Gudi till ära, minom konung till behag och mitt kära fädernesland till nytta, samt den gemenen stat till bästa, tagandes exempel av mig självan, att om den ringesta ledamot, som jag haver på min kropp, såge något, som mitt huvud eller minom androm övrom ledamotom kunde vara skadeligit eller nytteligit, och däremot något gott råd visste, det skadeliga att förekomma och värja, och ville det godvilligen av sig själv icke bekänna och uppenbara, utan förtiga sådant, då vore det ho-

nom på sidstone skadeligit. Ja, han borde avhuggas, bortkastas och förbrännas såsom en odugelig, skadelig ledamot och de andra lemmarnas fördärvare. Sammalunda ock alla de andra övre lemmar, som antingen sålunda göra eller ock någorlunda förbjuda och förhindra, hata och förfölja de ringare och oansenligare lemmarna, därför att de huvudet troligen mena och uppenbara ville, vad dem synas att lända huvudet och hela kroppen till nytta eller skada.

Jag tager fördenskuld den aldrehögste herren till mitt vittne, att jag esomoftast med mina tankar hos mig själv troligen discurrerar om viktiga saker, som kunde lända till vårt käre fäderneslands particular salut, vilka sannerligen icke äre någre av de ringesta patriae välfärdsdelar och icke heller sådana som kunde conducoere den ringesta hjälp till alla våra fienders önskelige nederdämpande, så framt de måge oförhindrat för mina missunnare deras önskelige fortgång vinna.

1. Efter jag haver märkt att det synes den gemenen man i Sverige underligt vara och sig nästan hemligen därutöver att bedröva, att hans Konungsliga Majestät, som är den enista stäten på hela fäderneslandsens välfärd, näst Gud, penderar och hänger, sig i dessa farliga tider utrikes begivit haver och ett vårom strängkom ovanligt krig mot kejseren förer, unde haec opinio videtur apud communem plebem acta.

Cur Rex Gustavus gerit hoc cum Caesare bellum cum non habet pacem Suedi, quam poheimus omnes, tuum polonis stautit hexennia tempora pacis. Et cum Russo-Danis pacifica haedoere inivit.

Och detta synes vara den högste orsak, varföre den gemene allmoge sig så högt ännu över närvarande krigstunga, synnerligen över denna utskrivning, besvärar.

Därföre haver jag av naturskyldig trohet icke allenast upp-
tänkt gode medel, huru man denna opinion, denna illvilljog-
het, denna allmogens hemliga sorg behändigt kunde förekom-
ma och lindra och dem däremot en god vilja, lustigt mod, ja
en oändelig otrottsamhet att giva och förskaffa (efter det
tyska ordspråket: Lust und Liebe zu ein Ding, machet all Mühe
und Arbeit gering) att de själv, krävjandes, skulle komma och
sig tillbjuda att fägta emot kaisaren och andra våra fiender
och våga gods, liv och blod med hans Konungsliga Majestät
utan någon gensäjelse.

Vide: Är det icke nyttigt, så är det ej heller skadeligit att
vara försigtig, besynnerligen uti dessa farliga tider. Tiden är
ond, säger Paulus, skicker eder efter tiden.

2. Utan och så över detta, så vill jag mig ombeflita korteligen
att avrita och tillbörligen att beskriva för allehanda en-
faldigt folk skuld, som sig därutöver förundra, den rätta grun-
deliga orsak

Cur Rex Gustavus gerit hoc cum Caesare bellum!

Och det allt nervosi poetici på tavlor författa. Nämliga vad
detta krig isynnerhet haver att betyda, och vem detta krigs
rätta orsak är, såsom och vad magt det på sig haver att hans
Konungsliga Majestät detta krig mot kaisaren förer.

3. Ja, Gud vet att jag haver ock i sinnet och vill mig un-
derstå igenom Guds nåde den helga skrift, det gamla och nya
testament, bok ifrån bok, capitel ifrån capitel, text ifrån text,
mening ifrån mening på ljuvliga svenska rim att avsättja, och
därhos alle de bibliske historier med egen hand konsteligen att
adumbrera, delinera och avrita, såsom ock över dem alla ljuv-
liga sånger att ställa, och sedan låta på tryck utgå.

Här haver jag nu korteligen Eders nåder och härligheter up-
penbarat, vad jag haver i sinnet, så framt jag ifrån närvarande

mödoleverne frias och emot mina förföljare ett nådigt försvar erlange kan.

Eders nåder och härligheter övervägen, betänken och betrakten dock efter deras höga förstånd, vad desse vore för verk, mångom till under, vad detta vore för arbete, den självklokom bespottarom till straff, vad desse vore för konststycken, allom vårom fiendom, andeligom och värdsligom till evig spott. Och däremot vårom Gudi till ära, vårom konung till behag och vårt käre fädernesland till nytta och en evig beprydelse. Ja, hela kristenheten till stor lust och glädje. Och särdeles vår svenska nation till ett evigt beröm. Att sådana verk, som äre dock vera pietate et pia tranquillitate coniuncta, skulle av ett ungt svenskt barn kunna inventeras, göras och fullbordas. Jag säger att sådana verk skulle kunna av en ung svensk person upptäckas och förrättas, som aldrig tillförende i hela världen i en sådan form är sedde eller fundne vordne, med vad mera nyttligit, som av desse samma verk framdeles komma kunde, lika som allehanda strömmar och svalkobäckar flyta och deras ursprung hava och bekomma av en springande vattukälla.

Härhos är ock att observera och märka, att den som sådana saker kan inventera, eftergrunda, göra och fullborda, han haver visserligen ock ett spissfundigt huvud, andra viktiga saker till Sveriges Rikes bästa att upptänka och förrätta.

Måtte man nu därför icke med mig bekänna, att sådant allt vore berömligit, så framt det sin önskelige fortgång vinna kunne. Ja, att det ingen ringa konst vore, utan den som sådant vill göra och fullborda, han måste veta vad han skall begynna, tala, svara, göra och låta. Jag förmenar ock därför visserligen, att den herre och det land, som en sådan person föder, en ära

och nytta av honom hava skulle, och att den person nåde och ärosbefördrelse värdig vore.

Discoursus.

Ty jag vill nu allena det ena repetera och ponere, att om hans Konungsliga Majestät nu nådigast hava ville, att denna bemälte krigs delineation redeligen skulle ske, och nu i Sverige en därtill tjänlig icke kunde findas, utan sådant måtte utanlands beställas, vore icke sådan strax ett med skadan snöpligt? Lika som Gud oss svenska icke med så skarpt förnuft och så högt förstånd skulle hava begåvat, att vi det inrikes göra kunde! Eller lika som Sverige icke hade magt allehanda konster att hava, som annorstades florerar.

Men däremot lika som det med snöplighet en skada vore, om Sverige sådana personer icke skulle hava, så vore det oss igen en myckit större nytta och ära att man sådana hos oss finder, hälst de som svenska födda äre? Icke allenast därför, att sådant desto troligare kunde förrättat varda, utan ock att utlänske nationer sig därutöver icke måge berömma att Sverige, som är dock ett så mäktigt konungarike, skulle sådant av dem begära lika som till låns.

Och jag vill nu här ock få framställa till ett exempel det kosteliga evigtberömmeliga arbete, som hans Konungsliga Majestäts Gustavus Adolphus av nåde och kristeligit betänkande haver nådigast låtit använda på den svenska Bibel, vilket ock, Gud vare lov, förmedelst höglärda svenska mäns stora flit är berömligen fullbordat. Allenast vad skada det är, att hans Konungsliga Majestät, såsom detta samma verks trognesta uppforrare och mäktigaste patrons egit abcontrafactur icke så

konstigt och rätt repraesenterend som det sig borde däruti findes avritat, det låter jag nu mina superiores, som det med bättre och högre förstånd kunna eftertänka, om judicera och döma. Och straffar ingalunda arbetarens flit eller arbete uti sig själv, utan säger allenast detta: Att det är icke så stor konst, ett annat ovisst bild att fingera, såsom ad vivum en viss person att avrita, synnerligen uti en liten form. Näst detta är detta den störste konst en historiam poetice och nervose att kunna avrita lika som uti ett förtal korteligen bör författas och förkunnas, vad hela den efterföljande tractat haver att innebära. Och jag vill tala något dristeligen. Jag vill mig understå med en penne hans konungsliga Majestäts abcontrafactor konsteligare och likare att träffa och avrita, oansett jag talar detta ej ex professo.

Nu detta och sådant mer betraktandes, förmenar jag och håller det alldeles, därför att det vore mitt fädernesland Sverige en olidelig skada, så framt jag för sådana ringskättige saker skuld nu längre med fångelset skulle en sådan förföljelse lida! Om mig skulle, förmedelst närvarande långsamma och mödofulla sorgoleverne, mitt förstånd med krafterna så dagligen extenueras, förringas och förminsas! Om mina mig av Gud givna kvaliteter skulle sålunda till allehanda straffeliga fantasier ynkeligen förvandlas, och vad mig härtill haver varit och nu är en stor lust, berömligit att upptänka och förrätta, kunde sålunda bliva mig själver vederstyggeligit att höra om-talas, vilket är att befrugta, så länge jag intet vet, varmed jag mig skall hålla, eller vad jag haver att förhoppas. Ja, vore det icke att beklaga, om jag efter mina missunnars vilja så skulle fördärvas och consequenter sådana mina goda intentioner så platt med mig neder- och ödeläggas, allenast därför att jag haver en jomfrue av adel i Danmark till ägta bekommit och sådant kunde dem danske och hennes släkt förtryta!

Är det ock icke synd att de svenska begära allt, förfölja mig för den sak skuld, likasom riksens välfärd därpå skulle pendera och hänga, eller lika som mitt fädernesland låge mer makt uppå det giftermål (med vad mera otänkvärdigt de danske emot mig söka) än uppå detta som sagt är att förrättas.

Är det ock icke synd att man vill förfölja mig för en sådan skuld? Haver varit över halftannat år för hennes skuld fången högre, nämliga mina dygders nöbilitet, vilka kunna mitt fädernesland med tiden stor nytta, ära och tjänst hembära. Haver jag ock nu icke nog lidit och utstått för den människa skuld? Haver varit över halftannat år för hennes skuld fången och därtill i tu konungarrike (vilket är sälllan hört) och sitter ännu för hennes skuld fångin.

Ack Jesu, vad är ock det för en stor oförsiktighet hos dem som dock ville synas vara kloka, ja, de som äro hennes föräldrar och släkt, att de icke betrakta vad varit haver, se till vad nu är, och allermest betrakta vad härefter varda kan. Hon får dock aldrig någon hög herre, och en ringare än Wivallius vill hon intet hava. Jag undrar att de icke betänka att den som skär av sin näsa, han skämmer sitt ansikte.

Ja, vore jag ett sådant odugeligt träd, att man icke kunde göra av mig en harvepinne, så ville jag aldrig därom tala, att jag för den sak skuld så skulle förföljas, men nu vet jag ock tackar Gud att jag haver likväl så myckit lärt, att jag med äran mitt bröd hava och förtjäna kan, var jag ock skulle i världen komma.

Stige en av mine förföljare fram och göre det, minom Gud till ära, minom konung till behag och mitt käre fädernesland till tjänst och nytta, vad jag mig anbjuder att göra. Hoppas ock till Gud att jag haver så myckit sett, lärt, försökt, begripit

och förfarit, ja, med så skarpt förnuft och skickelighets förstånd av högden att vara begavat (av vilket jag mig icke med någon förmätenhet berömmar, utan tackar Gud och ihugkommer min svaghet) att jag icke tvivlar utan visserligen förhoppas det som talat är, genom Guds nåde önskeligen att kunna förrätta, efter min ungdoms tenuitet, oansett det synes minom missundarom om mig otroligt att vara. Dock varder tandem, med Guds tillhjälp, verket prisandes mästaren.

Jag befaller mig fördenskuld ännu såsom tillförende uti Eders nåders och härligheters nåde, gunst och milda protection, önskandes och ödmjukeligen bedjandes om nåde och närvarande förhaftes önskelige lindring, försvar emot mina förföljare och ett nådigt svar på denna min ödmjuka supplication.

Skrivelse till Riksrådet, den 9 sept. 1631.

14.

Det kom en gång en ung svensk pelegrim av främmande land till Kopenhag i Danmark och ärnade därifrån att begiva sig hem igen till sitt fädernesland Sverige. Därsammanstädes bodde en jubilerare (som var en svenskfödd men haver alla sina dagar sig mest uppehållit i Poland och i Danmark och aldrig tjänt sitt fädernesland till goda). Denna fick att höra att den pelegrim skulle vara en skickelig och välförsökt person och därtill hög av svensk härkomst.

Därföre bød han honom till gäst, och som de nu vore lustige, begynte denne jubilerer att förtälja vad sköne klenodier och ädlestenar han hade ock ibland annat en pärla, vilken han kärare höll än allt det han ätte, och sade: Min vän, se, jag ha-

ver drömt tillförnde att du skulle få denna pärla av mig, därför, oansett många andra hava bedit mig om henne, dock haver jag aldrig velat unna dem henne, utan om I vele optaga henne med tillbörlig kärlek och hålla henne i ära, så länge I leve, så vill jag förära eder henne och ingen annan.

Denne pelegrim förundrade sig uti sitt hjärta över det hugneliga tillbod och tackade och optog henne med tillbörlig reverents.

Nu hände sig, att en dag eller tu därefter, då kom där ett bud från en annan dansk. Denna sade: Herr jubilerer, det är intet rätt att I lova denna pärla åt någon annan, efter I henne allaredo min herre tillsagt have och tagit därpå gåvor till bekräftelse. När denna pelegrim det hörde, tänker han: låt mig avstå och draga min väg och ickie antaga eller begära det som en annan tillförnde tillsagt är, på det jag ickie mä komma förmedelst sådant i någon vidlyftighet, och sände fördenskuld sin tjänare och resetyg i vägen före ut och ville ändeligen därifrån.

Men denna jubilerare oppehöllt honom och lät igenhämta hans tjänare och resetyg tillbaka och sade: Min vän, vad jag dig givit haver, det skall du behålla, och det giver jag dig allena och ingen annan, och vem vill det förbjuda mig? Haver jag ickie makt att göra i min ting vad mig synes? Då sade den pelegrim: Herre, tycker eder att min person eder behagar och jag den pärla är värdig, så beder jag om henne. Han sade ja och gav honom därpå handen och sände efter sin kyrkioherde, att han skulle detta vittna.

Nu omsider kom denna pelegrim hit till Stockholm och gav sig i underdånighet hos Hans konungsliga Majestät med all tropliktig tjänsts anbudelse och fann nåde.

Men nu hade denna jubilerer en broder här i Stockholm. Honom förtröt att denna pelegrim hade fått den pärlan och

trädde fram och anklagade honom, lika som skulle han hava tagit henne med våld ifrån hans broder i Dannemark och dragit därmed olovligen bort. Och stod mykiet hårt efter hans välfärd.

Då denne pelegrim det märkte tänkte han hos sig själv: vad skall jag göra? Denna hans broder klagar mig så hårt an och föregiver en vrång berättelse, och nu haver jag däremot intet vittne närvarandes. Se, kan han så mycket förmå att jag bliver fångin, då söka alla mina fiender tillsamman och övervinna mig, och jag kan dem intet emotstå utan vittnesbörd. Därtillmed skriva de till Danmark, och efter de danske förtryta att jag fick den pärla, som dock var en fattig pelegrim, därför hållt de tillsamman och förtrycka mig. Därföre är mig bättre att jag begiver mig i hemlighet på den ort, som jag henne fick, och tager vittnesbörd av det goda folk som där vore övervarandes, och låter det se till min nådig konung, på det jag mig desto tryggare kan försvara.

Han drog fördenskuuld i hastighet åt Danmark igen, men så snart han kom inom gränsten blev han fångin av någre danske, som vore denna jubilerers gode vänner, vilke förde honom inför domaren och sade: Se, denna pelegrim haver bedraigit mig en pärla ifrån, och jag haver förment att han skulle hava varit en rik och hög herre, vilket efter jag annorlunda förnimmer, därför sätter jag i rätta, om han därmed ickie haver förbrutit ära och liv, och begärer dom.

Då efter tilltal, gensvar och den saks lägenhet blev sålunda dömt och för rätta av sagt, att efter befands att den jubilerare med fri vilja den pelegrim den pärla givit och själv bekänt för sin kyrkioherde att det var Guds försyn, därför kunde ingen med rätta känna den pelegrim något därför att kunda lida,

antingen till ära eller liv. Och kom så denne pelegrim igen loss och sökte hit hem till sitt fädernesland.

Men nu kommer denna jubilerare av Danmark och begärar att förfölja denne pelegrim på nytt för bemälte pärla. Därföre sätter jag i rätta — efter denne pelegrim är sålunda för denne jubilerers tilltal i det land fridömt, därsom denna jubilerare bör och där honom den pärla givin är, vilket nogsamnt viterligit är och undertryckt dom därpå utgivin av landstinget, vilken dom ock konungen sett haver och ickie det ringaste ord däremot talt — om då nu den lovliga svenska rätt skall vilja begära att ogilla och underkända vad de danske rätter desse emillan dömt hava, såsom om deras egin landssak, som ickie går den gemene stat an? Jag hoppas ickie, efter denna sak ickie angår Sveriges rike, utan i Danmark både skedd och slättat är. Och befaller mig ödmjukeligen i den lovliga rätts försvar och gunst.

Brev till Riksrådet, okt. 1631.

15.

Monsieur.

Jag måtte här något underligit hans gunst tillskriva, vilket jag förmenar att vara värdigt att uppenbaras, ihugkommas och betraktas, oansett det synes för världen att vara idel galenskap. Se, i denna natt som var den 28 oktober 1631, låg jag på min säng och mediterade den tredje psalm David och gjorde över honom en sång (vilken jag ock nu Eders gunst tillsänder) och somnade däröver in och tyckte, huru jag satt upp uti ett högt träd och hade ett perspectiv uti min hand och såg långt ifrån mig huru ett helt land, både små och stora, sig gladda och frögadade. Och jag såg deras Nåder och Härligheter Herr Jacob Pon-

tesen de la Gardie, Herr Carl Carlson Gyllenhielm och Herr Gabriel Gustafson Oxenstierna, med långa gröna kjortlar överdragna, uppå en grön äng utmed ett rinnande vatten hava på deras huvud örtekrantsar och hålla varandra i händernar och dantsa.

Och som bäst jag det såg förmörkades solen och över mig kom en förskräckelse, och jag såg ett himmelstecken, och se: en skön kvinna satt uti ett moln med en guldkrona på hennes huvud och en scepter uti hennes hand och klädd uti en drottningns habit, och se, hon födde en son, och många förstinnor och fruer [föllo] för henne neder, och en hel härskare gjorde det barnet en stor ära. Och i detsamma försvann denna syn, och solen fick tusend gånger större klarhet än han hade tillförende, och där hördes en outsäjelig härlighets sång, både i luften, på jorden och uti vattnet, av allehanda tungomål, av allehanda fåglar, av allehanda djur och av allehanda fiskar, att ingen tunga det kan uttala.

Och deras Nåder, bemälte herrar, gingo tillbaka och förundrade sig över allt detta och talte och frågade varandra, vad allt sådant dock skulle betyda, och se, som de kommo utmed det trä, som jag satt, fingo de se mig och frågade, varföre jag där satt och befallte mig stiga neder, och mig tyckte att jag sade: Nådige herrar, jag är här bundin och kan icke komma neder, utan deras Nåde ville hjälpa mig. Och de hulpo mig neder, och jag föll för deras fötter med glädje och tackade dem, och de befallte mig stå upp och frågade vad jag gjorde med det perspectivet, som jag hade uti min hand? Jag svarade: Jag ser därmed över hela landet och ser huru många där äro som mig glädja. De frågade vad det betydde? Jag sade: sig frögdar nu hela kristenheten över den lycka som vår konung haver emot kejsaren.

Då frågade Hans Excellence Herr Jacop Pontesson mig, om jag ock såg den solenens förmörkelse och det himmelstecken, och om jag kunde säga vad sådant skulle betyda. Jag svarade: Ja, Nådige Herre. Men efter så många tala så spotteligen om mig och det fantasticon, som jag haver skrivit (vilket dock sant bliver, och om dock allaredo skett är) därför töres jag nu intet mera säga, ty de säga: Wivallius är en profet och haver sagt, att innan tio år skall världen taga en ände, vilket dock icke änglarnar i himmelen veta. Och härutinnan talas om mig vrängeligen, ty jag skriver:

Märk, innan tio år
vad som skall ske och hända.
Min ord du ej förglöm,
sedan är världsens ända.
etc.

det är, sedan allt detta skett är, eller förrän värden tager en ända, så måste detta ske. Jag säger icke, att när 10 år äro för-lupna, då skall strax världen förgås. Och dock likväl av avund uttyder mången detta om mig så spotteligen, därför tör jag nu intet mer tala.

Då svarade hans Excellence mig och sade: Säg ut, det skall dig intet skada. Vi ville dig försvara, och skäm dig intet att tala sanning, men lögn lät fjärran vara ifrån ditt hjärta.

Då sade jag: Hörer mig till med under och gläder eder, I kristne, vårt land är i himmelen, och de kristtrognas förlossning i högden. De förra tider hava nu fått en ände, och därför haver solen mist sitt sken. Och se, nu förändra sig allting, och vad förr varit haver, det skall nu ombytas: alla kejsardöme, alla konungarrike och alla herrskap, och sedan lyser oss rättfärdighetens sol i evighet med en ousäjelig glädje, vilken sol är Kristus Jesus, den korsfäste.

Och vad det himmelstecken, den kvinna och det barn belanger, det må I veta och se: det skall ske att vår drottning upphöjes till stor ära och föder en son, och utländska förstinnor och fruer skola henne tjäna, och utländska förstar och herrskap skola sig frögda över den födelse. Och det sker därför, att Gud vill låta se sin stora magt, att han är allsmäktig, och vad han vill, det måste ske. Och därför avlas det barn utom Sveriges gränser och födes dock av Sveriges Rikes krönte herrskap så högt uti ett moln, nämliga att dess föräldrar bliva upphögda att regera över många länder.

Och se, härmed ändade sig min dröm, och jag vaknade upp och skriver detta och tillsänder Eders gunst, fliteligen bedjandes, att han ville detta allena låta bemälte Herrar se och att det icke någon annan känt varder för de onda människor skuld.

Brev till sekreterare Nils Nilsson-Tungel den 29 okt. 1631.

16.

Jag tackar hans gunst på det allerhögsta för all den trogna benägenhet som han i många måtto emot mig haver gunstligen påskina låtit, ödmjukeligen bedjandes, hans gunst ville ännu alltid continuere uti förra affection och obesvärat med gunstig intercession offerera till deraas nåde och härligheter adjunte supplication med vad mera jag ritat haver. Och mig förskaffa ett nådigt svar om det jag supplicerat haver. Jag vill det berömma den stund jag lever. Och härhos måtte jag mig sorgeligen för honom beklaga, att jag haver förnummit, att jag skall varaförfört för deras nåder och högheter, lika som skulle här hava varit några hustrur av staden som jag skulle hava avritat. Så give Gud att jag måtte aldrig

se Guds ansikte, vet jag mig den minsta heller största kvinnas person att hava avritat, heller om sådana någon tid mig besökt; ej heller tror jag att jag gör mig så gemen, utan detta är ett avundstal av mina fiender. Jag bekänner väl, att en gång eller två haver Wulfs Grips värdinna och eljest de värdars pigor, som mig spisa, varit här inne och burit kläder och mat till mig och gått strax deras väg. En gång var ock Wulf Grips egen tjänare hos mig och sade, att min hustru hade bedit honom där-om i hemmelighet. Och fördenskuld gav jag honom en drick vin och lät honom se hennes och mitt abcontrafactur och drack hennes föräldres skål och önskade att mig aldrig måtte gå bättre än jag dem önskar, det hörde vaktmästaren. Men nu hörer jag att den skalken haver varit en lurant och förfört mig, där han dock själver sin junker på det aldrahögsta förtalade.

Över detta, gunstige herr secretari, kränkes mig mitt hjärta, att jag hörer att mina förföljare hava om mig utsprängt, lika som skulle jag umgåås med djävulskonst eller hava en spiritum familiarem eller att mina dona ej vore naturalia. Och det sluto de därav, efter jag de fantasier skrivit och de drabba någorlunda in. Men mest haver detta Wulf Grip utsprängt under det sken förmenandes, att folk sig inbilda skulle, som hade jag fått hans dotter med djävulskonst, ty detta sade han ock i Danmark.

Men jag beder för Guds skuld att han gunst ville låta detta mine nådige herrar veta, att jag måtte få magister Jacob kyrkioherden till mig och göra för honom min confession, att jag mig frigör för sådant förrädligit tal.

Visste jag ock, att mine skrifter det hade förorsakat, så hade varit bättre, jag hade det aldrig tänkt.

Men jag vet att de kaiseriske det ock säja om min allernå-

digst herre och konung, därför må jag det ock väl lida. Men jag hoppas till att kunna försvara mig.

Brev till sekreterare Nils Nilsson-Tungel, dec. 1631.

17.

Ved denna tid för ett tusend sex hundert ett och trettio år sedan är ärones och härlighetenes konung Jesus Kristus av högden nerkommen till att frälsa alla de, som såto uti mörkret och dödsens skugga, och styra deras fötter på fridsens väg, varföre ock ännu i denna vår tid sedvanligt är mångastädes i kristenheten på denna kommande höga jubelfest och frögdatid att löslåta fattiga fångar, som sitta uti kedjor och band slutna, att de något lisade sig måga påminna och trösta kunna av Kristi nådefulla födelse och därigenom förvänta den eviga förlossning. Ja, mångastädes är sedvanligt att de som icke någon ogärning begångit och deras liv förbrutit alldeles att frigöra och av deras häktelse att demittera. Efterdå jag ett helt år haver setat fångin i Danmark och icke så stor nåde kunnat njuta, att jag någon fest, någon helgedag, den ringaste lindring bekommit, myckit minder mig efterlåtitt Guds hus att besöka och vederkväcka min själ med Guds ord, som är det levandes vatten, utan jag haver måst ligga eländeligen inneslutin och nästan försmäkta både till själ och liv, så framt icke den helge Andes överskyggelse min själ och hjärta av nåde vattnat hade. Jag vill med bedrövelses tårar tiga, att [man] mig icke så mycken nåde bevisat, att jag till min naturlige lekamens uppfriskelse måtte en gång komma uti ett varmt bad. Utan om icke Gud underligen mig nåde haft, så vore jag, in summa, länge sedan till själ och liv förgången.

Efter ock nu, nådige herrar, jag igen snart ett halft år ha-
ver varit här i mitt fädernesland fångin och härtill icke tordes
eller velat begära förbemälte lindring, utan alltid förmodat
en nådig förlossning. Men efter samma efter Guds och min nå-
dige överhets goda vilja och nådiga behag något dröjes, och
mig nu icke allenast efter kött och blods naturliga svaghet,
långa stilliggande och kalla förhafts skvallors medverkande,
min hälsa dagligen förminskas, att jag mig befruktar en stor
sjukdom att överkomma, så framt jag icke kommer uti ett varmt
bad. Utan ock, som mer är, så länktar, hungrar och törstar nu
min själ efter den vederkvickelse som kommer av Guds ords
hörande, min tro till att stärka. Finis enim ex auditu. Och jag
gärna till min tros merare förkovring må få anamma det helga
högvördiga sacrament och begära förlåtelse av Gud och alla
de som jag i någon måtto av mäneskelig svaghet kan hava
förtörnat. Guds förlåtelse är mig viss, men vilja mina förföl-
jare mig icke förlåta, så befaller jag det den aldrahögsta doma-
ren, som rannsakar hjärta och njurar och ser att jag gärna vill
dem av allt hjärta förlåta och önska fred.

Jag supplicerar fördenskuuld på det ödmjukeligaste till Eders
nåder och härligheter, om dessa 3 puncter, att deras nåder och
härligheter ville mig alltid så härefter som härtill nådige herrar
förbliva och låta sig min ringa person vara uti all gunst be-
fallat:

Att mig måtte efterlåtit varda att besöka Herrans tempel
och komma till Herranes nattvard, efter jag dock icke är någon
hedning utan en kristen, som icke är igenlöst ifrån den eviga
döden med något förgängeligt solver eller guld utan med
Kristi dyrbara blod, såsom det oskyldiga obefläckta lamsens
blod. Jag är dock ej heller någon tjuv, rövare eller mördare.

O Gud, huru ljuvliga äro dina boningar, herre Zebaot, min

själ längtar och trängtar efter att se ditt hus och höra ditt namn lovsjungas.

Att jag må en gång få gå i ett varmt bad till min hälsas upprättelse.

Förbarmer eder över min unge person, nådige herrar, och tänker att vi äre dock alla människor, höga och låge, och kunne alla fela. Låter mig icke utan tröstgivelses svar avgå. Gud varder sådant på dem och deras käre barn med all nåde ihugkommandes.

Brev till riksrådet, dec. 1631.

18.

Jag haver nu alltsedan jag fången blev (efter jag förmärkte, att jag hos Eders nåder och härligheter var angivin, som vore jag en otrogen svensk) mig befilitat och tänkt både natt och dag, hurulunda jag uti detta mitt sorgerliga tillstånd kunde mitt hjärta se låta, vad jag vore för en svensk.

Såsom deras härligheter av nåde och gunst sig ville här påminna låta, att jag likväl haver allehanda små saker skrivit och ritat och deras härligheter ödmjukeligen offererat (vilket dock en fånge som ett ont samvet hade aldrig göra kunde). Därav deras härligheter nådigast se och förnimma kunde, icke allenast mitt hjärta, utan ock vad gåvor mig Gud givit, därmed jag i framtiden kunde göra mitt käre fädernesland någon trotjänist och nytta.

Eders nåder och härligheter vete sig påminna, vad jag mig haver anbudit att göra, vilket jag gärna hörsamligen efterkomma vill, så snart deras härligheter det befalla.

Och nu nådige herrar haver jag mig föresatt uti mitt fäng-

else att skriva [1:o] en liten politisk discours, som uti denna tid kunne vara hans Konungsliga Majestät och Sveriges rike nyttig och till behag. Nämligen, efter jag vet och nogsam av många omständigheter märka kan, att de kaiseriske sig ombeflita och i detta år, ja, innan några månader förlöpa (oansett det är väl sant att de sig stärka utvärtes med folk och iver, men hjärtat är bångt), med en omsvävande listighet föreslå låta och begära fred. Om man då skulle något fredsförbund med dem ingå.

2:o) Ett politiskt anslag att bruka emot våra fiender till deras nederdämpande, och därtill intaga den gemene mands hjärta i de evangeliske länder, att de samhälleligen skulle hjälpa till att utrota påven och hans kätteriske anhang.

Och det vill jag ställa på svenska, latin, tyska, fransösiske och kanske italiensk språk här i mitt fängelse och icke begära någon förlossning, förrän det verk vore fulländat och cencerat av deras nåder och härligheter. Vilket skulle sannerligen giva den svenska nation en stor nyttighet och en berömmelse i främmande nationer, att en ung svensk det av sig upptänkt haver och visste det med egen experience confirmera, bland världslige och andelige historier. Med flera lustige discourser, som av mig kunde upptänkas, efter den gåva Gud mig nådigast förlänt haver, att förrätta det man mig nu icke skulle omtro.

Om nu allenast deras nåder och härligheter av gunst och nåde täcktes mig bönhöra desse 2 punctar:

1. Efter mig intet väl är mögeligit något viktigt att förrätta, så länge jag är som en skeppare uppå vilda sjön, den som haver en timme stilla väder och god vind och strax igen oförmedelig hårt motväder och en brusande stormvind, och vet icke om han någontid kan komma med livet till lands eller icke. Att jag då den nåde måtte njuta, att jag visste varuppå

min sak hon hängde, om jag för Danmarks skuld är fången eller ännu för den suspicion, som jag för fångslades.

2. Oansett jag ett nådigt fängelse haver och till mitt uppehälle en rikelig befordring, för vilket jag deras nåder och härligheter så nu som tillförende på det ödmjukeligaste betackar, dock kan jag icke nog samt beklaga vad jag måste dagligen lida, vilket jag ännu eders nåder icke haver tords för idkeligit överlöpande skuld beklaga.

Här är nu en stor vinter för dörren och än starkare tillstundar, och här är så illa fatt, att jag ingen eld kan hava, ty pipan är igenmurat. Jag måste lida antingen en outsäjelig frost eller var dag sådan rök, som låge jag uti ett pörte. Och därtill ett fördärveligit os, att jag befruktar icke allenast min syns och ögons fördärvande, min hjärnes och förstånds perturberande, utan ock snart bliver som Job var, ty blodet utav kölde och brännande rök så coagulerar, att jag frugtar min hälsa förminskas. Jag tör för höflige öron mig icke beklaga. *Hominius sumus et nihil humani a nobis alienum putabimus.*

Man kan ock nu tänka en fånges lägenhet, som haver varit både i Danmark länge och illa fången och klädernar av kroppen rivit. Det andra togo de ifrån mig.

Den sommorklädning tund, som jag hade här i Stockholm haver jag nu slätt utskurat och lider en stor frost. Min kjortel, som den präst hade i pant, den haver välborne Stellan Mörners tjänare till sig tagit. Mina kläder, som jag eljest haver i landet, äre uti Göteborg av Nils Borgiesson arresterade, vilket dock nästan för hårt är, att både personen och hans kläder tillika att förhafta, de jag dock haver haft förrän jag någentid såg Wulf Grib.

O nådige herrar! Jag haver härtill alltid märkt en nådig affection hos deras härligheter (vilket jag aldrig kan förskylla

utan Gud som alla godgärningars vedergällare är, för mig ac-
compensere skall). Jag kommer ihug huru en part snackade
och brusade den tid jag blev fången. Ja, att de danske hade sitt
bud hit och ville gärna hava mig till galgen strax, utan lag
och dom, hade de kunnat. Men däremot huru nådigt Eders nå-
der och härligheter alltid med mig förfara låtit, både uti process
och annor måtto [mig] store nådetecken berett, med nådigt
fångelse förskaffat, med rikelig uppehälle försörget, emot
mångehanda förföljelse försvarat, såsom ock både till mine
andelige och lekamlige fienders nederdämpande nådigest efter-
låtit att besöka herrans tempel, till min hälsas upprättelse att
komma i badestuve, med flera nådesgärningar de mig fattige
fånge berett och bete låtit. Därigenom jag ett stort nådetecken
märka kan och intet tvivla om den första punct, skall ju nåde
betyda, för vilket jag deras härligheter på det allerödmjukeli-
gaste betackar, och vill det så länge jag lever med all trounder-
dånig tjänst troligen förtjäna, och sedan för Gud och hans ut-
valde helgon på den yttersta dag berömma.

Jag hoppas därföre och supplicerar ödmjukeligen deras nå-
de och härligheter varde sig i all nåde min ringa person låta
vara befallat och mitt elände med nådige öron anse, nådigast
bifalla vad mina kläder belangar mig måtte restitueras. Jag
vill se till vad mögeligit är att förskaffa penningar åt välborne
Stellan Mörner, men ifrån Götenborg, nådige herrar, kunde
väl mina kläder hitkomma, och det andra i arrest vara till sa-
kens utförande.

Bönhörer mig, nådige herrar, för Kristi skull, vilken oss
förträder hos sin himmelske fader och manar gott för oss,
ja bad för sina fränder den tid han hängde uti allsomstörste
sveda och dödsångest på korsens galge.

Brev till Riksrådet, febr. 1632.

Nu vill jag uppenbara något, som mig uti naturen divinatione quadam efter Guds vilja är befallat att förrätta, och jag det därför icke kan förtiga. Dock vill jag sedan härmed sluta mina fantasier, så länge Gud täckes.

Gud den aldrahögste haver låtit nergrava och synnerligen väl förvara en mäktig stor skatt uppå en välförvarat ort uti Tyskland emellan Auspurg och Münechen — om vilket ock Teophrastus Paracelsus skriver — med vilken skatt det lejonet av middernat skall underkupa sig den römiska krona. Och därpå grundar sig de ord uti mitt Fantastico, där jag skriver:

Då skall Augustus tala
och taga på sin hatt.
Münechen skall oss betala
och giva vårt krigsfolk mat.

Nu denna skatt varder fundin av tre personer på tillkommande år 1633. Av tre personer, säger jag, ibland vilka den tridie och yngste är en svensk som heter Wuliluvasi och är född anno 1605. Se, förmedelst denna skatt varder Sverige så rik, att icke allenast skall myntet förändrat varda och så stort guldmynt slås, som nu de kupperrunestycke ära, utan ock den gemene man varder bortglömmades all den besvär och alla de utlager, som de haft hava ifrån den första dag det politiska krig begynte intill denna timma.

Märker mig detta och låter det se åt Deras Nåde och Härlighet, och lagar så, att jag njuter därav något tillgoda. Ja, vår äng blomstrar, vinteren är för dörren. Aktom intet det att på vår sida ock människor falla. Vad är det för en soldat som förmenar alltid att hugga och aldrig få hugg. Därsom stora träd fällas, där falla spånor.

Men ett argument vill jag uppsända om Danmark, så framt jag torde, vilket skall vara Sverige en hemlig spegel att se, huru de danskas hjärta nu är. Dock vill jag tiga så länge mig det befallat varder.

L. Wivallius.

Täckes hans gunst att sända mig den italienske bok som jag senast honom översände och bliva mig gunstig.

Brev till sekreterare Nils Nilsson-Tungel, 1632.

20.

Jag beder han ville ufferere detta närvarande brev till hans nåde fältherren och eljest excusere mig att jag icke haver avritat den invention som jag sade, efter jag icke kunde hava de requisita som jag behöver därtill, i synnerhet hans Majestäts contrafactur. Därtill med så är här i detta fängelset så mörkt att rita, att jag ock icke detta som jag i går uppsände så väl haver kunnat gjort som jag väl eljest måtte efter kunsten tillvägakomma. Men efter mine herrar frågade mig en gång vad min religion var, därför haver jag honom sålunda nervose velat adombrere och var man kunnogt göra, i det hopp att det Gud och människor välbehagandes varder. Vad det stycke belangar Monsieur, så kan det icke länge bliva rent, med minder jag finge det låta insätta under ett genomseende glas uti en form som en spegel. Sedan kan det förvaras rent någre många år. Jag beder Monsieur ville mig ännu något papper meddela, eller att jag måtte få lov att köpa mig papper själv till mitt tidfördriv och eljest något till mine herrar att suppliere. Jag beder ock att Monsieur ville befalla åt denna fändrik

att vaktmästaren mig mine kläder restituerer, som mig ifrå-
tagits, att jag dem till min nödtorft hava må. Och beder att
han bliver mig gunstig.

Brev till sekreterare Nils Nilsson-Tungel 1632.

21.

Jag står här uti mitt långvariga fängelse och ser ut igenom
gallrarnar och betänker hos mig själv, huru allting, som härtill
utav den hårda vinter hava varit fångna, nu igen igenom den
blida sommar friade, frälste och vederkveckte varda. Solen
med hela det sköna himmelens firmament prisar nu sin herra
och skapare att han bortdrivit haver de kalla, svåra, tjocka, mör-
ka, oblida och bedröveliga vintermoln med deras snö, kyld,
fuktighet och kvalma! Jorden kläder sig av glädje med en här-
lig grön klädning och beprydar och utsmyckar sig med allehan-
da färgors blomster, givandes Herranom en ljuvlig lukt och
rökopfer till tacksäjelse för det hans gudommelige Majestät hen-
ne utur vinterens kalla och kvalsamma fängelse hulpit haver!
De stora vatten och lustige vattuströmmar, de rinnande källor
och fiskrike sjöar rinna, kvälla och strömma med hjärtelig sus-
sande och löje Herranom till pris, som av dem den kalla, tunga
och hårda is borttagit haver. Fåglarnar under himmelen lov-
sjunga Herranom bittida och sent uppå de gröna kvistar. Djuren
på marken frögda sig i dalenom, Herran till ära: Fiskarna på
djupet giva Herranom en tacksäjligen suckan, att han dem anda-
rum och värma ovanefter givit haver. De stora merunder och
valfiskar leka i havet och spela Herranom till ära var efter sin
art och förkunna hans stora nådeverk. Skeppen på sjön utslå

deras flagger och spela Herranom med frögdeskott och basuner, att han dem utur deras fängelse oskadda för is och snö fört haver och de måge på stömmarnar sig av och an förlustera. Alla fruktsamma träd, vingårdar och åkrar, ängar, skogar och dalar prisa och lova Herran, att de, utur vinterns häktelse frälsade, nu härefter must och frukt bära och igengiva kunne, Gudi till ära och människomen till födo och nytta.

Jag står här uti mitt fängelse och ser ut igenom de hårda järngallrar och tänker, huru de oförnuftige bestar, som i denna vinter för köld och frost skuld hava varit fångna, nu löskomne äro och uppå marken springa, dantsa och glädja sig, Herranom till ära, lov och pris. Jag ser huru man de unge hästar, som över vinteren hava ståndit stilla, utleder och dem uppfriskar med ridande och springande och vederkvecker deras styva ben uti de rinnande vatten. In summa: jag ser människor, höga och låga, fattiga och rika, unga och gamla, små och stora gå av och an, spassera och glädja sig över den blida sommar, som dem utur den kalla vinterens fängelse frälsat haver. Och det lovsjunga de Herranom, deras Gud och frälsare. Jag står och betänker huru människorna till land och vatten nu sig glädja och driva handel och vandel, var efter sitt berop. Jag står och betänker huru Hans Konungsliga Majestät, vår allernådigaste Konung och Herre, med alla sina cavallieri och lovlige soldatesca, sig nu frögdar och glädjer uti fält, och nu griper sina fiender an med tillbörlig list och heroisk manhaftighet. Hans basuner ljuda, hans härtrometer giva Herranom ett härligt genljud uti skogar, berg och dalar. Hans härpuker, trommer, piper, musceter, carthauner och fältstycken klinga, springa, dunra och lovsjunga Herranom, att han honom segervinning giver över sina fiender. Jag står och tänker, huru alle Hans Konungslige Majestätsärlige, friske, trogne, uppriktige och manhaftige tjänare

och soldater gärna uppföra Herranom med friskt mod och glädje deras blod och anda, Guds namn till ära, den kristliga tron till försvar, konungenom och allom kristtrogne till behag, fromma och nytta. Ja, jag står och tänker och tror, att ingenting kan nu vara, som liv haver och fri är, som sig icke glädja och fröjda må!

Men jag, olycksalige människa, som dock gärna önskade och ville, att jag finge tjäna, tjäna Gudi, konungenom och fäderneslandet till ära, behag, fromma och nytta (vilken tjänst kunne ock utav nöden vara uti denna bullersamma tid), jag måste vara fången och bedrövat uti det ena landet efter det andra, ifrån det ena året till det andra, allenast för en dansk piga skuld, och sålunda uti fångelset fördärva, minom fiendom och hatarom till högsta glädje. Ja, jag vet att de danske gärna allaredo såge, att jag vore fördärvat, ty de veta väl vad gott jag dem unner. Men jag förlåter mig uppå Gud och tackar honom och Hans Konungsliga Majestät, som igenom Eders Nåder och Härligheter förmedelst vår lovlige rätt mig härtill försvarat hava emot mina fiender, att de ännu icke hava förmått mig att underkuva efter deras onda uppsåt och begäran. Jagsupplicerar fördenskuld ännu vidare till Eders Nåder och Härligheter och beder i all underdånighet med ett ord att deras Nåder och Härligheter dock nu värdigas för Guds skuld nådigast mitt lång- och mödosamma fångelse lindra ville, att jag dock icke platt fördärvas. Mitt elände till kropp, hälsa, kläder och sundhet tör jag intet utsäja, utan hemställer detta allenast Gud om att känna.

Skulle jag nu sittaa så inmurat och fången igen till hösten, så bliver jag mer en tiggare lik än enom helbregdan nyttigan tjänare. Eders Nåder och Härligheter tänke intet att jag icke skulle bliva tillstädes och comparera när och evar som helst

mig bliver befallat. Jag vet mig Gud ske lov intet så högt hava förbrutit, att mitt liv i någon fara kan stå. Deras Härligheter, anse man det ena, att jag drog ju godvillig hem hit till Stockholm, och huru jag sedan mig försvarat haver är nu uppenbart och kunnogt, att jag hoppas att intet annat med mig fundit är än vad en tro svensk tillhörer emot sitt fädernesland. Jag vill ock ställa nogsam caution för mig, att deras Härligheter sig om min standhaftighet intet skole hava orsak att bekymra. Nu, Gud du aldrahögste, förbarme dig över mig och anse mitt elände och bevek deras hjerta, som makten hava, att de mig med nådige ögon anse och icke efter mina fienders vilja låta fördärva.

Brev till Riksrådet, maj 1632.

22.

Ödmjukhet och lydaktighet är i anseende för Gud och höge och låge människor en sådan dygd, att han mer gunst föreskriver än några mellioner sølver och guld. Hos Gud först, ty han haver intet behag till offer utan till itt ödmjukt, ångerfullt och förkrossat hjärta. och därav brukas den store, alle herrars herre, ja, han kan icke slippa utan måste bjudas av en fattig samvetsbedrövat människa. Exempel, kortelig [— — —] Manasse, David och flere, Höge människor, ser man av många historier (som Eders härlighet bätter är vitterligit), att där de hava varit offenderade och have sig föresatt för ens odygd skull, att med fientlig hand överfalla och förstöra land och rike, städer och mera, och de hava [— — —] bön, ödmjukhet och ånger etc., då äro de bevekta till nåde. Ta

ock tyranner låga: När ens granne tillfogar den andre oför-
rätt, och han kan till [— — —] mycket på honom vinna,
det oansett finner han itt gott ord med trofasthet, då tillgiver
han saken med gråtande ögon och kommer sig ihug att han är
ock en människa. Detta betraktandes tager jag Gud till vittne
vad medel jag haver sökt att utplåna min ungdoms fel. Först
hos Gud: såsom vilken jag mest haver motsyndat, hos överhe-
ten, vilken icke bär svärdet förgäves, efter Pauli ord, hos min
näste, den man icke bör förarge, utan quod tibi non vis fieri
alteri ne fueri ihugkommer efter Kristi befallning, nämlig
ånger, bön, ödmjukhet och lydaktighet. Det sidsta, nämlig lyd-
aktighet, haver jag så observerat, att jag med tålmod mitt
pålagda straff haver lidit och vill ännu lida.

Därföre, nådgunstige herre, efter eders härlighet förmög-
ende Guds vilje och den höga överhetens behag haver överkom-
mit, pour son mérite et vertu, den myndighet i kronones ställe
här i landet att göra och låta, och över mig haver att com-
mendera, därhos ock, icke som en sträng herre utan som en
fader sig mot mig fattige fånge ställt (vilket Gud ensam skall
betala, ty jag är omäktig), ty hoppas jag att hans härlighet
giver mig det vittnesbyrd, att jag hans commando i ingen
måtto med min vilja överträtt (människelige fel är förlåtlige)
och fördenskull är benegligast mig [— — —] betraktan-
des när en piqueur och en bondare haver en olydig ung häst,
den han av i frihet många slag giver, ofta emot sin vilje, alle-
nast honom att tämja. Men när han ser han bliver lydaktig
och fogar sig efter hand, fot och töm, då klappar han honom
och skonar med spure och stör. Sapienti sat. Ack herre, låter
mig av världen utesluta människa, som sitter i detta usla rum-
met, vara sig ännu [befallat]. Men evad skall jag tvivla? Jag
haver mer sport än jag haver förskylt, både med många forna

höga intercessioner, promotioner, hjälpningar och tröstelser, såsom ock med sidst givne tröstelige svar och ovanpå sända föräring, så ock med den kristeliga befallning till dem mig hit fara skulle, att de hava tuktigt med mig forfarit.

Nu är jag här och hoppas intet om mig någon ond skuld med sanning skall spörjes. Ty hoppas jag att Eders härlighet låter sig min ödmjukhet och lydagheth såsom itt tecken till bättring beveke, att han mig intet bortglömmer. Tage av mig denna supplication och förbätter honom med sin [— — —] hos de sina, hos vilka han bäst förmår, tänkandes att man en hundevalp upptager ruggot av en våg i det hopp att han nytta av honom bekommer, vare Eders härlighet däruppå viss att av mig ingen ånger över honom komma skall. Allt det faderliga han mig bevist, är icke förr, så sker det i allo uppenbareligt på den sidsta dag. Gud hans skapare, beskyddare och upprättare vore hans och hela hans kärelskeliga hus en tröst till evig tid. Sorgelig och med gråtandes ögon av mitt nya trånga hårda fängelse i Cajaneborg den 8 marts 1636.

Herre, vore det icke en blygsamhet, men nöden må det överskyla, så beder jag ödmjukelig att Eders härlighet befalla täcktes, mig tillsända tvenne par öltonner [————] till dricka åt mig. Jag kan här intet få så mycket, och jag haver själv i Ulu [Uleåborg] hos Eric Sigfridsson ståendes två, men jag trodde intet att här skulle vara så fattigt. Pardon delicto servo. [— — — —].

Brev till Melchior Wernstedt den 8 mars 1636.

Gud låte mig leva så länge, att jag en gång på något sätt den stora och nådgunstiga affection, som Eders härlighet till mig, fattige fånge, drager, förtjäna kunde. Den tröst och medymkan, som jag av Eders härlighets eget muntliga frågande i går framom [— — —] förnam, särdeles ock av Hans Konich och flera, haver nu, då näst Gud mitt bedrövade hjärta, som i detta trånga, hårda fängelse dagligen sig kränker. Dock, hoppet till Gud låter aldrig komma någon på skam. Jag förmodar ock i all ödmjukhet hans härlighet varder mig ihugkommandes såsom han är härtill [— — —], vilket Gud redeligen på honom och de hans kärälskelige ville belöna.

Monsieur Patron, bliver mig intet ogunstig att jag ännu intet arbete färdig haver. Rum och lägenhet fängsligen förbjude och förhindra mycket, endock jag mest dag och natt laborerar. Dock måste allting hava sin tid, hälst där man måste sådana herrar offerera och publicera, måste hava som ordspråket säger: händer och fötter. Likväl på det icke Eders härlighet måge fatta någon tanka och dubitera om min flit, så tackes han se allenast på desse concept, vilka den lovlige adel till ära jag gör på sådan sätt som ingen förr. Och därtill haver jag hög orsak adelen att blidka, vilken jag med mitt olycksaliga giftermål offenderat haver, eljest ock att låta se mitt specimen ingenii. Jag hoppas den boken skall bliva snart färdig som är mest skriven, men ännu icke ren. Eljest ju politici skola skilja varken defensor de repub. Här tackes hans härlighet ock se på vad sätt jag haver ärat skriva emot jesuiterna, men [— — —]. Jag haver skrivit Doctore Wallio till och consulerat honom därutinnan och eljest efter flera böcker. Därefter väntar jag. Imedlertid gör jag denna boken färdig,

vilken jag hoppas mångom skall varda behagelig, helst efter det nya viset gemenligen en sådan art med sig haver. Låte sig, nådgunstige herre, sådant behaga och överse detta att Eders härlighet ett vissare hopp om [— — —] studier hava måtte, och dess säkrare [— — —] mig att favorisera, därom jag på det ödmjukeligaste beder. Gud förlosse mig utur detta mödomenes, där jag alldeles måste fördärvas. Gud bevare Eders härlighet och alla de hans från nu till evig tid. Amen. Hastigt av mitt fängelse den 24 juni 1636.

Brev till Melchior Wernstedt, den 24 juni 1636.

24.

Vad ord skall en bedrövat fången människa bruka mot den som mer än själva kroppen till sin tjänst menterar? Jag kan intet med orden tillfyllest tacka Eders härlighet, icke allenast för den muntliga tröst jag av honom fick senast hans härlighet förevar, utan ock för hans runda hjälp och föräring, vilken utan min förskyllan Eders härlighet mig handräcka lät. Gud den som är mäktig han belöna det och allt annat på Eders härlighet och hans käräskeliga omvårnader nu och evinnerlig, och låte mig den dag leva, att jag i någon måtto kunde mitt tacksamma hjärta påskina låta. Jag tillsänder Eders härlighet ödmjukeligen något arbete, vilket skall vara itt tecken av vad jag för itt hjärta bär emot mitt fädernesland. Beder ödmjukelig hans härlighet täcktes det översända och vara mig, fattig fånge, behjälplig till någon förlossning. Härhos ligger itt conciperet verk emot påven och den catholiska ligan, om det tyska kriget, och mera (som jag menar) viktiga saker. Men

Gud nåde mig, jag är allaredo så fördärvat, att jag inte för-
mår sitta och bucka mig över bordet. Jag är över mitt bröst all
uppsvullin och var afton så styv i mina lemmar, att jag nap-
past orkar till sängen. Jag fruktar mig vara dödenom numer
fast tjänligare än livet, och att den fångnom hjälp av höjden
tillkomma måtte. Jag är likväl icke någon som mitt fädernes-
land emot syndat, heller någon uppenbar illgärning gjort, att
jag skall tro det Gud och den höga överhet ville igenom itt
så hårt fängelse mig fördärva. Eljest hade de väl haft annor
medel att fördärva mig. Och nådgunstige herre! Förbarma
Eder över en människa och hjälper mig att jag dock måtte få
det fängelse och huset som Salig Doctor Messenius hade, fast
jag än skulle sitta i tri år fången, att jag dock icke fördärvas
så eländiglig. Mitt arbete är borgen för mig, och de som hava
haft nycklar över mig ära mitt vittne, huru jag mitt fängelse
förhållit. Om någon otrohet må Eders härlighet inga tankar
fatta, ty hade jag icke velat byggia och bo i mitt fädernesland,
jag hade väl sedan kunnat i Sverige undankomma. Jag drog
utan järn och band hit till Nordland, och det straff mig blev
pålagd, haver jag tåleligen då lidit och hoppas var dag nåde,
vi skulle jag då mig själv på något fall ankomma. Gud som
känner mitt hjärta och ser mina tankar långt föråt, han giver
Eders härlighet det hjärta att, såsom han väl kan, han ock
måtte sig över mitt elände förbarma. I den eviga glädjen vill
jag mig däröver med honom fröjdas, till vilken oss alla för-
hjulpe för sin son Kristi skuld. Den [— — — —] hjälpsammaste
Jehova, under vilkens beskydd jag Eders härlighet samt alla han
troligen och ödmjukeligen befaller. Av mitt be-
dröveliga fängelse, midsommarafton 1637.

Brev till Melchior Wernstedt, den 23 juni 1637.

Den store tröst och hugsvalelse, som jag fattig bedrövade fånge uti detta mitt trånga och långsamma fängelse till åtskilliga gånger av Eders härlighet gladeligen förnummit, kan jag utan stor vidlyftighet med inga ord compensera. Vill så [ej] hellre tjäna, utan jag mot sådant allt honom haver [— — —] den där rikeligen på honom och de hans vedergälla kan, om nämligen han som säger: Jag var fången och I besökten mig. Dock önskar jag mig vara värdig så länge att leva, [att] jag den ringaste gnista till tacksamhet kunde tillbörligen påskina låta, ödmjukeligen bedjandes hans härlighet tacktes alltid och allestädes vara och continuera i sin påbegynta goda avsikt, honom skall det aldrig ångra.

Vad det ringskattiga verk vidkommer som Eders härlighet översänt och det värdigat i deras nåders händer att promovera, däröver gläder jag [mig]. Det kan allenast vara itt tecken till mitt förehavande. Men jag haver något conciperat på svenska, varuti jag passim införa vill vad jag härtill på latin laborerat. Det hoppas jag skall varda behagligare. Och till en syn sänder jag här i [ödmjukhet] Eders härlighet itt stycke av företalet och därhos det latinska, som jag hade ärnat och publicera, på det Eders härlighet därom [icke] tvivla må och desto tryggare mig må till det bästa tänkia. Det beder jag hans härlighet tacktes remittera och mig ännu med något papper bispringa. Aldrig är någon mästare så konstig, han skall förspilla av den materia han bekommer ju något.

[Jag] är bedrövat att jag icke haver något färdigt som det [— — —] bör, eftersom jag förnimmer, det Eders härlighet ärnar färdas åt Sverige (till vilken resa jag troligen önskar honom av [— — —] lycka i fram och återfärd). Dock

[— — —] jag ock bliver i den ödmjuka tillförsigt, att Eders härlighet låter mig vara sig i den [— — —] befallat igenom vilken han kan mig hos den höge överhet till en önskelig förlösning hjälpa, därom jag på det [ödmju]keligaste supplicerar och beder. Jag vet intet om jag skall något till den konungslige regering supplicera förrän jag [något] arbete haver färdigt tillika med [att] framsända. Dock [— — —] jag härutinnan Eders härlighet ödmjukeligen och så framt lägenhet vore till näste helgedagen, vill jag [— — —] sända, som jag haver gjort över den högsalige konung, [— — —] och andra vackra saker äre författade. Gud som alla [trogna] hjärtan haver i sina händer, han beveke dem som [makten hava] att de förbarma sig över min ungdom och icke tillräkna den sina synder, som sig bättrar.

Jag betänker mig att itt ofärdigt arbete intet kunde behaga, ty vill jag genom natt och dag förfärdiga det mesta jag kan och leja sedan hästar neder åt, sändandes det med min pojke Eders härlighet tillhanda emot jul, på det Eders härlighet haver något opus, desto mera orsak [— — —] för mig att intercedera.

Brev till Melchior Wernstedt, nov. 1637.

26.

Jag haver här avskrivit något av mitt arbete, som jag haver under händernar, eftersom jag senast av slottskrivaren förnam det Eders härlighet haver sig föresatt att förresa till Stockholm. Mera haver jag icke kunnat hinna. Är ock sannerlig mina händer så svullna, att när jag en timme haver strätat med

pennan, måste jag med den ena handen uträcka den andre, och är jag så styv av det stilla liggiandet, såsom ock så fuldstoppat i huvud och bröst av den stank [— — —] jag lida måste (ty reverenter min nöd att beklaga, så måste [jag] alltsedan jag hit kom hava gjort mitt livs nödtoft [inne i] fängelset hos mig, vilket Gudi vare klagat, och jag här [till] haver blygt för Eders härlighets öron att uppenbara) så att jag [nu] mera intet förmår att något synnerligt göra, utan må[ste] med suckande och kvidande min eländiga tid förnöta [— —] här. Är ock itt ohjälpesamt folk ibland desse knektar. Om jag skall hava hos dem en elak skjorta eller träfat tv[ättat], så måste jag taga maten bort för munden på mig och g[iva] dem, ty nödgas jag själv tvätta om mig, koka och laga, uti detta trånga rum, är ock på stunn själv naken. Jag [haver — — —] åt Sverige skrivit men icke fått det ringaste svar [av] min släkt sedan jag kom hit upp. Om nu Eders härlighet icke vill för Guds skuld sig över mitt elände förbarma, är mig intet vissare än att gå alldeles till sängs. M[en] jag beder igenom allas vår skapare, som haver gjort alla människor av ett blod, på det att de må, som mest förmår, sig skulle över den nödrängde förbarma, Eders härlighet ville efter sin förra affection taga till sig [dette välmente] arbetet och därav orsak fatta, min sak hos den höga överhet att befordra, att jag dock utur detta långsamma, trånga fängelse slippa måtte. Ja, sannerlig, [om det] icke vore av Gud förbudit i medgång önska liv och [i] motgång död, så ville jag heller dö än sitta i detta [rum]. Gud förbarme sig över mitt elände. Jag haver väl supplicerat härhos till den konungliga regering skriftlig och till hans nåde Carl Carlson i synnerhet, men jag vet deras nåder äre med fast viktigare ärender importunerade, att på mig föga kan tänkt varda. Men Eders härlighets munteliga intercession och

befordran är mig den bästa [— — —] jag ville nedskrivit hava supplicationer om intercession [— — —] till någre herrar, vilka till förende esomoftast sig nådigst emot mig betett, såsom hos nådig herr Johan Pontesson, herr Ache Axelson och herr Jöns Kurch, men jag vet intet om de äre [i Stockholm — — — — — — — — — — — — — — — —] igenom muntelig intercession förlossa den Salig mannen Doctor Messenium utur sitt långlige fängelse mot mångas hopp. Så tvivlar jag därom intet, Eders härlighet känder ock igenom sitt välbenegna medlande finna gott och medel, mig sin fattige tjänare att förlossa, vilket jag aldrig skall förglömma, så länge jag lever. Må du högste Gud, som haver alle människors hjärta i sina händer, du giver härtill din nåde.

Jag förnam, nådgunsttige herre, av Capitenen, att Eders härlighet itt misshag haver till vad jag mot kurfursten av Sachsen skrivit. Förlåten mig, monsieur Patron, jag haver i en god mening gjort, helst efter jag såg utav det herredagsbeslut som Anno 1636 gjordes, vad riksens ständer sig över honom besvärat. Dog är det [icke] något publicerat verk, utan jag hemställer den höge överhet därom att göra och låta, såsom mig ock bör med all ödmjukhet. Vill ock härefter honom intet ihugkomma i mine skrifter. Haver ock i detta verket överstrukit var jag enestädes honom infört. Gud give mig av den höga överhet något visst arbete föresatt vorde, så kunde jag desto frimodligare mig därom bemöda. Nu skriver jag intet spem et metum, ty det ena kan behaga och det andra intet. Vet alltså intet vad jag skall göra, och likväl kostar det lika mycket huvudbråt. Jag är sannerligen intet fåfäng, det skall tiden väl utvisa, om Gud vill jag lever och får se någon lindring på mitt fängelse. Jag haver icke över tre heller fyra böcker som jag kan räkna något att [vertera]. Jag haver åt Sverige

skrivit, men jag vet intet om breven äre framkomne eller ej. Jag vill nu igenom mina böner förvänta, förmedels Eders härlighets promotion, itt önskeligit svar, tackandes Eders härlighet för det papperet som jag ock senast feck, så väl som för all annor nådgunstig benägenhet. Gud vare dess belönare, under vilkens beskydd jag Eders härlighet med hans älskelige käre hustru, livsarvingar och hele omvårdandet jag troligen vill hava befallat.

Av Cajaneborg Thomas dag 1637.

Brev till Melchior Wernstedt den 21 dec. 1637.

27.

Så nu som ofta tillförende måste jag det bekänna, att jag inga ord kunna göra tillfyllest för den nådgunstiga bevågenhet mig i många vägar titt och ofta hos hans härlighet emot mig fattige fånge sport, särdeles nu igen med den milda föräring, som hans härlighet mig översänt, nämligen sex daler. Gud den rikaste Herren, han vedergälle sådant och vad mera tillförende nådgunstigst bevist, uppå honom och alla de [hans] med alle timmelig och evig välfärd. Och jag dock efter högsta förmåga vill alltid finnas honom en ödmjuk och trovillig tjäna[re], så länge jag lever. Tackar ock Eders härlighet för den tröst Eders härlighet mig förmedelst Peder Lambertson givit haver om framdeles hopp till en god förlossning av mitt trånga bedröveliga fängelse. Vad böckers transfererande vidkommer gör jag det gärna. Gud give jag hade någon bok, som var den mödan värdig. Skulle jag taga uppå någon av dem jag haver, så skriver jag intet spem et metum och fruktar att

de sedan intet behaga. Jag hade länge sedan skolat något vertera, hade jag sett dem det värdige. Nu haver jag skrivit en sedel åt Sverige till min broder, att han hos Doctor Wallium mig någon kan förskaffa. Gud give jag hade Justinianum, den hade jag lust att vertera, och han vart mången nyttig, och sedan gjorde sådant värdigt arbete med dess större lust. Men papper vet [— — —] mig intet, och hos Eders härlighet fördristar jag mig mera om så[dant] intet att begära, helst emedan hans härlighet mig alltid tillfört fullernog. Eders härlighet täcktes efter sin fromhet igenom sin skrivelse hos hans nåde herr Carl Carlson förvärva mig Justinianum opera. Jag förmodar det arbetet skulle varda behageligt. Omak och möda skall jag intet sp[ara], så länge Gud hälsa och livet förlänar. Hans härlighet förbliver alltid en nådgunstig herre och befordrare, mig som ringe dock trogne tjänare. 27 juni 1638. Cajaneb[org].

Brev till Melchior Wernstedt, 27 juni 1638.

28.

Huru skall den sin böneskrift begynna, vars hjärta är uppfyllt med sorg och bedrövelse? Sed patiens sit principis annis. Jag haver numera, fattige fånge, ifrån år 1629 för min ungdoms fel och itt olycksaligt giftermål skuld varit i förföljelse och häkte, men aldrig varit hårdare fången och mera stängd nästan ifrån folks omgånge än här på Cajaneborg, nu på det femte året. Gud känne och anse min bedröveliga lägenhet och dagliga hälsas avtagning, nakenhet och motgång. Jag är som vore jag skuten utur världen och aktat som den där icke vore

född av kvinna. Ja, såsom den där hade stämplat mot konung, rike och fädernesland.

Vad jag på den tid jag här haver varit lidit haver för förtret av den orolige, underlige människan, som här är satt till hauptman, hemställer jag Gud och de som här varit hava. Dock haver han härtill haft en försyn och räddhuga för den sedel Eders härlighet mig nådgunstigast meddelten, då jag hit fördes, att nämlig om han tillfogar mig någon orätt, så efterlåter Eders härlighet mig, därom skrifteligen att besöka Eders härlighet, och lovar Eders härlighet sig vilja skaffa därpå bote. Den sedel haver varit mig itt asylum och honom en varnagel, då han haver velat mig så hålla som han Salig Doctor Messenius hållt, nämlig att ingen skulle få gå till mig, heller jag skriva min släkt och goda vänner till. Men nu, sedan i missomars han såg att Eders härlighet icke själva kommo till sommaringet, och därhos förnam, att Eders härlighet numera med sin kärälskelige husfru och barn ärnade åt Sverige, vart han som en den där mente sig i landet ensam råda. Torde väl bjuda till att neka folk, ja prästen, gå till mig, och därtill brukade stillistighet, lika som här susades. Men var man vet min litenhet och att här är ingen stad. Summation: han menar efter Catonis ord: conscius ipse sibi de se putat omnia dici, var han ser två tala, att allt discurreras om honom. Jag önskar av Gud att min lycka så god vorde, det jag ifrån denna mödosamma ort måtte förlossat varda. Han haver det underliga sinne, att han nästan icke [unner] någon med sig. Ser han någon bära till mig en fisk eller fougel, då murrar han och rädder folk. De soldater som på deras fridagar ågot hjälpa mig, dem hotar han att driva ut i fält, så att jag nu icke får, snart sagt, en knektehustru mer till att baka åt mig. Ty den [— — —] haver han av idel avund därför nu härifrån [— — —] hos

Eders härlighet, varföre de mig allt ont önska, lika som jag där en orsak till hade varit. Och nu gör den ene knekten den andra så rädder, att jag härifrån ingen hjälp mer får. På samma sätt säga de att han gjorde i Messenii tid.

Vart skall jag taga vägen? Jag nödgas min trångmål att uppenbara, helst emedan han ingen räddhuga haver, sedan Eders härlighet åt Sverige förreser. Och snart kan han mig, som fången är, på kneken komma. Gud nåde den som under en sådans regemente skall vara, som [— — —] hedninig om säger: [— — —]. Dock likväl ställer han sig för min ögon så söt, helst när han tränger till något att skriva, vilket jag alltid haver varit honom tillviljes, i det hopp, att han mig en befordrare till det bästa vara skulle. Men huru gott han mig unner, haver jag märkt av hans hotande emot andra, att han hos Eders härlighet nu skulle så mycket laga, att jag skulle vanken få tala med någon, ej heller skriva mina vänner till. Haver ock fördenskuld mina supplicationer, som jag för några dagar sedan till Eders härlighet i ödmjukhet skrev, förhindrat att de icke skulle komma Eders härlighet i händer. Gud han betale honom!

Men jag hoppas att det milda fromma namn, som Eders härlighet härtill hos den gemene man haver, coh jag i många vägar härtilldags sport, icke för hans avund och illvillighet skuld på mig fattige fånge skall förgrymmas, utan Eders härlighet varder med en frisedel mig för [— —] att jag må njuta den frihet, som Gud och den höga övrighet mig i Sverige unt och Eders härlighet härtill mig [unnat]. Vore mig en sådan som enten dristig vore med att gå ut heller annat, så måtte han hava orsak. Men nu måste han själv giva det beröm, att jag mig aldeles stilla inne håller, och haver han själv många gånger avrätt mig ifrån idkeligit sittande och stude-

rande, sägandes att Salig Messenius därav fick sin död. Men annat haver han i sinnet.

Jag supplicerar och bedjer för Kristi skull Eders härlighet upptage med kristeligt tålmod min ödmjuka, sorgeliga skrivelse, den jag med gråtande tårar skriver. Jag vet snart av hjärtas sorg och motgång icke vad jag skall taga mig före, helst emedan Eders härlighet nu härifrån förreser. Gud give Eders härlighet tågtes ännu vara mig en patron och mig icke förglömma hos den höga överhet, på det jag dess större orsak må få, i mina böner alltid Eders härlighet gott att önska.

Jag förmodar Eders härlighet tröster mig med itt nådgunstigt svar och icke upptager denna skrivelse som jag ville klaga på honom, utan allenast söka hos Eders härlighet oförmärkt den forna gunst. Jag vet väl att han ingelunda låter muntlig märka sig vad han hört, men mot mig. Ty han tänker att Gud kan hjälpa mig härifrån. Men han gör allt med illistighet.

Upptager, nådgunstige herre, denna supplication med gunst.

Brev till Melchior Wernstedt, 1640.

29.

Huru mitt bedrövade hjärta gladdes då jag de tröstelige tidender förnam vid Eders härlighets utskickade N. Erich Larson, att min sak, förmedelst Eders härlighets promotion och gjorda trogna förbön, uppå en god väg kommen är, kan ingen utsäja, utan den allenast, som långsam motgång och bedrövelse haft och däruppå lindring funnit. Den högste Gud vare Eders härlighets belönare, ocg jag mer än mund och hand nånsin teckna kunna, vill det i alla vägar berömligen ihug-

komma. Give Gud en lyckosam utgång. Jag supplicerar och beder på det ödmjukeligaste, Eders härlighet ville icke ledas vid sitt föresatta proposito, och där än Eders härlighet några anstötter hörde, Eders härlighet ville dem tåleligen avläggja och låta mig vara sig befallat, varandes ock en säker borgen för mig, de några suspensioner kunde förefalla om stadighet. Jag haver i underdånighet supplicerat den höglovliga konungelige regering till, Eders härlighet täcktes därhos som intercession indläggja. Intet tvivlar jag att Eders härlighets förord mera hjälper, ju allena överheten bekomma. Det påbegynte verk sänder jag Eders härlighets förord mera hjälper, ju allena överheten bekomma. Det påbegynte verk sänder jag Eders härlighet i den mening att där någon tvivlade mig hava något nyttigt för händer, man då därav se kunde mitt uppsår, ändock verket icke är färdigt, ej heller så snart ske kunde, ty den author, såsom en Calvin, haver inmängt sina grova villfarelser, vilka mig bör för de enfaldigas skull vederläggja, och sådant fordrar itt verk särskilt, vilket dock det förra skall illustrera och giva saken ett större anseende, där Gud hälsan förlänar och jag det kan förfärdiga. Gud nåde mig, min syn är med långsam ögnasjuka så forsvagat, att jag vid ljus intet skriva får. Vad min hälsas avtagning och nakenhet vidkommer, haver jag i förra supplicationer ofta omrört. Hoppas och beder Eders härlighet göra så mycket som nånsin möjeligt vara kan, att jag itt trösteligt svar bekomma måtte. Och upptage mina böner med itt kristeligt tålmod.

Av mitt fängelse den 16 november år Kristi 1640.

En fattig, dock trogen, ödmjuk tjänare.

L. Wivallius.

Brev till Melchior Wernstedt den 16 nov. 1640.

EFTERSKRIFT

Det urval av Wivallius' prosaskrifter som publiceras i denna volym avser att ge en provkarta på Wivallius' prosastil. Utgivningen har skett efter Wivallius' egna originalhandskrifter samt, ifråga om hans stora försvarstal inför rådhusrätten i Kristianstad, efter den i rättegångsprotokollet intagna avskriften av hans inlaga. Till ledning för dem som önskar gå till originalhandlingarna har i innehållsöversikten införts hänvisningar till manuskripten. Däremot har inga hänvisningar gjorts till de citat som meddelats i Schücks biografi, då dessa i allmänhet endast återger utdrag ur manuskripten.

»Wivallius' självbiografi» har sammanställts ur originalinlagor till Svea hovrätt, vilka avser att redogöra för bakgrunden till Wivallius' fängsling och ställa hans sak i ett förmånligt ljus. Dess sanningsvärde är beroende av dessa förhållanden och belyses därför i den inledande biografien. Jag har inte företagit någon omredigering av själva ordalydelsen i Wivallius' text.

Eftersom en vetenskaplig, filologiskt noggrann edition av Wivallius' skrifter förr eller senare måste bli aktuell, har jag ansett mig med gott samvete kunna modernisera stavningen i denna populära utgåva. Härvid har emellertid hänsyn tagits till i originaltexten tydligt framträdande avvikelser från nutida uttal när det gäller svenskspråkig text. (Ord som »then», »the» o. s. v. har dock alltid återgivits med »den», »de».) Ifråga om text på danska, där Wivallius' rådråkat språket på ett sätt som knappast kan ha stilistiskt intresse, har texten korrigerats med utgång från modernt språkbruk, dock med de modifieringar som särskilt tidstypiska inslag utgör. Om svårigheterna att såväl i ena som andra fallet iakttä språklig konsekvens och finna en gyllene medelväg är jag fullt medveten. Osäkra läsningar och oläsliga partier har satts inom klammer []. Denna upplaga av Wivallius' prosaskrifter kommer att senare följas av ett urval av hans dikter. Däri kommer också att ingå en ordlista över i båda volymerna ingående ålderdomliga ord och uttryck samt översättningar av citat på främmande språk.

Erik Gamby

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inom klammer finns hänvisningar till originalhandlingarna (siffrorna anger pagina), varvid samma beteckningar används som hos Henrik Schück: Lars Wivallius, hans lif och dikter, I—II, Uppsala 1893—95: [B.]=»Liber Causarum 68(42)», [G.]=»Handlingar rörande Laur. Wivallius och några hans skrifter», — båda numera i Riksarkivet, Stockholm. [L.]=»Rönbeckska samlingen» i Lunds universitetsbibliotek. [X:240] betecknar av rådhusrätten i Kristianstad utförd samtida avskrift av rättegången mellan Wivallius och Ulf Grip, nu under detta signum i Uppsala Universitetsbibliotek. [O.]=»Inkomne breve till Danske Kancelli» i Rigsarkivet, Köpenhamn.

Lars Wivallius. Biografi.	7
Självbiografi	41
1. [B. 19—20]	43
2. [B. 27—28]	50
3. [B. 180—182]	52
4. [B. 61v.—62]	59
5. [B. 182v.—183]	61
6. [B. 28—28v.]	61
7. [B. 183]	62
8. [B. 187]	63
9. [B. 183—183v]	63
10. [B. 15—17v.]	64
11. [B. 43v.—48]	70
12. [G. 115]	79
13. [B. 48]	80

Brev och prosastycken	81
Adressater:	
1. Ulf Grip. 13/9 1629. [B.]	83
2. Ulf Grip. 22/11 1629. [B.]	84
3. Ulf Grip. 30/11 1629. [B.]	85
4. Johan Adler-Salvius, april 1630. [G. 138—139]	86
5. Ulf Grip, 13/7 1630. [B.]	88
6. Kristianstads rådhusrätt, 12/8 1630. [X:240]	89
7. Danska allmänheten, 1630. [G. 95—96]	96
8. Kristian IV, 1630. [O.]	100
9. Peder Polsen, juli 1631. [G. 11—12]	103
10. Riksrådet, aug. 1631. [G. 25]	107
11. Riksrådet, aug. 1631. [G. 29]	109
12. N. N. Tungel, 9/9 1631. [G. 33]	111
13. Riksrådet, 9/9 1631. [G. 35]	113
14. Riksrådet, okt 1631. [G. 51—52]	120
15. N. N. Tungel, 28/10 1631. [G. 68—70]	123
16. N. N. Tungel, dec. 1631. [G. 75]	126
17. Riksrådet, dec. 1631. [G. 77, 80]	128
18. Riksrådet, febr. 1632. [G. 78—79]	130
19. N. N. Tungel, 1632. [G. 146]	134
20. N. N. Tungel, 1632 [G. 128]	135
21. Riksrådet, maj 1632. [G. 91—92]	136
22. Melchior Wernstedt, 8/3 1636. [L.]	139
23. » » 24/6 1636. [L.]	142
24. » » 23/6 1637 [L.]	143
25. » » nov. 1637. [L.]	145
26. » » 21/12 1637. [L.]	146
27. » » 27/6 1638. [L.]	149
28. » » 1640. [L.]	150
29. » » 16/11 1640. [L.]	153
Efterskrift	155

